

ISSN 2311-2379

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

№ 1118

Серія «Економічна»

Випуск 88

Заснована 1966 року

Харків–2014

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

ОТ СОЦИАЛЬНОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ К ПРОМЫСЛИВАНИЮ ОЧЕЛОВЕЧИВАЮЩЕГО ИНАЧЕ ВОЗМОЖНОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА (о методологических основаниях стратегии духовно-ноосферно-устойчивого развития)

*У нас нет руля, мы не проектируем будущего.
Для корабля, у которого нет порта следования,
не может быть попутного ветра. У нас царит, если
можно так выразиться, диктатура бухгалтеров –
все сводится к тому, как освоить деньги, как «распилить» бюджет.
Нужно определить цели и приоритеты – какие отрасли нам
нужно развивать, где мы хотим быть первыми...
Г. Малинецкий*

От дрейфа на обочину к возрождению

Период трансформации украинского общества после провозглашения независимости страны был и сегодня остается временем напряженного многовекторного поиска смысла и сценария созидательного, продуктивного для украинского народа хозяйственного развития. Однако прошедшие более чем два десятилетия функционирования украинского государства отличались нарастающими поликризисными явлениями, системной неуправляемостью, лавинно-образным нарастанием экономических и социальных проблем и рисков, начавшейся цивилизационной деградацией жизнедеятельности. Многие отдельные современные кризисные проблемы были достаточно описаны в научной и публицистической литературы, но общую картину украинской современности представил заместитель директора Института социологии НАН Украины Н.А. Шульга в своей книге «Дрейф на обочину. Двадцать лет общественных изменений в Украине»¹. И одной из наиболее значимых констатаций в сложившейся ситуации автор констатирует то, что «развилась моральная деградация общества. Она стала массовой и пронизывает все социальные слои и группы. Взаимное попустительство, снижение моральных требований людей друг к другу во всех звеньях официальных и неофициальных отношений стало повсеместным. Ненормальное, девиантное поведение превратилось в повседневную норму у огромной массы людей. Базовым, к сожалению, для украинского общества становится человек без мировоззрения и морали, «человек без свойств». Продолжающаяся в течение двух десятилетий тотальная нравственная деградация превратила украинское общество в больной организм»² (выделено мной – Г. З.).

Осмысление такого состояния современного украинского общества ставит перед учеными-обществоведами задачу определить и обосновать то самое существенное звено преобразований, ухватившись за которое можно было бы «вытянуть всю цепь» в русле обеспечения *повышения уровня и качества жизни украинского народа*. Политикам весьма желательно в свое мировидение внести новые аккорды в мелодию синкретично-синергетического осмысления действительности на основании творческого восприятия к

¹ Шульга М.О. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф» 2011.

² Там же. – С. 444.

научным разработкам современной постнеклассической *человекомерной науки*, которая знаменует начало *4-ой научной революции* и формирования *7-го технологического уклада*.

Издавна известно, что нельзя разрешать острейшие противоречия и коллизии теми же способами и путями, которые они были порождены. Необходима не инверсия как возвратное движение к бывшему, а *медиация как поиск нового – иначе качественно возможного*, но обязательно с учетом того позитивно-продуктивного, которое накоплено Культурой как отдельного народа, так и всего человечества.

Сегодня наступил момент, когда модный в начале 90-х годов XX века «Так жить нельзя!», как бы настоятельно требует открытия второго дыхания. И это становится возможным именно благодаря мыслетворчеству в открывшемся формате *человекомерной науки*, где **Чело-Век** является не каким-то сейчас по-модному названным КАПИТАЛОМ (человеческим, интеллектуальным, социальным, культурным и пр.), т. е. *средством* наращивания *прибыли*, а выступает как целостная **ЛИЧНОСТЬ**, имеющая *единую* триипостасную – *духовно-био-социальную* природу. Именно духовная ипостась, **нравственность=человечность** предопределяет специфику особого живого вида – *homo sapiens* (человек разумный). Именно в таком формате можно и нужно дать положительный ответ на заглавный вопрос современности, во всеуслышание сформулированный Великим Мудрецом Никитой Моисеевым: «**Быть или не быть... человечеству?**».

О методологических основаниях гуманитарного проектирования³

Проектирование трактуется как деятельность, под которой в предельно сжатой характеристике понимается *промысливание* того, что должно быть. Оно характеризуется двумя моментами: *идеальным характером действия* и его *нацеленностью на появление* (образование) *чего-либо в будущем*. Именно эти две характеристики отличают проектирование от других широких (в некотором смысле предельных) типов гуманитарных технологий, к примеру, от исследования.

Цель проектирования – разработка проектов. «Проект (лат. – прожект, фр. – план, предположение, предначертание) – задуманное, предположенное дело и само изложение его на письме или в чертеже. Прожектировать (фр.) – задумывать, загадать, сообразить и предположить к исполнению» (В. Даль).

Проектирование, как правило, сводится к *двум видам*: техническое и гуманитарное. *Техническое проектирование* характеризуется действиям по прототипам: нормативно-правовым актам, условиям и правилам, посредством норм проверяется «истинность» проекта. *Гуманитарное проектирование* связано с проблемной организацией мышления и деятельности, т. е. это проектирование в узком и точном смысле слова. Гуманитарное проектирование – это технология осуществления изменений в том случае, когда его результат наперед неизвестен, что требует *проверки* гуманистического проекта не на истинность, а на *реализуемость*. Как способ проблемной организации мышления и деятельности проектирование трактуется как *культурно-оформленная* деятельность «по построению утопии» – содержит способ «обустройства» того места, которого пока еще нет.

Основными этапами разработки гуманитарного проекта являются:

1. Вычленение и формулирование проблемы, определение *проективной идеи* – *концепции* – *мыслительной конструкции*, задающей место для заполнения *идеальными представлениями будущего* для тех, кто ее разрабатывает. Разрешение проблемы лежит в области *интегрированного (целостного) знания*, где единственным способом становится движение к основаниям проблемы – *вглубь*, а не вперед: объектом обсуждения становятся понятия и представления, *онтологические картины*, методы, средства, формы

³ В этой части статьи использованы материалы С.Б Савелова о проектировании.

самоорганизации, которые необходимы проектировщикам для такого странного движения: вперед к разным целям.

2. Определение *механизма реализации проективной идеи*: концепция выступает *соорганизующей рамкой полилогической организации деятельности*, на основании которой рождается *программа реализации проекта как средство управления*. В гуманитарном проектировании оказывается *безальтернативной* полилогичная организация деятельности, в которой возникает *рациональность иного рода*, чем в науке. Именно *профессионально-деятельностное сообщество* способно обеспечить *согласованную деятельность разнопредметных специалистов*.

3. Составление *согласованного плана действий и бюджета*; принятие авторами-разработчиками на себя *ответственности* за реализацию *своих идей*. Иначе возможное становится не просто другим будущим, но именно таким, какое было *задумано*.

В этом плане представляется, что социальное проектирование является, хотя уже и привычным термином, но *совершенно недостаточным* с точки зрения разрешения заглавной современной проблемы: *быть или не быть... человечеству?* (Н.Н. Моисеев).

Повсеместно насажденное *марксистское* поверхностно-упрощенное понимание человека как *био-социального* существа, при акцентировании приоритетности социального, *искажает* истинную природу Чело-Века: *без духовно-нравственных архетипов, ценностей и мотивов* человеческой жизнедеятельности человек понимается как *одномерное* существо, целью которого в формате *социал-либеральной* концепции является производство, увеличение *прибыли*, которая объявляется *конечной целью* деятельности любой фирмы. Человек в рамках этой концепции *навечно* закреплён в роли, статуса *средства*. По сути, социал-либерализм есть *противочеловеческая* и *противочеловечная* теория-идеология, насаждаемая в мировом масштабе, изначально беременная *кризисностью* общества и *деградацией* (недо)человека.

К обоснованию проективной идеи необходимости созидания духовно-ноосферно-устойчивого общества

*Различие между существующим во времени,
необратимым, и существующим вне времени, вечным,
лежит у самых истоков человеческой деятельности.*

И. Пригожин, И. Стенгерс

Передовые ученые и мыслители, ратующие за *иначе возможное – человеческое и очеловечивающее будущее* (сегодня в ускоренно-расширяющемся темпе *кризисные практики* и тенденции *расчеловечивания* создают условия для *небытия человечества*), однозначно обоснованно заявляют, что переход к постнеклассической – **человекомерной науке** – не простое пожелание, но *императивное* требование.

Если *наука XX века* изучала *окружающий человека мир* и привела к нынешнему поликризисному состоянию действительности, то перед **наукой XXI века** вынужденно ради спасения Чело-Века и Жизни поставлена основная задача – изучение **внутреннего духовного мира Чело-Века**. И это надо усвоить и освоить как *жизнеспасительную* установку.

В продвижении по пути понимания многосложного быстро меняющегося современного глобального мира, выявление его противоречий, рисков, угроз и опасностей вызрело обоснование необходимости практического перехода к **человекомерной науке**. В ходе напряженного осмысления реальности мной были последовательно предложены и обоснованы **7 гипотез** (положений-шагов), которые видятся *узловыми точками нового мировосприятия*, позволяющими говорить о том, что *иначе возможное человеческое будущее*

непосредственно связано с проективной идеей созидания *духовно-ноосферно-устойчивого общества*. Кратко суть этих гипотез сводится к следующему.

1998 г. – *социальная экономика (экономия)*⁴, основанная на традиционном понимании сущности человека как *биосоциального* существа. Специальный глубинный анализ социальной составляющей показал, что *социальность* лишь фиксирует *взаимодействия* людей без четкого различения и указания *качественной направленности* этих *взаимодействий*: во благо или во зло. В ее содержании видится некая недостаточность и даже ачеловечность.

2000 г. – *интеллектономика как цивилизация одухотворенного интеллекта*⁵. Понимание *интеллекта* как логично-расчетного *целерационализирующего* свойства человеческого *сознания* (более фундаментального основания реальности, чем материя, пространство и время) позволяет использовать интеллект как во благо (атомная энергетика), так и во зло (атомная бомба). Научные открытия – нейтральны, но их использование зависит от *человеческих качеств-ценностей* тех людей, которые внедряют их в жизнь⁶. Приоритетность в международной конкуренции⁷ новой 5 стадии – *интеллектуальной конкурентоспособности*.

2005 г. – *триипостасная – духовно-био-социальная природа Чело-Века*⁸. Именно духовная основа-составляющая отличает Чело-Века от всех иных животных видов; оно предопределяет и биологическое, и социальное. *Трансперсональная психология*, открывшая новую карту человеческой психики и человеческого сознания, предстала тем основанием мыслетворчества, которая четко показала потребность *духовного очеловечивания* реальности. Переход к *ценностной рациональности* и становление новой 6 стадии – *ценностной конкурентоспособности*⁹.

2010 г. – *духовно-нравственная константа антропного принципа* предопределяет физические константы антропного принципа¹⁰. В основе этой гипотезы лежит понимание того, что *наука* есть *расшифровка Божественных чертежей*¹¹. Одним из мощнейших аргументов, который был научно установлен, стало понимание того, что в молекуле ДНК

⁴ См.: Задорожный Г.В. Социальная экономия как постнеклассическое основание исследования экономики цивилизаций // Экономика цивилизаций в глобальном измерении. Монография / Под ред. А.А. Пороховского, В.Н. Тарасевича. – Москва: ТЕИС, 2011. – С. 87–108.

⁵ Задорожный Г.В., Бервено О.В. Неэкономика как интеллектономика (о цивилизации одухотворенного интеллекта) // Экономическая теория на пороге XXI века – 5: Неэкономика / Под ред. Ю.М. Осипова, В.Г. Белолипецкого, Е.С. Зотовой. – М.: Юрист, 2001. – С. 99–112.

⁶ «Наука – нулевая, вроде ножа. Можно резать хлеб, можно убить человека» (Л. Лиходеев).

⁷ М. Портер выделял 4 стадии международной конкурентоспособности: стадия факторов производства; стадия инвестиций; стадия инноваций; стадия богатства.

⁸ Задорожный Г.В., Колупаева И.В. Людська діяльність: зміст і трансформація структури у сучасному господарському розвитку. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2009. – С. 46–62.

⁹ Задорожный Г.В., Москвина А.О. Ценностная конкурентоспособность как новая стадия международной конкуренции // Социальная экономика, 2010, № 1.

¹⁰ Задорожный Г.В. Хозяйство как «поле» реализации духовно-нравственной константы антропного принципа // Задорожный Г.В. Человекоспасительная функция хозяйствоведческой науки. – Харьков: Точка, 2012. – С. 55–80.

¹¹ Многолетние размышления и знакомство с работами святых отцов и современной монографической литературой привело к тому, что ныне существующие две точки зрения на Творение (о противоположности науки и религии или о высшем синтезе науки и религии) по-своему однобоки. Формулировка, как мне убедительно представляется, истинного понимания проблемы стала возможна при чтении книги председателя международного коллектива ученых, которые расшифровали геном человека, Френсиса Коллинза «Доказательства Бога: Аргументы ученого» (М.: Альпина нокфизн, 2008), где одна из глав им названа «Расшифровка божественных чертежей».

лишь 3-5 % ее наполняемости содержит привычную наследственную информацию от 46 родительских хромосом; а в 95–97 %, которые среди генетиков совсем недавно еще назывались «генетическим мусором», оказались тем информационно-волновым «геномом», в котором именно и заложена «программа» **очеловечивания**¹². Но ее надо вспомнить, понимать, уметь развернуть, чтобы человекоподобное существо «стало», «припомнило» себя как Чело-Века – Лица, обращенного к Вечности, вечным ценностям.

2011 г. – необходимость перехода от индивидуалистической методологии к *личностной методологии миропонимания*¹³ современного кризисного мира. Не индивид, а целостная личность является базовым субъектом хозяйства. Упрощенно трактуемый в неолиберальной теории институт и повсеместно насаждаемый неоинституционализм не может не восприниматься как поверхностно-схоластическое «обновление» кризисной «подкраски» фасада современной социально-экономической науки. В такой трактовке институты появляются лишь на тринадцатом уровне постижения реальности¹⁴. Игнорирование предыдущих двенадцати уровней постижения не только искажает целостность миропонимания, но и инволюционно способствует углублению кризисности глобальной действительности.

2012 г. – архетип «свобода–ответственность»¹⁵ как «предзаданная клеточка-основание» развертывания *человеческих* свойств, качеств, способностей человека в духовном мире (в какой-то мере аналог термина «пространство-время» в физическом мире). Этот архетип – исходное основание творческого развертывания *хозяйства* как целостной сферы жизнеотправления, жизнедеятельности Чело-Века.

2013 г. – концепция-стратегия **духовно-ноосферно-устойчивого развития**¹⁶ человеческого общества как императивный путь реализации человеческого *выживания* в современном *поликризисном* мире. Духовно-ноосферно-устойчивое развитие – переход от экономики как деньгономики и потребления, преследующих прибыль как конечную цель, к *знаниеемному глобальному хозяйству*¹⁷, где не просто традиционно понимаемые научные знания, а целостное, **цельное** (взаимодействующие научное и вненаучное) **Знание**, прежде всего благостное жизнепостижительно-человечное *онтологическое*, оплодотворяет *свободно-ответственное творчество* *человечной жизнедеятельности*.

¹² В.Н. Тарасевич назвал этот «геном» уном (от универсума), в котором предопределена человеческо-человечная специфика в единстве с генами и мемами (см.: Тарасевич В.Н. О триединой субстанции и тайне институтов // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. Вип. 40–2. – Донецьк: ДонНТУ, 2011, с. 54).

¹³ Задорожный Г.В. Личность как объект познания хозяйствоведческой науки // Социальная экономика, 2012, № 2–3. – С. 7–28; Задорожный Г.В. Личность как начало координат реактуализации политэкономических исследований // Социальная экономика, 2012, № 4. – С. 5–28.

¹⁴ Задорожный Г.В. Возможна ли фундаментальная экономическая наука вне метафизики? (Экономика или хозяйство? Институт или человек? Индивид или личность?) // Європейський вектор економічного розвитку. Збірник наукових праць. Вип. 2 (13), 2012. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля. – С. 66–71; Задорожный Г.В. Неоинституционализм как говорение-поверхностность манипулятивно-сознательного устройства (анти)чело-вечного глобального мира // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Серія «Економічна», 2013, № 1047. – С. 3–18.

¹⁵ Задорожный Г.В., Колинько О.Г. Личностный архетип «свобода–ответственность» как истинное основание хозяйства и исток спасения человечества в XXI веке // Социальная экономика, 2013, № 2–3. – С. 7–26.

¹⁶ Задорожный Г.В., Олефир В.Н. Духовно-устойчиво-ноосферное развитие как смысло-понимательно-человечное хозяйственное спасение человека // Социальная экономика, 2013, № 1.

¹⁷ См.: Задорожный Г.В., Кацуба А.В. Глобализирующееся знаниеемное хозяйство: проблемы ренты и квазиренты. – Харьков: Точка, 2013. – С. 66–105.

Таким образом, можно утверждать, что проектная идея – концепция, промыслительная конструкция **духовно-ноосферно-устойчивого развития общества** с необходимостью становится *новым полем гуманитарного очеловечивающего проектирования*, открывающего путь и определяющего механизмы *иначе возможного* (А.С. Панарин) *будущего* в плане реализации *императива выживания человечества*. Медиационное рефлексивное полиспециальное (междисциплинарное) мыслетворчество должно исходить из того, что *«у человека нет выбора: он должен оставаться человеком»* (С. Лец).

**О ценностных основаниях формирования национальной
духовно-ноосферно-устойчивой хозяйственной стратегии:
«три кита» украинского прорыва в посткризисный мир**

*Энергетические, торговые, технологические кризисы
современного мира есть проявления Великой Смысловой Войны,
которая ведется во имя ответа на вопрос:
«Ради чего стоит сегодня жить?».*
Н.Б. Шулевский

Стратегия национального *духовно-ноосферно-устойчивого* развития должна исходить из того, что невозможно найти пути выхода из кризисного состояния в *той же* системе мышления, посредством *тех же* способов и моделей действий, которые *породили кризис* и способствуют его дальнейшему углублению. Это значит, что необходимо *совершенно новая методология* познания реальности и обоснования приоритетов, направлений и путей хозяйственной деятельности человека. Неоклассический, *экономиксический* подход доказал свою *полную несостоятельность, античеловечность*, как и его современные *гламурные* формы *индексизма, монетаризма, неинституционализма*, в которых не просматривается направленность на *глубинное, сущностное* осмысление-понимание *жизненно-спасительного* для человека и природы, *целостного хозяйства*.

Кардинальное изменение мышления должно начинаться с осознания трех фундаментального значения положений: во-первых, *экономика должна служить человеку*, а не человек должен служить экономике (*Морис Алле*, нобелевский лауреат); во-вторых, *экономика знаний*, сегодня усиленно формирующаяся в развитых странах, должна осмысливаться не просто в формате истинно *социальной экономикой* (*А. Гальчинский*), а в координатах *целокупного знания Универсума*, что возможно, когда научные и вненаучные знания взаимодействуют, формируя *единую картину* сверхсложной реальности; в-третьих, реализация *императива выживания человечества* (*Н.Н. Моисеев*) может основываться лишь на *внутриличностной нравственности*, которая задает *формат разворачивания архетипа свободы-ответственности* в хозяйственных преобразованиях, а *ценностная (культурная) конкурентоспособность* становится основанием международной конкурентоспособности в глобализирующемся мире¹⁸ (*Ю.Н. Пахомов*), ибо в *основании всех кризисов* – экономического, экологического, управления, образования и прочих лежит *кризис разума, духовности*.

Для экономической науки эти три момента оборачиваются неизбежностью *искоренения* урезано-схематического *поверхностного*, а поэтому *непонимающего* сущностных целостных связей и отношений *концептного*, сформированного *западным* научным подходом, мышления (оно наиболее распространено сегодня в весьма далеких от реальностей *моделях*

¹⁸ «Человечество всегда требовало актуализации ценностей образа жизни, но только сейчас, в эпоху растущей конкурентоспособности знаний и остроты проблем экологии, ценностная конкурентоспособность по-настоящему становится императивом», – подчеркивает академик Ю. Н. Пахомов (Пахомов Ю. Біфуркаційний стан світосистемного ядра напередодні зміни світових лідерів // Економіка України, 2008, № 4, с. 8).

«человек экономический» или «человек институциональный») и выхода на понимание человека как *личности* (переход от методологии индивидуализма к *личностной методологии*), которое было введено и обосновано *христианством*, давшим человеку *откровенческое опытно постигаемое духовное знание*.

Без понимания личности, осмысления *глубинных* уровней ее самопознания и самореализации в духовно-нравственной сфере, а затем и в объективизированном пространственно-предметном мире нельзя постичь *хозяйство* как сферу *целостной* жизнедеятельности, жизнеотправления человека, нельзя получить и *глубинного* знания о *целостности* Универсума, а значит *невозможно* разрабатывать *служащие человеку*, его *благу* национальные, пусть даже и становящиеся ныне модными, *ноосферные стратегии развития*, в рамках которых нельзя *лишь научно* разработать и обосновать *человекоспасительные* социально-экономические практические рекомендации.

Глубинно-сущностное, духовно-нравственное мировидение характерно для восточно-славянской, православной цивилизации, представленное в творческом наследии русских (еще от времен Киевской Руси) религиозно-философских мыслителей, во многом заложивших основания для перехода к *четвертой научной революции* и формирования в последней четверти XX века *постнеклассической науки*¹⁹, объектом исследований которой являются *человекомерные комплексы*, где человек, имеющий *целостную трипостасевую – духовно-био-социальную природу*, выступает ядром и источником изменений всего комплекса.

Говоря словами П. Тейяра де Шардена, человек в формате *постнеклассики* реально становится *центром перспективы* и *центром конструирования универсума*. И такая необходимая для выживания человечества перспектива связана с формированием *седьмого технологического уклада*²⁰. Но, говоря об этом укладе, *нельзя* понимать его содержание в *традиционном технократическом* смысле: он уже начинает формироваться, но его проблемной областью становится преобразование *Чело-Века, как Лица, обращенного к вечным ценностям Жизни*, т. е. именно смыслом этого технологического уклада становится *очеловечивающее сознание*, воспоминание и развертывание того, что Чело-Век есть существо, *созданное «по образу и по подобию»*.

Духовно-нравственная, ценностная ипостась внутренней природы человека как *первооснование личности* в поле научного познания выражается в необходимости изменения акцентов в исследованиях: не *целерациональные* установки, а *ценностнорациональные цели* становятся не просто приоритетными, а *императивными* для сохранения-выживания человеческого сообщества. И. Валлерстайн призывал интеллектуалов ощутить *свою ответственность* и *изменить* сам *статус обществоведения*, возникшего как интеллектуальное *дополнение* либеральной идеологии. Для того чтобы оставаться востребованным в обществе и не оказаться на *задворках научного мира* следует «вернуть понятие сущностной рациональности в центр наших научных исследований»²¹. О необходимости безусловной приоритетности *ценностно-рационального* поиска свидетельствуют и результаты исследования роли *культуры* в современном

¹⁹ П. Тейяр де Шарден практически предсказал появление постнеклассической науки: «Я различаю три главные линии, где вновь выступают прогнозы, к которым нас уже привел анализ идей науки и человечества, – организация научных исследований, сосредоточение их на человеке, соединение науки и религии. Три естественных члена одной и той же прогрессии» (Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002, с. 393).

²⁰ Хаустова Н.А., Глазунов О.Н. Контуры стратегической нестабильности XXI века. Геополитические игры на мировой шахматной доске: Прогнозы до 2013 года. – М.: ЛЕНАНД, 2014. – С. 149.

²¹ Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века. – М., «Логос», 2004. – С. 209.

глобализирующемся мире²², обоснование положений о вступлении международной конкуренции в новую эпоху *ценностной конкурентоспособности*²³.

В этой связи следует сказать, что процесс применения принципов постнеклассического научного исследования в сфере экономической науки не должен ограничиваться анализом внешнего мира; необходимым *фокусом* внимания сегодня становится *внутренний мир человека*, прежде всего его *сознание* как *новый предмет труда* и объект духовного производства. Неоинституционалисты, придавая институту статус всеобщности, уже во всеуслышание объявили, что именно их теория будет следующим *мейнстримом*. Но это совершенно *не так*. Примитивизм и поверхностность современного неоинституционализма заложены в *исходном* пункте анализа, когда само понимание институтов *для простоты* свели к *нормам* и *правилам*, а по сути, к установлениям правомочий и созданию учреждений (*институций*), для чего необходимо весьма *непродолжительное время*.

Этим актом произвели *выхолащивание сущностного, духовно-идеального смысла* (а он является главным!) института, который формируется и закрепляется многими *десятилетиями*, а то и *веками*. Институт – это, прежде всего, *духовный феномен*, выражающий *ценностно-целевые глубинные информационные коды-структуры*, и сводить его к *временной правовой норме* или правилу – значит мало что понимать в сложной реальности жизнедеятельности человека, ограничив «барахтание» «неоинституциональной» мысли на *тринадцатом* поверхностном явленческом уровне.

Без понимания сути и роли каждого уровня в процессе реализации сущности вряд ли возможно понять суть, значение и место институтов в *целостной* человеческой жизнедеятельности; *невозможно* сформулировать и само *определение* института, которое бы «схватывало» его истинную суть. Особенно этому противоречит неоинституционально-схематичное сведение *института к норме*, ибо, как минимум, *девять* глубинных уровней (вплоть до уровня мотивов) «входят» во *внутренний целостный мир личности*, который первоначально «задает-реализует» архетип *свободы-ответственности* и *творчества*. Этот мир уж никак *не может* быть *институционализирован*.

Поэтому из-за лености мышления или неумения проникать в сущность сегодня так агрессивно распространилось весьма *упрощенно-поверхностное* сведение «института» к нормам и правилам. Только какой *научный смысл* в том, чтобы одну традиционно-понятную трактовку-категорию («норма») заменить другим *менее внятным* ярлыком «институт»?

С другой стороны, неоинституционалисты правы в том, что обращают взгляд к *социокультурным факторам* экономического развития, роль которых в современной реальности актуализируется. Но в понимании этого *нет* никакой *их заслуги*, ибо любому размышляющему об экономике человеку понятно, что экономика – *лишь одна из* сфер общества, *обслуживающе-обеспечивающая* человека преимущественно материальными благами, а поэтому *не в экономическом* покоятся *первопричины* развития человека и общества.

Эту мысль в своих работах проводили все выдающиеся ученые-экономисты, но наиболее рельефно и симптоматично ее выразил неэкономист Ф. Фукуяма: «Непонимание того, что *основы экономического поведения* лежат в области *сознания* и *культуры*, приводит к тому распространенному заблуждению, при котором материальные причины приписывают тем явлениям в обществе, которые по своей природе в основном принадлежат *области*

²² См.: Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу. – М.: Московская школа политических исследований, 2002; Многоликая глобализация. – М.: Аспект Пресс, 2004.

²³ См.: Пахомов Ю. Біфуркаційний стан світосистемного ядра напередодні зміни світових лідерів // Економіка України, 2008, № 4; Задорожний Г.В., Москвина А.О. Ценностная конкурентоспособность как новая стадия международной конкуренции // Социальная экономика, 2010, № 1 и др.

духа»²⁴ (выделено мной – Г. З.). И проблема вовсе не сводится к тому, чтобы лишь *поверхностно констатировать*, что «культура имеет значение».

Для преодоления нынешнего кризисного состояния необходимо исходить из широкого постижительного *целостного универсального* формата²⁵, который в познающем сознании, как движении к *истине*, неизбежно «оборачивается» лицом к *личности*, ее внутреннему духовному миру, выводя проблемы *человечности* на первый план²⁶. Именно они позволяют выделить актуальные ценностные основания формирования национальной *духовно-ноосферно-устойчивой* хозяйственной стратегии развития, которые можно свести к трем фундаментального значения методологическим положениям.

Во-первых, основоположным методологическим моментом-основанием разработки *концептуального* хозяйственного стратегического знания является исходное выделение *двух категорий потребностей*: естественных и противоестественных как фундаментального критерия оценки тех или иных видов человеческой деятельности с точки зрения жизне- и человекопасаения. Первые – это *демографически обусловленные потребности*, удовлетворение которых обеспечивает существование индивидов, их семей и личностное развитие. Они не могут быть антибиосферными: должны обеспечивать жизнь человечества в преемственности поколений, ибо человечество – часть биосферы Земли. Противоестественные – *деградационно-паразитические потребности*, удовлетворение которых *подрывает жизненный потенциал* и самих индивидов-потребителей, их потомков: их удовлетворение *разрушает* биоценозы и биосферу Земли и исключает возобновление биоценозов в естественных для биосферы ритмах.

Без различения этих двух видов потребностей, основанного на значении *архетипов, социокультурных кодов* развития общества, *психосоциокультурной матрицы* повседневного поведения человека, теория и практика экономического развития является поверхностной, *выхолощенной*, бесплодной в плане житнетворения. Национальная стратегия должна *служить человеку*, способствовать самоактуализации и самореализации личности, а поэтому в ней следует закладывать как базу демографически обусловленные потребности и она должна содержать направления, пути и механизмы их удовлетворения.

Во-вторых, следует признать, что в национальном экономическом, а шире – хозяйственном развитии *определяющую роль* играют *социокультурные, идейно-духовные* факторы. Их воздействие на успешность, эффективность экономики отражается своего рода *цивилизационным маятником*, показывающим решающее воздействие идейно-духовного фактора организации хозяйственной жизни на *реальное* состояние национальной экономики²⁷. Теория цивилизационного маятника позволила выявить вполне определенную закономерность: *отход от культурно-национальной идентичности* сопровождается *ухудшением* экономического развития; возврат к такой *идентичности* способствует более *успешному* решению экономических проблем развития.

В государственную стратегию хозяйственного развития должны закладываться *собственные национальные ценности, цели и программные установки*, а отнюдь не ориентировки на *чужеродные* ценности и институции, а также настоятельные «советы» международных финансовых организаций, которые еще по лености ума и недомыслию воспринимаются в роли панацеи, но они исходят прежде всего из интересов *их разработчиков*. В основе стратегии должны лежать национальные духовно-культурные

²⁴ См.: Culture Matters. How Values Shape Human Progress. New York, 2000. P. 57.

²⁵ См.: Тарасевич В.Н. Экуника: гипотезы и опыты. – М.: ТЕИС, 2008.

²⁶ См.: Задорожный Г.В. Иначе возможное как со-творчество человечности (размышления о главном в связи с кризисом экономической науки). – Полтава: Скайтек, 2011.

²⁷ См.: Государственная экономическая политика и Экономическая доктрина России. К умной и нравственной экономике. В 5 т. Т. 1. – М.: Научный эксперт, 2008. – С. 181-182, 450-453.

ценности, ориентации на исторически сложившийся менталитет народа. Стратегия должна стать «живым и созидательным началом... *проектом совместной жизни*», а власть через ее разработку и реализацию должна находить эффективные пути достижения национального и регионального социального компромисса. Стратегия – это тот **большой проект**, который, опираясь на научный прогноз и *желаемый* для *всех слоев* населения практический результат, *духовно вооружает каждого* для участия в *совместном созидании иначе возможного* качественного будущего, служащего достижению личного счастья. Она представляет собой *долгосрочный план реализации духовно-творческого потенциала нации*.

В-третьих, конкретные направления реализации стратегии определяются *триединой программной проблематикой*, которую можно условно назвать «СОС», что позволит стабилизировать ситуацию и вступить на путь посткризисного развития. «SOS», как известно, расшифровывается «Спасите наши души», т. е. *главное*, к чему необходимо стремиться и из чего надо исходить, находится в *духовной сфере*, ибо сам человек является *духовно-телесным* существом. При этом именно его *духовный компонент* определяет и его телесное здоровье, и его будущее. Если это трансформировать на более конкретный уровень, то главными элементами-основаниями, определяющими стержень стратегии *духовно-ноосферно-устойчивого развития* Украины в начале XXI века, являются **Семья, Образование, Социальное партнерство (СОС)**.

Эти «три кита», три основания хозяйственных предстоящих преобразований позволяют задавать не просто *технократические* изменения, но *предопределяют духовно-ценностный смысл* национального *возрождения* ради повышения уровня и качества жизни всего украинского народа. Сакральная суть семьи, образования и социального партнерства-сотрудничества, покоящаяся на глубинном архетипе свободы-ответственности, должна не просто воспоминаться, но и задавать ценностное целеполагание хозяйствования во благо Чело-Века.

Сегодня **семья**, которая прежде выражала личностно-нравственные, человеческие отношения, все в большей степени рассматривается, согласно пост(недо)модернистским воззрениям, в качестве одного из *институтов*, т. е. того, что существует *вне* человека, *насаждается* ему *социальным*, во многом *внешним* для человека, миром. Такой подход к семье *не укрепляет* ни человека, ни саму семью, ни государство, а тем более общество.

Семья в стратегии развития представляет *человека*, ради блага, самопознания и самореализации которого наполняется смыслом вся хозяйственная деятельность. Пост(недо)модернистские устремления и формирующиеся тенденции как бы сознательно вытесняют государство из сферы, связанной с обеспечением жизнедеятельности семьи. Оно само сегодня *не* стремится создавать условия для воспроизводства семьи, которая является *главным субъектом преемственности*, передачи *от поколения к поколению* основных *культурных кодов и ценностей*, норм и установок, а также играет *изначально качественную* роль в формировании у человека *позитивного отношения* к труду и общественно-значимой деятельности. Именно в семье закладываются *основы личности*, которые затем закрепляются и уже во взрослой жизни почти не изменяются. Именно в семье формируются *изначально* *смыслы, ценности и навыки поведения*, а также понимание человеком счастья и обозначаются пути его достижения. Семья воспитывает человека в понимании, *что такое хорошо и что такое плохо*. В ней человек постигает *любовь*, реализует *принцип взаимности* через заботу друг о друге.

Очень важно понимать, что общественная роль семьи не сводится только к воспроизводству *рабочей силы*, хотя именно эта функция в рамках рыночного фундаментализма признается определяющей. Семья в определенной мере является субъектом рыночных отношений, но ее значимость сводить только к данной роли – *стратегическая неадекватность* и *источник нарастания тенденций деградации* практически *во всех сферах* общественной жизни. Поэтому национальная программа

возрождения семьи как первостепенной и базисной ячейки жизнедеятельности человека и общества, стремления к достижению счастья, воспитания и реализации отношений любви, взаимности и товарищества, заботы о другом и взаимопомощи является *самым фундаментальным основанием* стратегического развития страны, заботы о будущем человека и могуществе нации.

Образование начинается в семье и «сопровождает» человека, развивая его и обеспечивая необходимое условие самореализации, на протяжении всей жизни. Годы рыночных реформ можно обоснованно оценить как *целенаправленное разложение системы качественного среднего и высшего образования*. Главная беда здесь состоит в том, что образованием управляют по *внешним* лекалам. За *образцы* берутся системы образования, которые давно уже *обанкротились* в других странах²⁸. Отсюда и следует, что главной задачей школы и вуза становится «подача» *экзотического знания* как расцвеченной яркими красками виртуальной картинки, для восприятия которой практически *не нужна* напряженная, критическая *мыследеятельность* самого учащегося или студента. **Фундаментализация, гуманизация, целостность и критицизм образования** при таком подходе становятся уже не просто ненужными, но даже *негласно* рассматриваются как *главная помеха* обучению «нескольким практическим умениям», которыми якобы и должен обладать выпускник университета. За перекраской *фасада*, на которую направляются практически все усилия, совершенно *ненужным* становится *качественное* содержание образования, его нацеленность на *осмысление целостного человека и цельного мира*. Более того, сама суть понятия «*образ-ование*» настойчиво *выхолащивается*: оно все в большей мере сводится только к механическому обучению. В век формирования образовательного общества и экономики знаний *реализуемая национальная политика в образовательной сфере* становится *главным препятствием*, тормозом в распространении выделенных ведущих тенденций, способствует дальнейшей *нравственно-знаниевой деградации* украинского населения.

В стратегическом плане нужна разработка взвешенной, научно обоснованной национальной программы *качественного обновления* среднего и высшего образования. При этом, как показывает многолетний опыт, *одновременно* положительно-качественно реформировать *всю* систему образования невозможно: она просто *нереформируема*. Идти необходимо по пути *поддержания «точек роста»* и, по возможности, создания условий для распространения лучшего опыта. Ориентация на *рынок*, с которой начинаются и заканчиваются все разговоры об образовании, может быть лишь *одной из* целей образования, но *вовсе не главной*. Образование должно *вести человека в мир Культуры*, сформировать устойчивую потребность в каждом постоянно осваивать и развивать этот мир культуры, а также вооружить знаниями для постоянной *самореализации* сформированной семьей и общественной системой нравственной социализации *личности*. Широкий кругозор, основанный на *цельном знании*, и постоянное стремление его развивать, постигать неизвестное и вырабатывать *новые «живые» знания* – вот лучшие качества и способности, которые позволят выпускнику университета оптимально и органично вписаться не только в рыночные отношения, но и станут основанием его *целостной* жизнедеятельности. Смысл жизни не объясним только наукой, а тем более рыночным фундаментализмом, сводящим все к *купле-продажным отношениям*.

²⁸ Копируемая сегодня западная система образования призвана способствовать унификации, но не развитию творческих способностей личности. В западной системе заложено не *универсальное=универс-итетское(!)*, а поверхностное непонимающее, *деградирующее образование*, которое О. Тоффлер назвал *воровством будущего у детей* (Тоффлер Э, Революционное богатство. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ПРОФИЗДАТ, 2008, с. 515,512).

Вместе с тем следует постоянно помнить, что краеугольным камнем высшего образования становится тезис: *образование через научные исследования*. Но сами научные исследования не должны пониматься слишком упрощенно: они не только направлены на отыскание научной истины, но и всегда должны сопровождаться *человеческими и человеческими* отношениями в изначальном формате *научной этики и изначальной гуманистической направленности научного поиска*. Носители новейших знаний не должны быть нейтральными в ценностном плане при применении таких знаний. Современное знание во множестве случаев превращается в *опасное знание*, содержащее в самом себе множество угроз и рисков для человека и природы. Избежать или не допустить их могут лишь те, кто использует знание *во благо человека*.

Поэтому современное высокотехнологическое знание может применяться только **высокодуховным, нравственно развитым человеком**, принявшим на себя всю полноту *личной ответственности* за будущее. В этой связи стремительно возрастает значимость **воспитательного** компонента образования и *ответственность* системы образования (более верно – *каждого* участника образовательного процесса) за привитие человеку *человеческих* качеств, имеющих своим основанием *нравственные ценности* и развитое чувство *внутренней совестливости*. Образование должно прививать не только самообразование, без которого в обществе, основанном на экономике знаний, в *знаниеемном хозяйстве* не обойтись, но и *самовоспитание* как основу нравственности, порядка и качества жизни.

Социальное партнерство должно стать всеобщим-конкретным механизмом развития человека, коллектива и общества²⁹. Его нельзя сводить только к традиционному трипартизму. Оно должно пониматься *широко* и быть распространено во *всех сферах* и на *всех уровнях* жизнедеятельности общества. Более чем 200-летняя история развития США показала *реальные преимущества социального партнерства* как наиболее эффективного и органичного потребностям человека механизма реализации социально-экономических задач во всех сферах американского общества. На *сотрудничестве, взаимопомощи, объединении* усилий и ресурсов, на сострадательности преимущественно формировалась *украинская ментальность*. **Не конкуренция, а именно социальное партнерство** (сегодня оно получает распространение в теории *социального капитала* и *доверия*) реально воспроизводит *синергетический эффект*, который становится крайне необходимым для решения острых проблем человека в глобализирующемся и рисковом мире. Развертывание социального партнерства между разными хозяйственными субъектами одной нации, которая объединена единой целью, вытекающей из ее фундаментальных культурно-нравственных ценностей и стремления к развитию, становится актуальнейшей задачей. Она требует всестороннего осмысления, научной разработки и реального внедрения социального партнерства в качестве **основного механизма реализации** разрабатываемой стратегии национального развития.

Социальное партнерство – это не только *добровольная совместная* деятельность ради достижения унитарных целей, но и *социальная ответственность каждого* партнера за решение той социально-экономической проблемы, которую он добровольно начал решать со своими партнерами. *Государство* в такой системе не является руководящей или административно-приказывающей силой, а должно выступать *как равный* с другими *хозяйственный субъект*, работающий на достижение *общей цели*. Более того, его существование и оправдывается только благодаря направленности его деятельности на общее дело, созданием условий для созидательного участия всех общественных субъектов в достижении общезначимых целей. Добровольное и равноправное сотрудничество партнеров работает **на созидание**, а не на разрушение имеющегося научно-технического, производственного, человеческого и трудового потенциала страны, которое неизбежно в случае развертывания *жесткой конкуренции*, изначальна сводящей и закрепляющей роль

²⁹ См.: Задорожний Г.В., Коврига О.В., Смолоник В.В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства. – Харків: ХІБМ, 2000.

человека к средству своей реализации в производстве прибыли. Конкуренцию не интересует человек как цель развития, она все время видит в нем лишь *средство*, а поэтому считает главным *стимулом*, заставляющим работать человека на прибыль, потенциальную *возможность выбросить его на обочину жизни*, которая должна постоянно витать в сознании человека-средства.

Сегодня, в период становления постнеклассической человекомерной науки, когда для миропонимания и мироустроительства уже недостаточно только научного знания, следует максимально использовать знание философское и религиозное. И тот путь, который предстоит Украине, определяется *интенсивной деятельностью в духовной сфере* жизни, в познании которой мы делаем только первые несмелые шаги. **Хозяйство как Культура** – вот тот формат целей, которые определяются «не только повышением благосостояния людей всех общественных слоев, но и возрастанием человечности, и придаваемой ей ценности». Именно в этом формате лежат компоненты-основания необходимой украинскому народу *духовно-ноосферно-устойчивой* стратегии развития страны, каждого ее региона.

Данные «три кита» составляют сегодня то звено, ухватившись за которое можно вытянуть всю «цепь» человекоспасительного жизнеустроительства страны. Именно они могут придать стратегии *внутреннее единство* и *целенаправленную целостность* во благо человека, его развития и самореализации. Под них следует подвести *конкретные целевые межотраслевые программы* и определить *конкретных субъектов* их реализации посредством *партнерского объединения* ресурсов и практических усилий.

Задорожный Г.В.,
главный редактор,
доктор экономических наук, профессор,
академик Академии философии хозяйства,
академик Международной кадровой академии

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 338.242: 330.837

ТРЕНДОВЫЕ МАРКЕРЫ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ УКРАИНЫ: СВОБОДА-ОТВЕТСТВЕННОСТЬ, СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО И ЦЕННОСТНАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ

Задорожный Г.В.,

*д-р экон. наук, проф., зам. декана экон. факультета,
зав. кафедрой международной экономики,
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина*

Олефир В.Н.,

*главный консультант Управления обеспечения
межпарламентских связей аппарата Верховной Рады Украины*

Для обеспечения современного государственного хозяйственного возрождения Украины особую значимость приобретают свобода-ответственность, широкое социальное партнерство и переход к ценностной конкурентоспособности. Они являются трендовыми маркерами создания и реализации стратегии духовно-ноосферно-устойчивого развития.

Ключевые слова: государство, свобода-ответственность, социальное партнерство, ценностная конкурентоспособность, духовно-ноосферно-устойчивое развитие, хозяйство.

В условиях глобального и национального поликризиса проблема национального хозяйственного возрождения становится непосредственной задачей государства, которое посредством кардинального обновления механизма государственного регулирования и управления должна способствовать созданию условий для обеспечения жизнедеятельности общества и каждого гражданина Украины. Нынешнее состояние сферы социально-трудовых, денежно-финансовых, научно-образовательных, инновационно-инвестиционных отношений свидетельствует, что экономическая наука, прежде всего экономическая теория как методологическая основа практического национального хозяйственного возрождения и развития, находится в глубоком кризисном состоянии. Это, в частности, объясняется многими причинами, но исходно задающими главными причинами нам представляются две: повсеместное насаждение неоклассического, неолиберального мышления среди ученых и управленцев, которое свято верит в то, что именно прибыль является конечной целью деятельности любого хозяйствующего субъекта, и слепое упорное нежелание в анализе острейших социально-экономических проблем менять традиционно механико-материалистический формат мировидения на человекомерное постижение жизненно необходимых хозяйственных трансформаций, которые бы служили самопознанию и самореализации человека в русле реализации императива выживания человечества.

В этом общем плане осмысления необходимости национального возрождения особую роль должна играть постнеклассическая человекомерная теория государства как духовно-властно-социального центра-субъекта, организующего и координирующего ценностные цели

общих хозяйственных действий по повышению качества жизни всех украинцев. Многие нынешние практические риски, опасности и беды производны от тех стереотипов мышления, которыми «вооружала» отечественная экономическая наука, создавая и обосновывая образы осознания, прежде всего, государства как аппарата насилия в его жестких и мягких формах. Но для национального возрождения необходимо изменить, кардинально преобразовать прежде всего мыслеформы, которые задают основы картины жизнедеятельности человека. В этом ключе в экономической, а шире – хозяйствоведческой науке следует проблемно и комплексно осмыслить, во-первых, не совсем правильное понимание миссии и роли государства в современном глобально-кризисном мире, когда *императив выживания человечества* должен определять миссию и главную задачу государства как субъекта национального хозяйственного функционирования и международного развития; во-вторых, широко распространенное в последние десятилетия *принижение созидательного значения государства*, когда ему отводилась лишь роль «ночного сторожа» в условиях становления рыночной экономики (она, дескать, сама по себе все расставит по нужным местам и обеспечит бесперебойное национальное процветание); в-третьих, произошедшего своеобразного *присвоения современного государства олигархически-клановыми группами*, которые имея свои корыстные интересы, рассматривают государство как принудительный *механизм максимизации прибыли*, прежде всего посредством «развертывания» системной коррупции и корыстно-личного присвоения государственных функций чиновниками.

В таких условиях общественного кризисного функционирования сфере социально-трудовых отношений отводятся последние роли в функционировании общества. Прошедшие четверть века показали, что, с одной стороны, *«выводить оголтело государство из экономики, как, собственно, и тотально огосударствлять экономику – подписывать себе и нации смертный приговор!»* [9, с. 25-26]; с другой стороны, наблюдается *распад существующих социальных структур, оттеснение социального на какие-то задне-невидимые роли*. Поэтому «мир, образно говоря, «перевернулся», – институты общества, экономики стали отодвигать человека на второй план, экономическая целесообразность все более берет верх над социальной направленностью. Асимметрии в экономическом и социальном развитии, неустойчивость в самом широком ее понимании, десоциализация отношений в сфере труда, снижение социальной сплоченности, распространение социального отторжения – все это тренды, реальности начала нового столетия» [6, с. 143-144]. Сегодня в пору обоснованно заключить, что реализуемый неолиберальный сценарий глобализации по умолчанию преследует ***цель установления контроля над последующей социальной (э)инволюцией человечества.***

Сама актуализировавшаяся на стыке веков проблема выживания человечества указывает на то, что что-то совсем не то происходит в мире, если человек испытывает все большую тревогу и чувствует расширяющуюся *опасность подрыва безопасности основ своей жизнедеятельности*. Современные государства, как показывает социально-экономический анализ, не делают все возможное для обеспечения человеческой безопасности в самых разных аспектах: экономическом, политическом, социальном, экологическом, демографическом, духовном и пр. Реализация традиционных экономических функций государства, по-видимому, сегодня *совершенно недостаточна*, а в отдельных случаях – вредна, для решения острейших сегодня социально-экономических, хозяйственных проблем национального сообщества. Устремленность к навязыванию господства личных корыстных интересов над общими интересами национального возрождения и развития складывается во многом потому, что первенство технократической парадигмы сегодняшнего и, как показывает анализ, будущего миропостижения изначально отодвинуло культурно-духовный, истинно ценностный смысл существования особого живого, биологического вида *homo sapiens*. По существу, именно технократический подход и его практические

социальные последствия возбудили и активизировали заглавный вопрос современности: быть или не быть... человечеству?

Мощным импульсом необходимости переосмысления устройства мирового хозяйства были доклады Римского клуба в 70-80-е годы XX века, выражающие не только обеспокоенность проблемой выживаемости человечества, но позволяющие, с одной стороны, сформулировать тезис о том, что «общий беспорядок, в котором все мы вынуждены жить, а также все вытекающие из него последствия как раз и проистекают из разрыва между культурным развитием человечества и его техническими достижениями» [11, с. 159-160]. С другой стороны, – обосновать критический вывод: если при сложившихся обстоятельствах не изменятся сами *качества человека*, то люди не найдут никакого решения ни одной из сверхсложных проблем. При этом довольно убедительно доказывалось, что «если же нам удастся улучшить, усовершенствоваться, перед нами откроется такое широкое поле возможностей решения гуманистических задач, о которых мы не могли и помышлять» [11, с. 162-163]. Но ситуация в конце XX и начале XXI веков изменилась в худшую сторону: гуманистические ориентиры и устремленности стали оттесняться на задний план. Действия многих стран не определяются общими ценностными целями выживания, распространяются так называемые двойные стандарты, когда декларируются правильные слова, а практические действия весьма далеки от произнесенного.

К концу XX столетия объективно назрела *необходимость кардинального изменения поля размышлений* о миссии и функциях государства в дрящемся кризисном мире. Несмотря на широко употребляемое название «хозяйствующие субъекты деятельности», среди которых находится и государство, по сути, «хозяйствующие» («хозяева») в нынешней действительности более всего соотносятся именно с *экономическим*, когда главная, и она же и конечная, цель их деятельности – *прибыль*. Это четко фиксируется не только хозяйственным национальным законодательством большинства стран, но итогами целерациональной количественно-расчетной деятельности.

Углубляющийся глобальный поликризис весьма ясно свидетельствует, что в рамках именно научно-хозяйственного подхода реальная конечная цель хозяйственной деятельности *искажается*, ибо прибыль не может рассматриваться в роли конечной цели, так как она является лишь *средством* обеспечения *целостной жизнедеятельности* человека. При этом крайне важно *различать* понятия экономики и хозяйства. Предназначение *экономиста* состоит в том, чтобы рационально-количественно (экономно) использовать ограниченные ресурсы (минимизировать затраты) для максимального результата (в количественном плане – достигать максимальной прибыли). Экономический подход – это рационально-количественный, счетно-расчетный подход анализа общественного производства.

Совсем по иному понимается и действует *хозяин*, целью деятельности которого является *гармоничное качественное* обеспечение своей *целостной жизнедеятельности*, в основании чего лежит ценность жизни, а ее смысл определяется его поступательным жизнотворческим развитием, осуществляемом именно на *ценностных* основаниях. Хозяин свою деятельность не рассматривает в чисто количественном (прибыльном) плане; количественное наращивание усилий и результатов деятельности является необходимой, но отнюдь *не достаточной мотивировкой* и устремленностью обеспечивать жизнь через ведение хозяйства. В самом *хозяйстве* заключена суть *целостного жизнеотправления человека*, которое вовсе не сводится лишь к количественному росту. Хозяйство – прежде всего *качество иного, иначе возможного* (желательного, ныне не существующего) состояния жизнедеятельности, позволяющего *ответственно* творчески самореализовываться человеку-хозяину в разных ипостасях. И в этом плане хозяйство представляет собой поле *самопознания и самореализации* глубинной внутренней *триипостасной природы человека* – духовно-био-социальной, а это значит, что именно духовно-нравственные ценности задают основные параметры и цели хозяйственной жизнедеятельности человека, хозяйствующего субъекта.

Такой истинно хозяйственный целостный подход следует применять не только к отдельному человеку-хозяину как базовому субъекту деятельности, но с необходимостью должен распространяться и на *государство как коллективно-общественный хозяйствующий субъект*, который призван *ответственно* синтезировать, интегрировать общие интересы и потребности *совместной* жизнедеятельности людей, проживающей на территории данного государства. Призвание государства – обустроить пространственно-временное место *совместного качественного* проживания людей, каждый из которых в каждом отдельно взятом случае жизнедеятельности предопределяется как человек-хозяин. Поскольку же в каждого человека-хозяина неизбежно возникают какие-то мотивы и интересы *общие*, требующие совместного удовлетворения, то и появляется государство, призванное реализовывать *общее благо*, т. е. создавать условия для *Великого* – общенационального *дела-проекта*, реализация которого требует *качественных изменений* жизнедеятельности человека и общества.

В этой связи следует еще раз уточнить смысловой статус государства как хозяйствующего субъекта, что можно сделать посредством определения настоящих задач и истинных целей государства. *«Они заключаются в осуществлении солидарных интересов людей.* При помощи государства осуществляется то, что нужно, дорого и ценно всем людям. Государство само по себе есть пространственно самая обширная и внутренне наиболее всеобъемлющая форма вполне организованной солидарности между людьми... *Общее благо* – вот формула, в которой кратко выражаются задачи и цели государства» [5, с. 251].

Примечательно, что в исходном понимании сути государства главным аспектом является *не экономический*, как сегодня принято считать большинством экономистов, а именно *социально-культурный*, а более широко и глубоко – *духовно-ценностный смысл*, что «нужно, дорого и ценно всем людям». Именно такой смысл и определяет статус государства как хозяйствующего субъекта. Этот статус свидетельствует, что конкретно «в облагораживающей и возвышающей роли человека и заключается истинная сущность и идеальная природа государства», которое, по словам Гегеля, есть «действительность нравственной идеи», земной бог [5, с. 252].

Рассматриваемые в научной и учебной литературе экономические функции государства подчинены чисто техническим целям, которые касаются не смыслового значения и роли государства, а потому представляют более *поверхностное* видение современного государства. На наш взгляд, эти функционально-технические аспекты функционирования государства должны основываться на более *глубинных, сущностных* основаниях исследования современного государства, для понимания которого уже недостаточно прописных функций и общих, но поверхностных задач. Если не вдумываться в эту проблему, то разговор, как правило, ведется в плоскости «государство – рынок», где существует такое *примитивное* видение, что государство призвано обеспечивать удовлетворение тех потребностей, которые не может удовлетворять рынок.

При такой упрощенной трактовке изначально не может быть целостного представления о государстве в человеческом обществе, особенно в период нарастающей глобальной поликризисности жизнедеятельности человека и необходимости реализации императива выживания человечества. Вопрос: быть или не быть... человечеству? – совершенно *по-иному* расставляет акценты в понимании государства, нежели в понимании государства в неоклассической теории, где прибыль является единственной, главной и конечной целью существования человека. В таких координатах главное предназначение государства сводится к созданию институциональных (формальных и неформальных) условий для роста прибыли и накопления капитала. За этим предназначением государства почти *не просматривается* *качественное* жизнепорождающее и житнетворческое основание развития человеческого общества. По иному, государство полностью анализируется в русле *целерационального* подхода, а более *глубинно-сущностный* анализ остается, как бы, за «кадром». И представляется, что многие современные риски, опасности, беды и катастрофы имеют своим

истоком весьма узкое, не комплексное, *не целостное понимание государства* в жизнедеятельности человека и общества.

Вышеуказанные теоретические положения имеют весьма важное исходно-методологическое значение, имеющее основоположное значение для генетического понимания современного государства. Они позволяют рассматривать государство, прежде всего, как *центр разработки стратегии духовно-ноосферно-устойчивого хозяйственного развития* в условиях необходимости императива выживания человечества, а также глобализации, становление которой совпало с резким обострением проблемы выживания.

Главная слабость современного украинского государства состоит в том, что оно никак не может *о-смысл-енно* выбрать стратегический вектор социально-экономических преобразований, который мог бы *хозяйственно*, а значит – *целостно* превратить государство в *субъект*, определяющий *стратегию национального возрождения* и развития. Нельзя квалифицировать государство лишь как субъекта *инверсионных возвратов* к неким стереотипам прошлого опыта, во многом *механистического*, который подрывает истинные основания хозяйственного целостного развития. Стратегическая суть и направленность действий государства должна исходить не из материалистического понимания, а исходно базироваться именно на его *духовных* основаниях, вне которых не может и речи об антикризисных мероприятиях. Такой же анализ говорит о том, что пока *нет* прочного идейно-теоретического фундамента социально-экономической политики государства, нет стратегии Великого дела, которое бы *объединило* всю нацию и включило бы каждого украинца в дело хозяйственного возрождения для улучшения качества жизни всего украинского народа.

Для обоснования такого Великого дела необходимо понимать, что «государство, в его духовной сущности, есть не что иное, как *родина, оформленная и объединенная публичным правом*, или иначе: *множество людей*, связанных общностью *духовной судьбы* и сложившихся в *единство* на почве *духовной культуры и правосознания*. Строго говоря – этим все уже сказано» [4, с. 324]. И главное в хозяйственном понимании государства состоит в *производности* его сущности *от внутреннего, духовного мира человека*. Собственно государства и создаются именно *для духа и ради духа*, оно творится *внутренне, душевно и духовно*. Внешнее же принуждение, насилие, к которым государство вынужденно прибегать, совсем не определяют сущность государства. Традиционное понимание государства как аппарата насилия, по словам И.А. Ильина, «есть дурной предрассудок, вредное недоразумение, распространенное близорукими и поверхностными людьми» [4, с. 325].

Из такой исходной трактовки *государства как хозяйствующего субъекта* следует необходимость того, можно сказать, императивного теоретико-практического положения, что и государственная стратегия национального развития хозяйства должна основываться и развертываться на *духовных* ее основаниях. Из их осознания выводится единая и высшая цель государственной деятельности, ибо государство по своей сути есть *духовная община* людей, проживающих на его территории. «Без *общего* интереса, без *всеобщей* (т. е. *всем общей*) цели, без *солидарности* – государство не может существовать» [4, с. 332]. Совместность, солидарность, коррелятивность (соотнесенность друг с другом), мутуальность (взаимосвязь обязанностей одного и всех) именно и определяют государство как *единую духовную общину*, которая связана единством творческой жизнедеятельности и исторической судьбы.

Духовно-ценностные основания образования и функционирования государства как субъекта хозяйства далее конкретизируются и реализуются в *ноосфере* как сфере науки и разума человека и человечества, где исходно-первичный человеческий *архетип свободы-ответственности* [см.: 3] развертывается в процессе *творчества нового знания*. Оно, исходя из духовно-нравственных ценностей *человечности*, должно не просто множиться как самодовлеющее процессирующееся явление, но *использоваться* именно в *благостной* жизнедеятельности человека как процесса хозяйства. Опять же важно указать, что, с одной стороны, «в ноосфере решающим и определяющим фактором является *духовная жизнь*

человеческой личности, в ее специальном выявлении» [1, с. 448]; а с другой стороны, наука, знание, мощь человека, связанная с его разумом, не должна употребляться на самоистребление человека [1, с. 479]. Свобода-ответственность Чело-Века является тем фундаментальным основанием жизнедеятельности, разрыв сторон которого неизбежно *искажает* как саму суть человека, так и необходимо оборачивается *катастрофическими* последствиями даже творческих, но безответственных действий по изменению среды обитания человечества. В духовно-нравственной сфере жизнедеятельности человека архетип «свобода-ответственность» эквивалентен общепринятому понятию «пространство-время» в физическом миропостижении. Свобода без ответственности превращается в своеволие и безнаказанность («что хочу, то и ворочу»), а ответственность без свободы синонимично безудержному насилию, превращению человека, по сути, в безмолвного раба-животного, робота. Поэтому проблема осмысления, исследования свободы-ответственности сегодня становится основоположной для понимания и реализации императива выживания человечества, спасения человека и Природы. Государство не только должно создавать условия для самореализации личности, целостность которой основана именно на свободе-ответственности, но и призвано весьма пристально заботиться о том, чтобы демократически избранные и высоконравственные правители и государственные служащие действовали в поле свободы-ответственности во благо украинского народа.

В архетипе свободы-ответственности заключена ценносная нагруженность постижения Универсума и человеческой хозяйственной деятельности. Из такой ценностной установки вытекает необходимость переоценки значения науки, знания и образования как объекта государственной политики, особенно в современных условиях, когда происходит становление постнеклассической *человекомерной* науки. Еще в 1917 году В.И. Вернадский акцентировал внимание на том, что, во-первых, на государственную политику влияют *религиозные* искания и построения человечества и *гуманитарные* явления; во-вторых, что «очевидно, народное образование никогда не будет слагаться только из одних данных науки, но должно включать в себя создание и всех других проявлений духовной жизни человечества» [1, с. 555].

В современных условиях в разработке стратегии национального хозяйственного развития велика роль (но пока не вполне осознанная) взаимодействия научного и внеаучного знания. *Человечные коды и ценности, сакральные смыслы* жизнетворчества, *интуитивные прозрения* оплодотворяют и одухотворяют стремления и мотивации иначе возможного будущего, которые неизбежно должны не просто учитываться, но основательно ответственно-сознательно предшествовать разработке стратегии хозяйственного развития. Это позволит соблюдать *принцип целостности развития*, усиления *человекомерности* стратегических и тактических мероприятий по возрождению украинской нации.

Тем самым можно говорить о том, что *ноосфера* как сфера рационального научного разума *расширяет* свои *границы* за счет введения в нее *духовных* оснований функционирования. Это возможно и необходимо посредством более полного и всестороннего исследования и использования *глубинных оснований внутреннего духовного мира* (задача именно науки XXI века), по сути: обращения научного постнеклассического анализа к роли *мемов* и *унов* человеческой жизнедеятельности, в которых скрыты культурные и истинно человеческие *ключи* жизнедеятельности. Без осмысления и понимания таких ключей вряд ли можно разрабатывать *благодесущую* человеку стратегию национального возрождения.

Но архетип свободы-ответственности в процессе хозяйствования разворачивается-реализуется в широко понимаемом *социальном партнерстве* [см.: 2], когда добровольно-ответственное объединение наличных ресурсов позволяет решать множество целей и задач человеческого жизнеотправления. Социальное партнерство является наиболее эффективным хозяйственным механизмом духовно-социально-экономического развития, так как позволяет на свободно-добровольной и осознанно-ответственной основе удовлетворять общие, совместные интересы, связанные с синергетическим кооперативным принципом

эффективности, который в каждой партнерской акции практически охватывает все сферы человеческой жизнедеятельности и обеспечивает наилучший конечный результат.

Выдающиеся мыслители неоднократно свидетельствовали, что история развития человечества осуществлялась через *сотрудничество*, когда устанавливались отношения социального партнерства, доверия, взаимопомощи и солидарности. Даже механизм жесткой конкуренции, по сути, строится на определенных ценностных установках. Ценностные основания действий людей лежали в основании хозяйственных проектов. Можно говорить о направленности тех или иных ценностей в зависимости от того, чем руководствовался человек в своих решениях и действиях: свободой, которая всегда односторонне превращалась в своеволие и своекорыстие, или ответственностью в делании добра, несения общего блага, но безответственность всегда оборачивалась отрицательными следствиями для человечества.

Поэтому совершенно неверно с точки зрения блага для человека рассматривать только количественную сторону товарной конкуренции, ибо безудержная погоня за прибылью неизбежно оборачивается вредоносными, катастрофическими результатами, способствуют процессам деградации и расчеловечивания. Сегодня особенно недопустимо пытаться анализировать деятельность человека только в русле количественной целерациональности. *Ценностная рациональность*, по сути, является исходно-целезадающим глубинным параметром хозяйствования человека, имеющего триипостасную духовно-био-социальную природу, в которой духовно-нравственные человеческие ценности должны «заряжать» конкурентность, состязательность, соревновательность деятельности. Тем самым *конкурентоспособность* при глубинном ее понимании является *ценностной*, культурно-человечной. Она, являясь элементом фундаментальной структуры человеческой деятельности, сегодня с необходимостью приходит на смену пятому этапу международной конкурентоспособности – интеллектуальной (четыре предыдущих этапа исследованы М. Портером), а это значит, что *ценностная конкурентоспособность* в условиях императива выживания человечества становится *актуальной*, снимающе-удерживающей в себе *все пять предыдущих* этапов-характеристик отношений конкуренции. На это обстоятельство обратил внимание академик НАНУ Ю. Н. Пахомов: «Человечество всегда требовало актуализации ценностей образа жизни, но только сейчас, в эпоху растущей конкурентоспособности знаний и остроты проблем экологии, ценностная конкурентоспособность по-настоящему становится императивом» [10, с. 8]. Фундаментальное значение ценностно-культурной конкурентоспособности в глобализирующемся мире показали и проведенных два мировых кросскультурных исследования под руководством С. Хантингтона [см.: 7; 8].

Таким образом, можно сделать обоснованный вывод, что сегодня свобода-ответственность, социальное партнерство и ценностная конкурентоспособность становятся трендовыми маркерами современного государственного хозяйственного возрождения Украины. Конкретные формы их проявления и механизмы использования в функционировании и развитии украинского общества требуют специального научного исследования с тем, чтобы благостное хозяйствование обеспечивало основания для самопознания и самореализации каждого украинца в повышении качества жизни.

Литература.

1. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Айрис-пресс, 2004.
2. Задорожний Г.В., Коврига О.В., Смоловик В.В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства. – Харків: ХІБМ, 2000.
3. Задорожний Г.В., Колинко О.Г. Личностный архетип «свобода-ответственность» как истинное основание хозяйства и исток спасения человечества в XXI веке // Социальная экономика, 2013, № 2-3.
4. Ильин И.А. Почему мы верим в Россию: Сочинения. – М.: Эксмо, 2007.

5. Кистяковский Б.А. Государство и личность // Исупов К., Савкин И. Русская философия собственности (XVIII-XX вв.). – СПб.: СП «Ганза», 1993.
6. Колот А.М. Усиление асимметрии в социально-трудовой сфере как современный тренд и вызов устойчивому развитию // Вопросы политической экономии (электронный журнал), 2012, № 3.
7. Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / Под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. – М.: МШПИ, 2002.
8. Многоликая глобализация / Под ред. П. Бергера и С. Ханнингтона. – М.: Аспект Пресс, 2004.
9. Осипов Ю.М. Российское перестроение как неперемнная реальность // Философия хозяйства, 2009, № 6.
10. Пахомов Ю. Біфуркаційний стан світосистемного ядра напередодні зміни світових лідерів // Економіка України, 2008, № 4.
11. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1985.

Для забезпечення сучасного державного господарського відродження України особливу значущість набувають свобода-відповідальність, широке соціальне партнерство і перехід до ціннісної конкурентоспоросможності. Вони є трендовими маркерами створення і реалізації стратегії духовно-ноосферно-сталого розвитку.

Ключові слова: держава, свобода-відповідальність, соціальне партнерство, ціннісна конкурентоспроможність, духовно-ноосферно-сталий розвиток, господарство.

Поступила в редколлегию 05.08.2014 г.

УДК 330.861(470+571)"186/187":338.242.4.025.2

**Н. Г. ЧЕРНЫШЕВСКИЙ О НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ПРИНЦИПА
"LAISSEZ FAIRE..."**

Кривуц Ю. Н.,

кандидат экономических наук, доцент

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Изложено негативное отношение Н. Г. Чернышевского к кардинальному положению доктрины невмешательства государства в хозяйственную жизнь. Особо это неприемлемо в крепостнической России, стране крестьянской, стало быть, сельскохозяйственной с недостаточно развитой горнодобывающей промышленностью при практически полном отсутствии обрабатывающих отраслей.

Ключевые слова: доктрина, государство, роль, развитие, промышленность, экономика, отношения

*Государство не может не иметь прямого
влияния на экономическую деятельность.*

*Все те действия, которых требуют
здравый рассудок и справедливость, все
они составляют не только право, но и
прямую обязанность государства.*

Н. Г. Чернышевский

Постановка проблемы. Имя Н. Г. Чернышевского хорошо известно широкой аудитории как автора нашумевшей диссертации “Исследование отношения искусства к действительности”, цикл “Очерков гоголевского периода русской литературы”, романа “Что делать?”. Для более узкого круга Н. Г. Чернышевский – философ, историк, поборник решения острых российских проблем: обновления общественного строя государства и освобождения трудового люда от ига крепостничества. Экономические же воззрения и построения великого человека, родившегося, по замечанию французского историка И. Минье, в нужное время, оказалось вне поля зрения специалистов, возможно, из-за неприятия им положений представителей “отсталой школы” – Ф. Кенэ, А. Тюрго, В. Мирабо, Г. Летрона, П. Мерсье де ла Ривера – и, конечно, А. Смитта и Д. Рикардо, которым “мы не очень усердно поклоняемся”, хотя “их система политической экономии ... до сих пор считается ... единственной и полною представительностью всей науки” [1, с. 3]. Работ, посвященных анализу экономического наследия Н. Г. Чернышевского пока нет; есть лишь фрагментальные включения в предисловие или послесловие к отдельным изданиям.

Актуальность поднимаемого вопроса состоит в предостережении от принятия непродуманных до конца решений относительно свободного перемещения результатов труда зарубежных производителей в ущерб неконкурентноспособной продукции отечественных предпринимательских структур.

Цель статьи – раскрыть отношение Н. Г. Чернышевского к негативным последствиям от

реализации принципа невмешательства государства в частно-предпринимательскую деятельность в стране с нарушенным или несостоявшимся промышленным потенциалом и поэтому экспортирующей главным образом сырые материалы и полуфабрикаты.

Основная часть. Еще в XVII в. один из лидеров группы французских деловых людей Ле Жандр в ответ на вопрос министра финансов Кольбера, как государство может помочь предпринимателям, сказал: “Laissez faire, laissez passer” (“Оставьте нас в покое, дайте нам делать, что мы делаем”). Формулу же, выражающую принцип экономической свободы и невмешательства государственной власти в хозяйственную деятельность, сконструировал и растиражировал Ж. де Гурне (1722–1759): “Предоставьте действовать, предоставьте вещам идти своим чередом”. Доктрину “невидимой руки рынка” и свободы торговли аргументировали классики английской экономической науки – А. Смит и Д. Рикардо (конструкторы, кстати, первых теорий международной торговли). “Теория, провозгласившая невмешательство правительства в экономические отношения, возникла в те времена, когда Англия, не говоря уже о континентальных государствах, страдала больше всего от обветшалых средневековых регламентаций”, – отмечал Н. Г. Чернышевский в работе “Экономическая деятельность и законодательство” [2, с. 690]. Более того, “Царство Джона Булля казалось прочным и неразрушимым; его тронном были тюки хлопка, его храмом – барыш, его слугами – стальные исполины, изрыгавшие дым и пламя и превращавшие нежное волокно в прочную ткань и грубую массу металла в стройные и блестящие машины”, – писал М. И. Туган-Барановский в книге “Промышленные кризисы. Очерк социальной истории Англии” и продолжал: “У Джона Булля было много завистников, но никто из них не мог соперничать с ним... народы познали прелесть свободной торговли и стали один за другим, более или менее решительно и смело, открывать для иностранных товаров свои наглухо закрытые прежде двери. Для Англии, точнее, для английских капиталистов наступило время неслыханного благополучия”. Это была пара, когда “царил... только один закон – барыш – и одно правило нравственности – личный интерес” [3, с. 78].

Это было время, когда многих волновали, как и Н. Г. Чернышевского, актуальнейшие вопросы дня: “Благоприятна ли для личной свободы теория *laissez faire, laissez passer*? Может ли государство, если бы и захотело, не иметь чрезвычайно сильного влияния на экономическую деятельность частного лица? При каких условиях вмешательство законодательства в экономические отношения бывают полезны для личной свободы?” Ответы Н. Г. Чернышевский сформулировал в работе “Экономическая деятельность и законодательство” (впервые опубликована во втором номере журнала “Современник” за 1859 г.), представляющей полемический выпад-беседу “с экономистами отсталой школы... о тех предубеждениях, которые проистекают из основного принципа их собственной экономической теории. Принципом этим служит, как известно, знаменитый девиз: “Невмешательство государства, полнейшая свобода частной деятельности”. Автор ставит задачу изложить “те понятия об отношениях государства к экономической деятельности, которые кажутся... более благоприятными для личной свободы индивидуума и более справедливыми” [2, с. 674].

В поисках ответа Н. Г. Чернышевский пытается в построениях “экономистов отсталой школы” найти такую мысль, “которая применялась бы во всякое время ко всякому... случаю”. Без такой мысли никакая наука просто невозможна. В рецензии (впервые опубликована в журнале “Современник” за 1860 г., №1) на книгу И. Горлова “Начала политической экономии” (Т. 1. СПб., 1859) читаем: “Характер науки есть своеобразность; она должна иметь истину для всякого времени и места...” “Если бы так называемые экономисты были знакомы с архитектурикою наук, они поняли бы, что, придавая фразе *laissez faire, laissez passer* смысл, определяющий способ действия, они отнимают у своей теории всякий научный характер, когда ставят основным принципом эту фразу” [1, с. 15].

Сторонник объединения товаропроизводителей в промышленные и торговые ассоциации при содействии со стороны государства не отрицает значимости теоретической находки “отсталых” экономистов. “Мы не отвергали того, что в старину принцип *laissez faire, laissez passer* был чрезвычайно полезен, что и теперь во многих странах и во многих случаях не является благотворным, как ни один рассудительный доктор не отвергает чрезвычайной пользы *purgandi et clystirizanki* в очень многих случаях. Мы только думаем, что не во всех болезнях пригодны и достаточны английская соль и промывание, что медицина не должна ограничивать свои средства ложкой касторового масла и бутылкой молока с чесноком”. Точно также “принцип *laissez faire, laissez passer* не включает в себе один полного и готового лекарства на всевозможные экономические вопросы, не может считаться исключительным решением всех общественных задач” [2, с. 676].

Ситуация принципиально изменилась: интересы среднего сословия разошлись с интересами “простолюдинов” – в Англии они ведут себя “как две разные партии, требования которых различны”, во Франции – “открытая ненависть между простолюдниками и средним сословием...”, хотя доктрина невмешательства государства в хозяйственную жизнь еще продолжает работать. Царство Джона Булля достаточно устойчиво и прочно.

Это не останавливает Н.Г.Чернышевского, а скорее подталкивает к углубленному анализу “абсолютного принципа” теории “отсталых экономистов”. “Счастливы люди, у которых есть “абсолютный принцип”. Им не нужно ни наблюдать фактов, ни думать: у них заранее готово лекарство для всякой болезни, и для всякой болезни одно и то же лекарство, как у знаменитого доктора, каждому пациенту говорившего: “принять слабительное и поставить клистер, *purgare et clystirizare*. Иван сломал ногу, – дать ему слабительного, поставить клистер, он будет здоров, – других средств не нужно. У Петра обнаружилась золотуха, – все-таки других средств не нужно, пусть принимает слабительное и ставит клистер, тоже выздоровеет”, – иронично замечает автор статьи “Экономическая деятельность и законодательство”. И как результат – использование “абсолютного рецепта”: “Золотуха у Петра мало-помалу проходит, – это от того, что он ставил клистер и принимал слабительное. Нога Ивана...подверглась гангрене, и бедняга умирает, – это от того, что он мало принимал слабительное и не довольно часто ставил клистер” [2, с. 674, 675].

Таково же по сути действие и эффективность “абсолютного принципа” *laissez faire, laissez passer* в хозяйственной деятельности.

Убежденный противник основополагающего положения экономической теории представителей отсталой школы вычленяет четыре важнейших вехи этой конструкции и каждую подвергает анатомированию с точки зрения реальных экономических отношений в обществе и прежде всего, конечно, в России.

Во-первых, “Экономической деятельности отдельного лица должна быть предоставлена совершенная свобода”. Н.Г.Чернышевский обращается к простейшей хозяйственной ситуации. Некое лицо пожелало открыть лавку для торговли стеклянной посудой. Никто не должен мешать начинанию. Если кто-то захочет помешать, “государство обязано устранить стеснения”: то ли отменить монополию, то ли уничтожить привилегированную корпорацию. Вряд ли органы власти пойдут на такие меры. “Согласны ли вы со мною?” – обращается автор статьи к конструкторам принципа *laissez faire*. –“Если не согласны, то откажитесь, как от нелепой невозможности, от вашей первой мысли... Разумеется, вы этого не захотите... вы не откажитесь...” [2, с. 679].

Во-вторых, “Общество не имеет права налагать на экономическую деятельность отдельного лица никаких стеснений”. Если требование не соблюдается или нарушается, то каждого можно было бы решительно принуждать ко всему, что вздумается, например, хотя бы ходить вверх ногами по грязи”: ведь ноги можно промочить, а руки не боятся сырости” и “от стеснения калошами человек избавляется”. Общество, стало быть, имеет право диктовать свои условия, свои нормы свое желание, делать с производителем “совершенно все, что ему угодно, – вот почему правила... теория” невмешательства.

В-третьих, “Государство не имеет права заниматься ни одним из тех предметов деятельности, которые осуществляются или могут быть осуществлены силами отдельного лица”. Однако на практике государство сплошь и рядом выступает серьезным конкурентом индивидуального предпринимателя, к примеру, отдельному сапожнику противостоит обувная фабрика.

В-четвертых, “Государство существует только для ограждения безопасности частных лиц и для отворачивания стеснений, которые могли бы мешать полнейшему развитию частной деятельности. Иначе говоря, заботе государства подлежит только, что не достигается и не может быть достигнуто деятельностью частных лиц” [2, с. 677]. Еще недавно думали, что безопасность может быть достигнута карательными средствами, то теперь, подчеркивает Н. Г. Чернышевский, нужна безопасность отдельных лиц, “На общество налагаются обязанности гораздо более обширные, нежели простая забота о безопасности”: общество обязано оказывать защиту всякому, чьи интересы пострадали бы без вмешательства государства [2, с. 688, 689].

Теория невмешательства в хозяйственную жизнь, считает автор статьи, предусматривает право сильного, подавление слабого, замену законного порядка произвольными мерами. Экономическая деятельность нуждается в своих специальных законах,... теория *laissez faire, laissez passer* мешает разумному законодательству. К каким последствиям ведет отсутствие или нелепость законов, вещь известная: возникает неурядица, на каждом шагу грозит опасность имуществам, лицам и всему общественному устройству: общество принуждено прибегать к стеснительному полицейскому надзору и непрерывным насильственным мерам для своего охранения. Возникает множество стеснений из нелепого положения дел: каждым новым стеснением нелепость увеличивается; из каждого насилия или придирки возникает необходимость новых стеснений и придирок; словом сказать, отсутствие законов порождает регламентацию. Вот каким образом теория невмешательства государственной власти в экономические отношения, одной рукой поражая регламентацию, другою рукой поддерживает ее... Где нет закона, там произвол; произвол сам по себе есть стеснение; кроме того, от него возникает множество злоупотреблений и опасностей; где множество злоупотреблений и опасностей, там неизбежны стеснительные меры, то есть регламентация” [2, с. 718, 719].

Н. Г. Чернышевский приходит к однозначному выводу: “... государство имеет огромное влияние на экономическую деятельность и не может не иметь его” [2, с. 729]. Это влияние может быть прямым (через систему налогообложения) и косвенным (через систему цен на казенные товары). Вопрос состоит в том, “сознательно или бессознательно будет производиться ... вмешательство” государства в экономическую деятельность частных лиц. Такое вмешательство должно быть основано на нормах здравого смысла и справедливости.

Заключение. Идея невмешательства в экономические отношения принадлежала французским физиократам. Логически последовательную и достаточно аргументированную теорию свободы предпринимательской деятельности сконструировали англичане, прежде всего представители классической экономической науки. Они возвели принцип *laissez faire, laissez passer* в абсолют. Он же соответствовал определенным и специфическим условиям хозяйственной жизни Англии, затем Франции, Бельгии и Голландии. В России столь благоприятных условий нельзя было и ожидать: страна оставалась сельскохозяйственной с вкраплениями предприятий горнодобывающей промышленности практически при полном отсутствии предприятий обрабатывающих отраслей. Без активного вмешательства органов власти поднять экономику было невозможно. Одним из немногих, кто это понимал, был и Н. Г. Чернышевский.

Литература:

1. Чернышевский Н. Г. Сочинения: В 2-х тт. – Т. 2. – М.: Мысль, 1984. – 687 с.
2. Чернышевский Н. Г. Сочинения: В 2-х тт. – Т. 1. – М.: Мысль, 1984. – 805 с.

3. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы. Очерк социальной истории Англии / М. И. Туган-Барановский. – К.: Наукова думка, 2004. – 367 с.

Н. Г. ЧЕРНИШЕВСЬКИЙ ПРО НЕСПРОМОЖНІСТЬ ПРИНЦИПУ "LAISSEZ FAIRE..."

Викладено негативне відношення Н. Г. Чернишевського до кардинального положенню доктрини невтручання держави в господарське життя. Особливо це неприйнятно в кріпосній Росії, країні селянською, отже сільськогосподарською з недостатньо розвиненою гірничодобувною промисловістю при практично повній відсутності оброблювальних галузей.

Ключові слова: доктрина, держава, роль, розвиток, промисловість, економіка, стосунки

N. G. CHERNYSHEVSKIY ABOUT INSOLVENCY OF PRINCIPLE

Negative attitude of N. G. Chernyshevskogo is expounded to toward cardinal to position of doctrine of non-interference of the state in economic life. Especially it is unacceptable in krepostnicheskoy Russia, to the country by a peasant, began to be agricultural with not enough the developed mining industry at practically complete absence of processing industries.

Key words: doctrine, state, role, development, industry, economy, relations

Поступила в редакцію 25.04.2014 г.

УДК 331.52-021.31:331.105.6:7.012-027.31

НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

О.І. Кравчук,

*к. е. н., доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

Розглянуто передумови поширення нестандартних трудових відносин в умовах формування мережевої економіки. Визначено сутність, характерні риси, переваги та недоліки використання віртуальної дистанційної зайнятості на індивідуальному, мікро- та макрорівнях.

Ключові слова: соціально-трудова відносина, нестандартна зайнятість, дистанційна зайнятість, віртуальна зайнятість, мережева економіка.

Постановка проблеми. Становлення мережевого інформаційного суспільства супроводжується збільшенням різноманіття форм участі людини у трудовому процесі – зайнятості, наймання, організації робочого часу. Світ праці змінюється, і найвагомим трендом такої зміни є поширення нестандартних форм зайнятості. Цей процес є відповіддю на розвиток інформаційно-комунікаційних і комп'ютерних технологій, який змінює уявлення про стандартне робоче місце, розширює можливості для додаткової, дистанційної, гнучкої, віртуальної зайнятості.

На жаль, такі зміни супроводжуються негативними процесами у суспільстві, зокрема, нестійкістю та десоціалізацією відносин у трудовій сфері, втратою гарантованості зайнятості, тимчасовим характером домовленостей тощо. Погіршує ситуацію неконтрольованість поширення нестандартних форм зайнятості в Україні, яка особливо посилилась в умовах формування мережевої економіки, та відсутністю законодавчого забезпечення договірного регулювання нестандартної зайнятості, що призводить до дискримінації працівників. Наявність таких проблем апелює до нової якості відносин в сфері праці, а самі процеси поширення нестандартних форм зайнятості актуалізують аналіз їх впливу на розвиток соціально-трудова відносин.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання сучасних трансформаційних процесів в трудовій сфері знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних вчених, як: Герасименко О.О., Грішнова О.А., Колот А.М., Костишина Т.А., Лібанова Е.М., Лісогор Л.С., Петрова І.Л., Семикіна М.В, Цимбалюк С.О. та інші. Зазначену проблематику активно розробляють зарубіжні науковці: Гімельсон В.Є., Капелюшніков Р.І., Колосова Р.П. Але існує недостатність робіт, які б розкривали особливості поширення нестандартних форм зайнятості в умовах формування мережевої економіки. Тому **метою статті** стало дослідження передумов та активаторів поширення нестандартних форм зайнятості в умовах формування мережевої економіки та визначення переваг їх використання на індивідуальному, мікро- та макрорівнях.

Виклад основного матеріалу. В цілому в літературі стандартною називають зайнятість в режимі повного робочого дня на основі безстрокового трудового договору на

підприємстві чи в організації, під безпосереднім керівництвом роботодавця або призначених ним менеджерів. У більшості розвинених країн такий «стандарт» закріплений законодавчо. Всі форми зайнятості, що відхиляються від описаного стандарту, включаючи самозайнятість, можуть розглядатися як «нестандартні»¹. В англійській літературі для позначення нестандартних відносин зайнятості можуть використовуватися й інші терміни: «atypical», «precarious», «contingent», «peripheral», «marginal», «flexible» тощо.

Поняття «нестандартна зайнятість» («нестандартні форми зайнятості») в переважній більшості наукової літератури не ототожнюється з неформальною зайнятістю², а розглядається ширше, оскільки така зайнятість може бути, як формальною, так і неформальною. Нестандартна зайнятість включає в себе усі відхилення від стандарту щодо найму на повну тривалість робочого часу на безстроковій основі і проявляється у таких формах: тимчасова; неповна; недозайнятість (передбачає тимчасову відсутність на робочому місці чи роботу менше звичного часу з незалежних від працівника причин); зверх-зайнятість (тривалість робочого часу більше визначеної законодавчо); самостійна занятість; неформальна занятість; занятість в домашніх господарствах³.

Кількісно оцінити масштаби поширення нестандартної зайнятості в Україні досить важко. Так, з наведеної вище класифікації очевидно є проблема здійснення статистичного обліку нестандартної зайнятості через його подвійність – один і той же працівник може бути зайнятий на декількох робочих місцях, тим самим буде включений до декількох категорій. Інший проблемний аспект – неповне відображення використання нестандартних форм зайнятості, зокрема неповною є статистична інформація про тимчасову зайнятість, зайнятість на неповний робочий час, дистанційну зайнятість, недозайнятість та вторинну зайнятість тощо. Основною причиною виникнення цих проблем є відсутність чіткої класифікації нових форм зайнятості та їх різноманіття значно ускладнює їх статистичний облік; а відтак, унеможливорює оцінку масштабів їх поширення в Україні. Саме тому очевидно є потреба у вдосконаленні класифікації нестандартної зайнятості та методології її кількісного оцінювання.

Процес дестандартизації зайнятості триває і загострює на собі увагу роботодавців. Виникають запити на прогноз масштабів і тенденцій поширення нестандартних форм зайнятості. Для адекватної відповіді на ці запити практики, науці потрібно визначитись з основними трендами суспільного та економічного розвитку, які стимулюють цей процес. Активізаторами поширення нестандартної зайнятості, на нашу думку, стали структурні зміни в економіці, посилення глобалізаційних процесів, технологічний прогрес, демографічні зрушення тощо.

Зокрема, структурні перетворення в економіці скоротили промисловий сектор, де стандартна зайнятість була найбільш поширеною. Натомість постійне зростання сектору послуг сформувало попит на нових працівників: зайнятих на гнучкому графіку з відмінною від передбаченої законодавством тривалістю робочого часу; мобільних, і за потреби доступних для швидкої ре-локації, а тому з тимчасовим трудовим контрактом; здатних поєднувати поєднують виконавські та підприємницькі функції. Схожий характер має і попит на працю з боку малих підприємств, роль яких у сучасній економіці постійно зростає.

¹ Квеско, Р.Б. Занятость населения и ее регулирование: учебное пособие / Р.Б. Квеско. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2008. – С. 60-61.

² Колосова Р.П. Формы занятости населения в инновационной экономике: Учебное пособие / Р.П. Колосова, Т.О. Разумова, М.В. Луданик. - М.: МАКС Пресс, 2008. - С.94.; Гимпельсон В. Нестандартная занятость и российский рынок труда / В. Гимпельсон, Р. Капелюшников. – М.: ГУ ВШЭ, 2005. – С. 17–18.

³ Гимпельсон В. Нестандартная занятость и российский рынок труда / В. Гимпельсон, Р. Капелюшников. – М.: ГУ ВШЭ, 2005. – С. 17–18.

Посилення глобальної конкуренції вимагає від роботодавців та працівників гнучкості в трудових відносинах, яка може бути досягнута через використання нестандартних форм зайнятості. Крім того, бажання підвищити конкурентоспроможність на глобалізованому ринку штовхає роботодавця до скорочення витрат, зокрема за рахунок податків і інших непрямих витрати, пов'язаних з стандартними робочими місцями.

НТП і революція в комп'ютерних та інформаційних технологіях створили технічні передумови для розвитку невеликих гнучких виробництв, спеціалізації та аутсорсингу. Останнє зумовило зростання попиту на мобільних працівників, здатних і готових працювати мінливих і нестандартних умовах, а сучасні технічні засоби (комп'ютерна техніка, засоби зв'язку, високошвидкісний доступ в Інтернет) зробили можливим виконання робіт на територіально віддалено від роботодавця або замовника в гнучкому часовому режимі. З іншого боку, з технологічним розвитком потреба і економічна зацікавленість у працівниках з повним робочим днем і довічним контрактом стали слабшати навіть на великих виробництвах.

Особливий вплив на поширення нестандартних форм зайнятості чинить існування в мережевій економіці специфічного середовище для передачі інформації та знання – мережевого інформаційного простору, в рамках якого здійснюється взаємодія між людьми, в тому числі і соціально-трудова. Така взаємодія характеризується відсутністю територіальних меж; безмежністю міжсуб'єктного спілкування та контактів; здійснення контактів в режимі реального часу. Тобто відбувається перенесення частини ділової активності суб'єктів соціально-трудових відносин в мережевий простір, технологічною основою виникнення якої є Інтернет, що створює найсприятливіше середовище для поширення нестандартної зайнятості, зокрема, додаткової, дистанційної, гнучкої, віртуальної.

Демографічні зрушення в структурі робочої сили, масовий вихід на ринок праці пенсіонерів та студентів створили попит на робочі місця зі скороченим робочим часом і гнучким графіком роботи. Ця «нестандартна» робоча сила, мотивована додатковим доходом, не вимагає ні особливих законодавчих гарантій зайнятості, ні додаткових благ, розглядаючи свою участь в економіці як додаткову зайнятість. Останнє не тільки створює сприятливі умови для дестандартизації зайнятості, але й для її деформалізації, що в умовах відсутності чіткого законодавчого контролю є негативною тенденцією.

Теоретичним підґрунтям появи та поширення нестандартних форм зайнятості є розвиток гнучкості ринку праці, який проявляється у розвитку гнучкості режимів праці, форм залучення до трудових відносин, нестандартних робочих місць. Економічно привабливими ці процеси є і для найманого працівника, і для роботодавця. Перший знаходить у нестандартній зайнятості можливість додаткового заробітку, отримання додаткового досвіду, поєднання трудової діяльності з іншими видами діяльності, наприклад навчанням, особистим життям, вільним часом, а другий – можливість регулювання чисельності персоналу, витрат на робочу силу тощо.

В зв'язку з цим, поява нових форм зайнятості супроводжується виникненням нових соціально-трудових відносин. Дж. Пфедфер звертає увагу на зміну у поглядах роботодавців на трудові відносини і пов'язує її із зростанням трудової мобільності робочої сили. Він зазначає, що на зміну ціннісних орієнтацій роботодавців, які ще відносно недавно цінували та винагороджували лояльність своїх працівників, а тепер націлені на скорочення чисельності персоналу, аутсорсинг, та працевлаштування на умовах строкового договору⁴. Він звертає увагу на використання так званих «нових трудових договорів», яке пов'язує з віртуальною робочою силою, і стверджує, що вони і дали нове визначення відносин між роботодавцями і працівниками. Характеристиками таких договорів є відсутність гарантій

⁴Пфедфер, Дж. Формула успеха в бізнесі: На першому місці - люди: Учитесь извлекать прибыль из эффективного управления кадрами : пер. с англ. / Джеффри Пфедфер. - М. : Вильямс, 2006. – С. 282.

довгострокової зайнятості в обмін на відповідальне виконання працівниками своїх обов'язків; відсутність гарантій кар'єрного зростання та забезпечення усіх супутніх такої кар'єрі переваг (послідовність посад, можливість навчатися та підвищувати свою кваліфікацію). Натомість поширення набули «можливість отримання роботи» (employability), коли компанії обіцяють людям цікаву, багатообіцяючу і таку, що вимагає значного напруження сил, роботу, яка допоможе їм підвищити свою майстерність і кваліфікацію, не обіцяючи їм при цьому будь-яких довгострокових перспектив в даній компанії. Замість цього їм обіцяють, що виконувана ними робота і набута кваліфікація зроблять їх більш конкурентоспроможними на ринку праці та допоможуть їм згодом підшукати собі нове місце роботи. Між тим подібний підхід змушує працівника зробити наступний висновок: оскільки керівництво компанії не збирається відстоювати мої інтереси, я повинен піклуватися про себе сам, приймаючи на себе всю відповідальність за свою подальшу кар'єру⁵.

Останнє зумовлює поширення тенденції до поступової заміни політики зайнятості підприємств, яка захищає власну робочу силу від впливу ринку праці (закритої), до політики, яка ґрунтується переважно на тимчасовій зовнішній робочій силі (відкритої).

На інший аспект трансформацій сучасних трудових відносин в даному напрямі звертають увагу Гімбельсон В. та Капелюшников Р., зазначаючи, що відхилення від стандартних відносин здійснюється двома шляхами – формальним (через фіксацію і закріплення нестандартних умов зайнятості в трудових контрактах) і неформальним (через фактичну відмову від стандартних умов незалежно від трудового контракту). Вони наголошують на дестандартизації зайнятості за другим шляхом, що супроводжується поширенням недозайнятості, верхзайнятості, роботи за усною домовленістю тощо. В сучасних умовах таке використання багатьох форм атипової зайнятості, пов'язане з наявністю інституціональних прогалин, ще більше послаблює позиції найманих працівників, зайнятих на нестандартних умовах, ускладнює їх економічне становище.⁶

Недостатність та недосконалість законодавчого регулювання нестандартних трудових відносин при нестандартній зайнятості дестабілізує соціально-трудова сферу. В зв'язку з поширенням нестандартних форм зайнятості виникають проблеми в соціально-трудова сфері, зокрема прекарізація, яка супроводжується зменшенням рівня соціальної відповідальності та нестійким характером соціально-трудова відносин⁷; десоціалізація (ізоляція) особистості; поширення соціальної роз'єднаності, зниження соціальної згуртованості⁸. Крім, цього на нашу думку, нові виклики перед системою соціально-трудова відносин та вимоги до її подальшого якісного розвитку ставлять наслідки поширення нестандартної занятості на ринку праці в Україні, які характеризуються зростанням мобільності робочої сили, посилення просторової і галузевої її концентрації, поширення нестабільних короткострокових контрактів.

Дуже часто використання нестандартних форм зайнятості з боку роботодавця здійснюється лише з метою максимізації прибутків і підвищення економічної ефективності, а соціальна ефективність не береться до уваги взагалі. Тому, створення тимчасових, неповних чи неформальних робочих місць, асоціюється, насамперед, з відсутністю соціального захисту та перспектив вертикальної кар'єри, а також з низькою оплатою. За таких умов наймані

⁵Пфедфер, Дж. Формула успеха в бизнесе: На первом месте - люди: Учитесь извлекать прибыль из эффективного управления кадрами : пер. с англ. / Джеффри Пфедфер. - М. : Вильямс, 2006. – С. 283.

⁶Гимпельсон В. Нестандартная занятость и российский рынок труда. Препринт WP3/2005/05. / Гимпельсон В., Капелюшников Р. — М.: ГУ ВШЭ, 2005. – С. 30-31.

⁷ Колот А.М. Трансформация института занятости как составляющая глобальных изменений в социально-трудова сфера: феномен прекарізації / А.М. Колот // Уровень жизни населения регионов России. – 2013. - № 11.- С. 96.

⁸Колот А.М. Індивідуалізація особистості та формування індивідуалізованого суспільства як феномени сучасності: наслідки та уроки // Україна: аспекти праці. – 2014. – № 2. – С.3-10.

працівників вимушені занижувати рівень вимог, зокрема щодо соціального пакету, характеристик робочого місця, умов праці тощо. Використання неповної, часткової зайнятості або, навпаки, зверх зайнятості і вторинної зайнятості має вимушений для працівника характер та ініціюється роботодавцем. Отже, використання нестандартних форм зайнятості і трудових відносин знижує соціальну захищеність працівників, а їх мотивація пояснюється лише можливістю отримання додаткового доходу.

Особливо гостро питання соціального захисту працівників стоїть при дистанційній зайнятості, яка передбачає роботу на відстані. Поняття «дистанційна зайнятість» в термінологічному плані походить від визначення терміну «телеробота», який передбачає теледоступ до робочого місця, яке може розміщуватись як вдома, так і в спеціально відведених для цього центрах. Тим самим проявляється нетандартність такої форми зайнятості в порівнянні з традиційним розміщенням робочого місця в офісі.

Процес поширення дистанційної зайнятості активується змінами в інформаційно-комунікаційних технологіях та в мотивації трудової поведінки людей в інформаційному мережевому суспільстві, оскільки технологічні трансформації формують соціально-економічні передумови для створення нових форм зайнятості, які полягають у появі нових знань, надшвидкому поширенню інформації та збільшенню її доступності, інтелектуалізації праці; в нових формах взаємовідносин в процесі праці суб'єктів трудових відносин тощо. При цьому відбуваються зміни організації праці та якості трудового життя, пов'язані з новими можливостями для розширення доступу і обміну інформацією, змінами в природі внутрішніх і зовнішніх комунікацій, формуванням віртуальних дистанційних соціально-економічних відносин між роботодавцями і працівниками, появою нових інструментів контролю та оцінювання роботи, тощо⁹. Значно прискорили поширення дистанційної зайнятості розвиток та мега-поширення інтернет-технологій. За таких умов відбуваються суттєві трансформації соціально-трудова відносин, зокрема, змінюється характер взаємовідносин між роботодавцем і найманим працівником, триває процес децентралізації трудової діяльності в часі і просторі, а відтак, з'являються дистанційні віртуальні відносини. Процес віртуалізації соціально-трудова відносин і перехід від традиційних до віртуальних відносин характеризується взаємодією їх суб'єктів між собою без безпосереднього контакту між ними за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, за допомогою сучасних телекомунікацій, комп'ютерів та Інтернет-технологій (віртуально), перенесенням робочого місця працівника з офісу в будь-яке місце простору, забезпечуючи тим самим його «віртуальну» присутність на роботі.

Віртуальна форма зайнятості, заснована на використанні інформаційно-комунікаційних технологій в якості основи організаційних зв'язків, що дозволяє змінювати її просторові параметри, активно використовувати гнучкі режими робочого часу. В зв'язку з цим, основними її рисами можна назвати: інтелектуалізацію праці; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у трудовій діяльності; високий професійно-кваліфікаційний рівень робочої сили, який пов'язаний з формуванням нового інформаційно-професійного простору; підвищення гнучкості зайнятості; неформальний характер віртуальної зайнятості; виникнення самозайнятості. Такі її особливості формують переваги та недоліки використання віртуальної дистанційної зайнятості для суб'єктів трудових відносин: працівника, роботодавця та суспільства в цілому наведені у табл.1.

Очевидно, що такі інноваційні зміни в сфері праці та поширення дистанційної зайнятості віртуальної вимагають відповідного інституціонального забезпечення. Особливо важливим на сучасному етапі стає розроблення специфічних механізмів регулювання дистанційних трудових відносин та зайнятості.

⁹ Колосова Р.П. Формы занятости населения в инновационной экономике: Учебное пособие / Р.П. Колосова, Т.О. Разумова, М.В. Луданик. - М.: МАКС Пресс, 2008. - С.145-146.

**Переваги та недоліки використання віртуальної дистанційної зайнятості
для суб'єктів соціально-трудова відносин**

<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
<i>Індивідуальний рівень: суб'єкт соціально-трудова відносин - працівник</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Спрощення проблеми працевлаштування через новий спосіб співпраці з будь-якою організацією. • Можливість працювати на відстані; • Оперативність в роботі; • Опосередковане (через електронну мережу) спілкування з клієнтами і можливість враховувати їх переваги; • Новизна та динамічний розвиток у відносинах з роботодавцями (кожен працівник бере безпосередню участь в бізнесі і відчуває свою відповідальність); • Самостійність; • Активізація та розширення можливостей для творчості; • Залежність заробітної плати від власних ідей та результатів роботи; • Взаємозв'язок зростання компанії і заробітної плати. 	<ul style="list-style-type: none"> • Необхідність високого рівня комп'ютерної грамотності та рівня розвитку цифрових компетенцій, відсутність яких обмежують доступ значної частини економічно активного населення до віртуальної дистанційної зайнятості. • Неможливість застосування до працівників, які не можуть працювати за умов відсутності зовнішнього контролю та мають погану самоорганізацію; • Ізольованість дистанційно зайнятих працівників без вербального спілкування з колегами по роботі, яка призводить до великого зниження згуртованості трудових колективів, втрати комунікаційних зв'язків, звуження кола спілкування таких працівників; • Порушення балансу «життя – робота», яке проявляється у неможливості розділити побутову і виробничу сфери при використанні дистанційної віртуальної зайнятості, що часто призводить до збільшення робочого часу за рахунок часу, відведеного для виконання сімейних обов'язків. • Неврегульованість віртуальних дистанційних трудових відносин в рамках трудового законодавства, які породжують нерегламентований робочий час, контракти на визначений термін, роботу на основі цивільно-правових угод, нижчу оплату праці тощо.
<i>Мікрорівень: суб'єкт соціально-трудова відносин – роботодавець</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Доступ до глобальних кадрових ресурсів; • Зниження витрат (зменшення затрат в сфері зайнятості, економія на офісі та оренді приміщень, тощо); • Застосування гнучкої організації бізнес-процесів і гнучкого штату; • Виконання більших обсягів робіт без збільшення штату, розширення офісу, тобто без додаткових затрат. • Підвищення продуктивності праці на підприємстві та зниження непродуктивних витрат (усунення перешкод для роботи, існуючих в офісі, усунення витрат часу на переїзди); • Формування нової мотивації трудових відносин (зростання довіри між роботодавцем і працівником); • Поліпшення обслуговування замовників (цілодобово, без виплати понаднормових і т.д.), при цьому багато видів робіт можуть бути виконані за тисячі кілометрів від офісу і навіть в інших країнах. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дуже високий рівень гнучкості віртуальної дистанційної зайнятості, необхідність управляти персоналом на відстані – для реалізації яких не адаптовані системи менеджменту багатьох компаній і не достатній загальний рівень культури; • Неможливість застосування для компаній, специфіка реалізації технології діяльності яких передбачає постійні просторові контакти персоналу; • Додаткові витрати роботодавця при використанні різних каналів зв'язку та організації безпеки на підприємстві, особливо при запобіганні витоку виробничої інформації, яка є комерційною таємницею компанії
<i>Макрорівень: суб'єкт соціально-трудова відносин – суспільство</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння оздоровленню економіки; • Допомога у вирішенні низки соціальних, економічних, екологічних, транспортних проблем тощо; • Збільшення чисельності економічно активного населення за рахунок включення в активне трудове життя людей з 	<ul style="list-style-type: none"> • Поширення прекарізації, яка супроводжується зменшенням рівня соціальної відповідальності та нестійким характером соціально-трудова відносин; • Десоціалізація (ізоляція) особистості; • Поширення соціальної роз'єднаності, зниження соціальної згуртованості; • Десоціалізація відносин у трудовій сфері;

обмеженими можливостями, студентів, пенсіонерів тощо.	<ul style="list-style-type: none"> • Неконтрольованість поширення нестандартних форм зайнятості; • Дискримінація працівників, втрата гарантованості зайнятості, тимчасовий характер домовленостей; дестабілізація соціально-трудової сфери.
---	---

Необхідно акцентувати увагу роботодавців на перевагах даної форми зайнятості, яка дозволяє їм підвищити ефективність політики управління працею та персоналом. На державному рівні потрібно визначити напрями розвитку державної політики в сфері регулювання нових (нестандартних) форм зайнятості, які б забезпечували формування ефективної політики зайнятості з врахуванням масштабів змін в сфері зайнятості.

Висновок. В цілому можна зробити висновок, що поширення нових нестандартних форм зайнятості пов'язане з прагненням працівників до гнучких відносин з роботодавцями, а роботодавців – до мінімізації витрат на персонал. Дистанційні форми зайнятості дозволяють підвищувати гнучкість ринку праці, так як не вимагають жорсткого регулювання режиму робочого часу, дозволяють робочій силі бути віртуально-мобільною завдяки широким можливостям сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Подолати основні недоліки віртуальної дистанційної зайнятості можливо, на нашу думку, за умови адекватного державного регулювання, нагальність потреби у вдосконаленні якого посилюється через світові тенденції до домінування нестандартних форм зайнятості над стандартними. Тому потрібна розробка ефективних важелів боротьби з негативними наслідками їх поширення – соціальною і правовою незахищеністю працівників.

Напрямами подальших досліджень мають стати: оцінювання масштабів поширення нових (нестандартних) форм зайнятості в Україні; дослідження додаткової, дистанційної, гнучкої, віртуальної зайнятості та методичних підходів до їх інституціоналізації, розроблення ефективних важелів боротьби з негативними наслідками поширення нестандартних форм зайнятості.

Рассмотрены предпосылки распространения нестандартных трудовых отношений в условиях формирования сетевой экономики. Определена сущность, характерные черты, преимущества и недостатки использования виртуальной дистанционной занятости на индивидуальном, микро-и макроуровнях.

Ключевые слова: социально-трудовые отношения, нестандартная занятость, дистанционная занятость, виртуальная занятость, сетевая экономика.

Prerequisites of precarious labor relations during the formation of network economy were discussed. The essence of the characteristic features, advantages and disadvantages of using a virtual distance employment were defined at the individual, micro and macro levels.

Keywords: social and labor relations, non-standard employment, distance employment, virtual employment, network economy.

Надійшла до редакції 02.08.2014 р.

УДК 331.5

**INCREASING LABOR MOBILITY AS FACTOR
REDUCE THE LEVEL OF YOUTH UNEMPLOYMENT**

*KUCHYN Sergei Pavlovich,
candidate of economic sciences, associate professor, associate professor of department of
economic theory and international economy of the Kharkiv Institute of Finances of the
Ukrainian State University of Finances and International Trade*

*HARAPKO Maryna Ivanivna,
student of the Kharkiv Institute of Finances of the Ukrainian State University of Finances
and International Trade*

In the article the modern problem of unemployment is investigated among young people. An accent is done on the factor of increase of labour mobility for reduction of unemployment rate among young people. The list of measures is offered on the improvement of situation in the spheres of youth employment.

Keywords: labour mobility, labour potential, labour-market, human capital, youth unemployment.

Youth affects social processes, shaping the future of the State, through its mobility, flexibility and expertise. Involvement of young people in the social processes of the country is one of the perspective directions of full employment and the achievement of potential GDP.

Beginning of the 21st century marked by worsening social problems of young people in countries around the world, including in the former Soviet Union. One major problem was the problem of unemployment among young people. Theoretical and methodological bases of formation and development of the labour market and its segment in terms of economic transformation, support criteria and principles for the functioning of the youth segment of the labour market and mobility implemented in domestic and foreign scientists including: b. Afanasiev, v. Bazilevich, g. Becker, p. Bourdieu, a. Dobrynin, n. Ivanova, n. Klimko, a. Kolomiyets, a. Kolot, e. Libanova, s. Miller, Novikova, n. Khokhlov and others.

Investments in so-called "the human capital" is a necessary condition of development of social and economic system of any state. The substantial analysis of problems of "the human capital" was carried out by the French sociologist P. Bourdieu [10, p. 96-111], having investigated influence of the cultural and social capital on a state level of development.

Human capital is considered to be "the total amount of investment in training, abilities and future employees; can also be considered as competent employee, his ability to communicate and create value for the customer [9, p. 20-32].

Under the human capital is "formed as a result of investments and the accumulated human health, specific knowledge, skills, abilities, motivation, which is useful in a particular area of social production, increase the productivity and efficiency of production and thus affect the growth of a particular person [2, p. 24].

The notion of human capital nobelevs'kij the winner of Mr. Becker has incorporated existing in man knowledge, skills, abilities and motivations. Investments, in his opinion, are spending on health, education, information, skills, a particular kind of experience accumulation, etc [9, p. 18].

Human capital affects not only the growth of the individual, but also to increase the national income [5, p. 117]. The essence of education expenditure as investment in human capital is very important. The share of human capital in developed countries amounts to more than two-thirds of the

nation's wealth. In the United States this percentage reaches 76%, Western Europe is approximately 74%, in Russia, nearly half in Ukraine-about 20% [5, p. 121].

Of paramount importance in the information society is education, where of special importance are the innovative abilities of individuals, the ability to think outside the box, the ability to solve problems. The development of the information society to encourage the development of socio-economic systems, increasing requirements for the education, scientific and intellectual potential of the country is determined not so much by middle-level socio-economic process, how many potential of its intellectual elite.

Study of the major subsystems of society that provide playback of intellectual resources for example, the socio-economic situation in Ukraine, revealed a number of serious problems. Among the most important are the following: imperfection of the legislation, the leak of highly skilled labour, the decline of science, excessive decentralization, low labor mobility.

Unfortunately, Ukraine is gradually losing its labor potential. So far, almost 29% of the working population is economically inactive. More than 50 per cent of the employed are persons over 40 years, reflecting not only about aging population but also on the ageing labour force [4, p. 12]. Policies promoting youth employment is a strategic direction of youth policy in most developed countries.

Solution to the problem of youth employment is important from the point of view of labour potential and is an important condition for economic growth. A comparison of youth labour market trends in comparison with the situation of youth on the labour market.

So, according to the State statistics service of Ukraine, in the country in the number of young people aged 15-24 years is constantly decreasing, which gives reason to expect a gradual reduction of youth human resources in the coming years.

In the global youth labour market also tracked the downward trend in the number of young people and by 2025, the proportion of people aged under 25 years will amount to only a third of the population in the countries of Central and Eastern Europe, Commonwealth of independent States. Youth unemployment in the world was on average in 2005, the 13.5%, the indicator for the current global situation already exceeds 15%. Correlation between the levels of youth and adult unemployment rate is 2.4 to 1 [3]. Unfortunately, Ukraine's economic difficulties associated with the development of the world financial and economic crisis, reduced the ability of the State to combat youth unemployment. By regions of modern youth unemployment statistics is as follows: the largest number of unemployed young people under the age of 35 years, was registered with the State employment service in Donetsk, Dnipropetrovsk, Lviv and Kharkiv regions [3].

In General, trends in Ukrainian youth labour market indicators are consistent with the majority of the countries of Central and Eastern Europe, which are characterized by low than in Western European countries and other developed countries, the level of economic activity and employment of young people. Unemployment rate of population aged 15-24 years in Ukraine is lower than the rate in the countries of Central and Eastern Europe, and is approximately equal to Western European. Economic turmoil significantly affected the social situation of young people and the level of his life.

Youth unemployment in 2-3 times higher than the unemployment rate among the adult population [3], which indicates the low competitiveness of young people into the labour market. The reasons for this are:

- lack of career guidance and the lack of experience of job search among young people;
- inadequate training in the training period that causes the need for additional direct or indirect costs of training young specialists to work on the new workplace of the employer;

- lack of sources of income at the time after graduation makes the young people accept jobs that do not meet their needs, and training;

- lack of mobility, which is reflected in the fact that young people who are just starting their working lives in often have insufficient resources to move to find work in other regions of the country [6].

Dynamics of human resources is evident in the workplace in any social environment: as in a socialist administrative command, and in a market economy. The movement of labor force - a change in the number of employees working in enterprises, organizations, and other primary care sector, due to the influence of factors internal and external environment.

Labour mobility is one of the extremely important samorehulyatoriv labor market, and is associated with changes in the composition and quantity of labor resources as organizations and regions and the country as a whole. The major areas of labor mobility are: interprofessional within the region; Interregional within the country; interstate in the form of labor migration [labor mobility as a factor of market segmentation [8, c. 4].

It is important to study all the factors that have improved the labor activity of the population and to enable movement of labor resources. Having a mobile workforce enables companies to hire skilled workers, which contributes to the adaptation of the entity to changes in market conditions. For employee labor mobility - an opportunity to find a job at a new job that best suits their needs.

Uneven allocation of labor resources creates additional complexity in the allocation of human resources: in some regions there is a shortage and a surplus in others. To eliminate this imbalance is very difficult because the existing low territorial mobility of labor. It should be noted that the labor movement can be described in three areas: intensity of labor turnover (rates of admission and dismissal); population growth (inter-regional and inter-state); proportions Distribution of employed population by economic activity [1].

In order to promote employment and reduce unemployment state employment policy aimed at implementation of the priority tasks in the following areas: improving the work and stimulate the interest of employers to create new jobs by:

a) the provision of state support for the development and modernization of priority sectors (sectors) of the national economy and social sphere for investment basis, industrial and social infrastructure monofunctional small towns and villages;

b) stimulating the interest of employers in the modernization of production of energy conservation, construction, tourism and recreation and resort infrastructure;

c) attracting investment to support the development of priority economic activities and infrastructure;

d) the development of a network of industrial (industrial) parks;

e) enhance cooperation performers national target programs and civil service employment in order to be unemployed staffing jobs created;

f) introducing incentives interest of employers to create new jobs, including for people with disabilities and others [7].

As a result of the program and implementation of a coherent government economic and social policy is expected that in 2017 the number of the employed persons aged 15-70 increased to 21.4 million, and the unemployment rate of persons in this age group will decline to 6.3 percent.

Among the factors that, in our opinion, also affect the reduction of employment in the youth segment of the labor market, there is a set of previously unsolved problems. First, it is, at times, high security material benefits young people, which fell from the parents or other persons responsible for youth. This factor affects the psychology of the young man and often leads to the loss of its economic interest in work as a means of generating income. Secondly, the imperfect state policy of social benefits, because some young people enough minimum state aid to meet their basic needs and interests (despite the low level of employer unemployment), and young people do not see the need to "go to work." Thirdly, it is the active development of the shadow economy in the labor market.

Unfortunately, young people are not in a hurry to issue the employment relationship with the employer, are paid "as agreed", "envelope". Shadow employment reduces revenues to the budgets of all levels and state trust funds and ultimately wreaking havoc on those same workers, they do not intend to seek employment officially. In this situation, the state can not create the appropriate conditions for a decent life pensioners, the disabled, orphans and other poor. Fourthly, it is distrust of the government, which is compounded by the instability of the legislation, bureaucratic obstacles. Youth, which has no special education is a large group requiring public assistance in labor and social adaptation. Lack of education and employment opportunities increase the risk of social exclusion of young people and prevent their participation in economic development. Among other things, unskilled workers are exempt in the case of the first layoffs of workers in economically unfavorable period. With the resumption of production volumes effort and cost of finding these workers would be minimal.

In our view, the advancement of youth employment will contribute to:

- the use of flexible work schedules and securing conditions of temporary and seasonal contracts [6];
- a guaranteed interview young professional with the employer in the case of matching graduates most of the requirements for a candidate for office;
- creation of a separate labor exchanges (or special departments) is for youth employment;
- development projects focused on financing active measures to promote youth employment;
- the establishment of salary supplements to young workers or the establishment of preferential taxation of labor income;
- special studies to determine specialties, skills and qualifications required of graduates (consider the results of these studies in the curriculum);
- inclusion in the curriculum of compulsory internship senior students at enterprises, institutions and organizations to acquire practical experience graduates (passing the actual practices with clearly defined objectives and evaluation of progress);
- development and implementation of an effective mechanism of financial and other support to enterprises, institutions and organizations involved in the implementation of this program for youth employment;
- the introduction of the school curricula courses on how to find work and elective classes in their own businesses;
- extensions of functions of local government to respond rapidly to changing conditions and principles in the modern labor market;
- strengthening the moral and ethical component of education students;
- giving priority value of education among the young generation of adequate attitude to work as the main factor of production;
- excitement intensified drive to obtain new knowledge worker during his whole life with a view to continuous improvement.

Solving the problem of youth unemployment and improving labor mobility of young people will contribute to the formation of stable and competitive national economy of Ukraine.

Literature:

1. В Україні зріс рівень безробіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/soc/885625-v-ukrajini-zris-riven-bezrobittya.html>
2. Добрынин А.И. Методология человеческого капитала. Учебник для ВУЗов / А.И. Добрынин, С.А. Дятлов, С.А. Курганский. – К.: Экономика образования, 1999. – 562 с.
3. Зайнятість молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/sport/doccatalog/document?id=111570>
4. Іванова Н. Збереження і розвиток трудового потенціалу України / Н. Іванова // Соціальний захист. – 2007. – № 10. – С. 12-13.

5. Климко С.Г. Розвиток наукових поглядів на економічну сутність та особливості людського капіталу: Навчальний посібник / С.Г. Климко – К.: Економіка управління, 2008. – 314 с.

6. Коломієць О. Щодо перспектив запровадження в Україні гарантованого забезпечення молоді першим робочим місцем / О. Коломієць [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm>

7. Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

8. Трудова мобільність як фактор сегментації ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/economy/00270855_0.html

9. Becker G.S. Forms of Capital / G.S. Becker. – UK.: Columbia University Press, 1975. – 256 p.

10. Bourdieu P. Forms of Capital, The Sociology of Economic Life / P. Bourdieu. – P: Westview Press, 2001. – 344 p.

ПІДВИЩЕННЯ ТРУДОВОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ

КУЧИН Сергій Павлович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

ГАРАПКО Марина Іванівна, студентка Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

У статті досліджується сучасна проблема безробіття серед молоді. Акцент зроблено на факторі підвищення трудової мобільності для зменшення рівня безробіття серед молоді. Запропоновано перелік заходів щодо поліпшення ситуації в сфері молодіжної зайнятості.

Ключові слова: трудова мобільність, трудовий потенціал, ринок праці, людський капітал, молодіжне безробіття.

ПОВЫШЕНИЕ ТРУДОВОЙ МОБИЛЬНОСТИ КАК ФАКТОР СНИЖЕНИЯ УРОВНЯ БЕЗРАБОТИЦЫ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ

КУЧИН Сергей Павлович, кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории и международной экономики Харьковского института финансов Украинского государственного университета финансов и международной торговли.

ГАРАПКО Марина Ивановна, студентка Харьковского института финансов Украинского государственного университета финансов и международной торговли.

В статье исследуется современная проблема безработицы среди молодежи. Акцент сделан на факторе повышения трудовой мобильности для уменьшения уровня безработицы среди молодежи. Предложен перечень мер по улучшению ситуации в сферы молодежной занятости.

Ключевые слова: трудовая мобильность, трудовой потенциал, рынок труда, человеческий капитал, молодежная безработица.

Поступила в редколлегию 04.08.2014 г.

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

УДК 339.137.2:338.4 – 021.62(477)

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ БАЗОВЫХ ОТРАСЛЕЙ УКРАИНЫ И ПУТИ ЗАЩИТЫ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ В ВТО

Белевская О.А., соискатель

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье обоснована авторская трехуровневая концептуальная модель государственной поддержки повышения конкурентоспособности базовых отраслей Украины в глобальном мире после вступления в ВТО. Автором при этом использованы результаты исследования ведущих украинских и зарубежных ученых по теме исследования. Они включают количественный анализ изменений развития автомобильной промышленности и место Украины среди ряда стран мира по уровню обязательств в 2013 г. для стран ВТО по связанным ставкам импортных пошлин.

Ключевые слова: конкурентоспособность, государственное регулирование, факторы конкурентоспособности, импортные ставки, обязательства перед ВТО, товарные группы, трехуровневая концептуальная модель.

Постановка проблемы. После вступления Украины в ВТО вопрос совершенствования государственного регулирования повышения конкурентоспособности базовых отраслей стал остро актуальным для экономической науки и бизнеса. В частности, нового осмысления требует снижение производств не сырьевых базовых отраслей после вступления в ВТО, так как ведущие страны-лидеры ЕС имеют более высокий научно-технологический уровень во всех наукоемких отраслях и производствах. Это предполагает расширение и углубление наших представлений по сопоставлению действующих импортных ставок на некоторые товарные группы в Украине и странах ЕС с целью обоснования основных направлений наращивания государственной прямой и косвенной поддержки базовых отраслей в контексте защиты национальных интересов.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблема соотношения рыночной свободы в глобальном экономическом мире и участие государства в защите своих национальных экономических интересов является уже давно ведущей темой всемирно известных ученых-экономистов: М. Алле, Ф. Хайека, Дж. Стиглица, Ф. Котлера, М. Портера и многих других [1, 2, 8, 9]. Отдельные вопросы выбора форм защиты национальных интересов в рамках ВТО представлены в работах следующих украинских и зарубежных ученых: О. Амосова, Ю. Лукашина, П. Химанена, Т. Близнюка, Т. Белаша, Г. Анрощука, Ю. Лукашина, Р. Фатхудинова, Ю. Яковца и др. [3, 4, 5, 6].

Нерешенные части проблемы. Хотя проблемы конкурентоспособности базовых отраслей отдельно взятых государств в глобальном мире и в рамках ВТО, в частности, исследуются давно, все же для Украины не выясненными и нерешенными остаются: соотношение в экспорте продукции базовых отраслей сырьевой и наукоемкой составляющих; набор таких экономических инструментов, которые являются общепринятыми в рамках ВТО, включая импортные ставки на товарные группы при вступлении Украины в ВТО, средневзвешенный

уровень обязательств в ВТО по связанным ставкам импортных пошлин. Решение этих проблем предполагает критический анализ ситуации после вступления нашей страны в ВТО, так как результаты оказались значительно хуже оптимистических ожиданий.

Целью является обоснование трехуровневой концептуальной модели государственной поддержки конкурентоспособности продукции/услуг базовых отраслей Украины в контексте защиты своих национальных интересов в ВТО.

Основные результаты исследования. После вступления Украины в ВТО рядом международных агентств, определяющих конкурентоспособность национальных экономик, место нашей страны опустилось еще больше. Хотя перед вступлением в ВТО все ветви государственной власти сам факт вступления в эту международную торговую организацию рассматривали как собственный значительный успех, за которым, несомненно, все население страны получит выгоды. Позиции тех ученых, которые придерживались более взвешенной оценки, и приводили соответствующие расчеты выгод и потерь предыдущих новых членов ВТО, оказались без должного внимания.

Нельзя не отметить парадоксальную ситуацию в экономической науке нашей страны по интерпретации результатов вступления Украины в ВТО. Отметим лишь наиболее существенную сферу проявления негативных последствий для подавляющего большинства населения страны в этом контексте*. Наиболее ярко это проявилось в уровне поддержки сельского хозяйства развитыми странами ЕС и Украины. Как известно, в нашей стране не только разрушена I сфера АПК, создающая средства производства для производителей II сферы, занятой растениеводством и животноводством непосредственно.

По этой причине заслуживают внимания результаты тех исследователей, которые показали существенные различия средневзвешенного уровня обязательств в 2013 г. для стран ВТО по связанным ставкам импортных пошлин (рис. 1). На их фоне наша страна выглядит явно в не выгодном для себя положении.

На этом рисунке показано, что все производители мясной и молочной продукции в ВТО имеют пошлины в 5–10 раз выше нынешних украинских [7].

В заявлении, обнародованном на сайте посольства США в Украине в марте 2013 г., отмечается, что действия нашей страны вызвали "обеспокоенность большинства членов ВТО, поскольку это может привести к беспрецедентному напряжению для международной торговой системы". А 26 ноября 2012 г. участники Совета по торговле товарами ВТО (23 страны) на своем заседании приняли совместное заявление, призывающее Украину отозвать свою заявку на пересмотр тарифных ставок. И это несмотря на то, что Украина следует примеру почти 40 стран, которые в последнее время подавали похожие заявки в ВТО на пересмотр уровней защиты [7].

Общий список товарных групп, как и закладываемых ставок, чиновники по-прежнему держат в секрете, ссылаясь на практику торговых переговоров. Официально Украина декларирует, что предлагается внести изменения по товарам, по которым объем импорта в 2011 г. составил около 4,6 млрд. долларов (или 5 % общего объема импорта). В среднем предлагаемый размер ставок в 1,2–2 раза выше нынешнего уровня, который представлен в табл. 1.

Украина предлагает повысить пошлины на готовую продукцию (например, на готовую одежду, обувь, секонд-хенд), не затрагивая сырье, полуфабрикаты, материалы, а также большинство видов оборудования для промышленного производства. В списке присутствуют отдельные виды сельскохозяйственной, ветеринарной и бытовой техники (например, холодильники и стиральные машины), техника для производства некоторых видов продуктов питания, медицинских приборов, а также мясо (в т. ч. колбасы, сосиски, мясные консервы,

*Парадокс состоит в том, что авторефераты многих диссертаций по этой проблематике почему-то содержат положительные одобрительные оценки самого факта вступления нашей страны в ВТО, но не содержат анализа результатов функционирования базовых отраслей национального хозяйства в рамках этой организации.

курятина), цветы, разные виды овощей и фруктов (те, которые выращиваются в Украине). Из продукции химической промышленности, в частности, предлагается пересмотреть ставки на карбонаты и фосфорные удобрения.

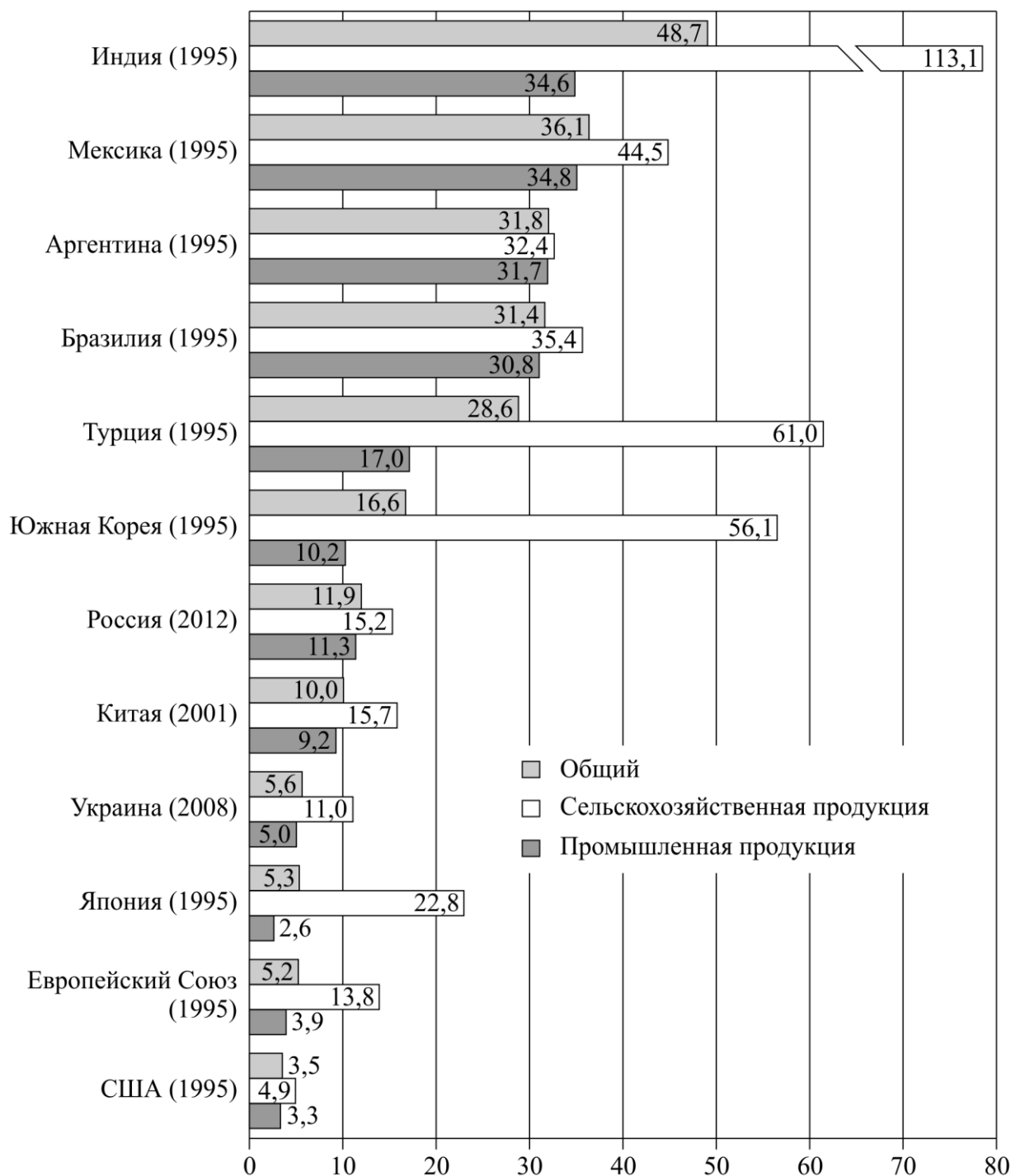

Рис. 1. Средневзвешенный уровень обязательств в 2013 г. для стран ВТО по связанным ставкам импортных пошлин [7]

На наш взгляд, в русле новых обстоятельств по евроинтеграции в 2014 г. повышенного внимания заслуживает осмысление последствий вступления ВТО для базовых отраслей традиционного машиностроения. Рассмотрим это на примере ситуации с производством отечественных автомобилей. В общем перечне товаров есть также продукция автомобилестроения: легковая и грузовая автомобильная техника. Кстати, всё, что касается нововведений по повышению пошлин на импортные легковые авто, — это защитные меры в

результате специального расследования, которое является самостоятельным инструментом в соответствии со статьей 6 ГАТТ, регулирующей антидемпинговые споры.

Таблица 1

Действующие импортные ставки на некоторые товарные группы согласно обязательствам Украины перед ВТО [7]

Товарные группы	Связанная ставка
Одежда разных видов, в том числе секонд-хенд	5–12%
Сельскохозяйственная техника разных видов, в том числе компоненты	5–7% на некоторые виды техники, в том числе отдельных видов тракторов и комбайнов, действует нулевая ставка
Новые автомобили разных объемов двигателей	10 %
Специальный транспорт	12% на некоторые виды грузового транспорта, в частности, самосвалы, действует нулевая ставка
Шины	7–12 %, для самолетов – 1%
Бытовая техника (холодильники и стиральные машины)	5–10%, на некоторые виды техники и компоненты к ним действует ставка 1%
Некоторые виды техники для переработки	5-10 %
Некоторые виды медицинских приборов, в том числе шприцы, большинство видов медицинского оборудования	0 %
Различные виды мяса и мясных изделий	3–15 %, на некоторые виды мясных изделий действует нулевая ставка, на отдельные колбасные изделия и полуфабрикаты – 20 %
Цветы	5–10 %
Разные виды овощей и фруктов (лук, чеснок, помидоры, огурцы, бобовые, яблоки, вишни, сливы, мандарины, виноград, персики, нектарины)	5–20%, на цитрусовые действует нулевая ставка
Продукция химической промышленности	2–6,5 %

Это, в частности, хорошо иллюстрирует пример украинского автопрома. Так, в 2012 г. в Украине выпущено 76280 автомобилей и автобусов, что на 27,1% меньше, чем в 2011 г. В 2013 г. автопроизводство продемонстрировало еще большее падение – за январь-февраль оно сократилось втрое. И это при росте рынка новых легковых автомобилей на 14 %. Основной причиной сокращения является негативная тенденция в изменении структуры наполнения внутреннего рынка легковых автомобилей. В частности, доля импортных машин в 2008 г. составляла 48,4 %, а в 2013 г. она достигла 80 % [7].

По сути, вступление Украины в ВТО и снижение ставок ввозной пошлины на импортные автомобили с 25 до 10% привели к тому, что продукция отечественных автопроизводителей оказалась в неравных условиях налогообложения и не может эффективно конкурировать с продукцией крупнейших транснациональных компаний. Четыре года украинский рынок является максимально открытым на европейском пространстве, украинские тарифные барьеры – одни из самых низких в мире, и при этом не

наблюдается никаких заметных инвестиций в промышленность. Контраст результатов политики защиты рынка Украины и России разрушает миф о привлекательности открытого рынка для инвесторов – никто не будет вкладывать деньги в производство там, где отсутствуют барьеры для импортной продукции.

Само по себе оно может лишь законсервировать модернизацию промышленности и повысить цены на внутреннем рынке. Поэтому понадобится еще и пряник: глобальные игроки должны увидеть шаги навстречу и осознать, что заход с инвестициями и локализация производств в Украине им выгодней, чем у ее соседей. Несмотря на то, что повышение ставок ввозной пошлины на импортные товары в экономической теории считается попыткой защитить внутренний рынок и отечественных товаропроизводителей, дает им возможность приспособиться к условиям конкуренции на мировых рынках, однако эта мера не принесет серьезных положительных для экономики Украины последствий в долгосрочной перспективе по следующим причинам [2]:

Постсоциалистические страны на стадии присоединения к ВТО вынуждены были принимать чужие правила игры, заложенные изначально в этой организации в интересах ее учредителей. Так называемая свобода и равноправность челнов ЕС, как и других международных организаций (МВФ, ЕБРР и др.) это инструменты реализации долговременной стратегической политики промышленно развитых стран в целях расширения рынка сбыта их продукции, но никак не присоединившихся государств, которые поставляют в ЕС преимущественно сырье. Это принципиальный вопрос с точки зрения экономической науки об особенностях членства в ВТО и ЕС всех постсоциалистических стран. Таким образом, признавая безальтернативность членства в ВТО и ЕС, Украины, как стратегического долговременного пути развития в глобальной экономике, ожидание положительных результатов для населения от самого членства в указанных международных структурах должны опираться на обоснованные расчеты ведущих научных учреждений страны. В этом состоит суть авторской позиции по выбору направлений совершенствования системы государственного регулирования конкурентоспособности базовых отраслей национального хозяйства.

Это предполагает распределение функций государственного регулирования всех макроэкономических процессов по уровням управления. Автором сделана попытка в форме трехуровневой концептуальной модели государственной поддержки повышения конкурентоспособности продукции/услуг Украины в нынешнем глобальном мире (табл. 2).

Естественно, по мере создания нормативно-правовой базы и технологического роста производства базовых отраслей национального хозяйства содержание всех трех уровней управления будет меняться. Эти изменения должны обеспечивать защиту национальных интересов товаропроизводителей нашей страны в рамках действующих правил ВТО.

Только реализация государством указанных мероприятий по созданию оптимальной конкурентной среды деятельности хозяйствования, обеспечение их взаимодействия на недискриминационной основе, может содействовать экономическому росту на основе действия конкурентных механизмов. Это является необходимым условием построения в Украине эффективной социально ориентированной экономики в рамках существующих условий членства страны в ВТО.

Выводы. Во-первых, мировой опыт свидетельствует, что еще никогда ограничение конкуренции, искусственные барьеры, протекционизм не способствовали здоровому развитию внутреннего рынка страны. Оживление деятельности отечественных производителей, помощь им в адаптации и усилении своих позиций на рынке может произойти лишь путем создания и поддержки равных, прозрачных и стабильных условий работы для всех его игроков, а, ущемляя или искусственно препятствуя импорту, этих целей не добиться.

Во-вторых, в обмен на повышение ставок импорта можно получить не только снижение покупательной способности вследствие удорожания импортных товаров, но и

негативную реакцию мирового и европейского сообщества. Ведь подобные действия идут вразрез с обязательствами Украины не только перед Всемирной торговой организацией, но и в контексте переговоров по договору о создании Зоны свободной торговли с Европейским союзом.

Таблица 2

Трёхуровневая концептуальная модель государственной поддержки повышения конкурентоспособности продукции/услуг Украины в глобальном мире (авторская разработка)

№	Уровни государственного регулирования*		
	Национальный	Региональный	Местный
1	Финансирование НИОКР с ориентацией на повышение технологического уклада производства базовых отраслей национального хозяйства.	Создание региональных центров поддержки бизнеса, финансирование региональных проектов из региональных фондов.	Создание благоприятных условий предприятиям различных форм собственности и хозяйствования, сориентированных на местный рыночный спрос продуктов питания повседневного спроса и услуг, не требующих финансовых затрат центрального уровня.
2	Усиление сотрудничества внутри страны между предприятиями, выпускающими конечную продукцию и малыми, средними фирмами в рамках долгосрочной научно-технической кооперации, сокращающей сроки освоения, прежде всего базовых эпохальных инноваций.	Поддержка образования и исследовательской деятельности в ВУЗах, научных учреждениях и ведущих предприятиях региона в рамках долгосрочных целевых региональных программ по реализации уже принятых Национальных программ стратегического развития по ключевым направлениям.	Содействие новым малым и средним предприятиям на стадии становления (помещения, средства связи, электро- и водообеспечение и др.)
3	Выбор стран мировых лидеров в отдельных отраслях производства для точечных договорных связей с ориентацией на мировые стандарты**	Бизнес-ориентация через средства массовой информации, Областные центры занятости, где ведётся переподготовка кадров для предприятий, имеющих продукцию мирового уровня или работающих по отраслевой переориентации.	Формирование в органах местного самоуправления атмосферы прямой активной заинтересованности в развитии местной промышленности (услуг) с ориентацией на реальный спрос населения, как в рамках принятых региональных программ, так и инициативных начинаний представителей бизнеса по снижению безработицы на местах***

* Задачи и основные инструменты

*** Это предполагает определение стран в конкретных отраслях производства. Например, Голландия, Эстония, Белоруссия и др. – производство и переработка молока на крупных и средних узкоспециализированных предприятиях. Отрасли лёгкой промышленности с Италией, Польшей, Венгрией. Информационные технологии – Финляндия, Япония, Южная Корея. Обувная промышленность – Чехия, Италия, Финляндия и т. д.*

То есть, отказ от универсального (во всех отраслях) стратегического партнёра в лице США, Германии, России и других крупных мировых государств, где всегда будут доминировать их геополитические интересы.

**** Это предполагает наличие современных информационных сетевых связей между органами управления по всей вертикали: центр – регион – административный район, так и по горизонтали: наука – посреднические малые внедренческие научно-технические фирмы – малые и средние фирмы в сфере производства, работающие на крупные предприятия.*

Поэтому защита государством интересов отечественных товаропроизводителей на внутренних и внешних рынках должна строиться в рамках существующих процедур ВТО. Государственная регулятивная система макроэкономических процессов всех стран, которые давно уже функционируют в рамках ВТО, существенно отличалось от нынешних условий в нашей стране. Как известно, сами правила ВТО формировались промышленным ядром нынешнего Европейского союза (Германией, Францией, Нидерландами, Бельгией, Италией и другими). Поэтому по мере изменения правил игры в ВТО самими этими странами в их собственных стратегических интересах шло изменение нормативно-правовой базы в каждой из стран-членов ЕС.

Литература.

1. Алле М. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста. Эмпирическая очевидность / Морис Алле. – М. : ТЕИС, 2003. – 314 с.
2. Амосов О. Ю. Конкурентна політика: підручник / О. Ю. Амосов, М. А. Латинін. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2008. – 236 с.
3. Андрощук Г. Національна інноваційна система Фінляндії : формула успіху / Г. Андрощук // Наука та інновації. – 2010. – № 4. – С. 93–107.
4. Белаш Т. В. Рыночная конкуренция как фактор экономического развития / Т. В. Белаш // "Современная международная экономика" : зб. науч. трудов РАН. – 1997. – № 11. – С. 54–59.
5. Близнюк Т. П. Вплив циклічності розвитку економіки на інноваційну діяльність підприємства : монографія / Т. П. Близнюк. – Х. : ФОП Александрова К. М., 2008. – 352 с.
6. Всемирная торговая организация и национальные экономические интересы / Ин-т мировой экон. и междунар. экон. отношений. – М. : Наука, 2003. – 328 с.
7. Лукашин Ю. Торг с ВТО уместен / Ю. Лукашин [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.expert.ua/articles/7/0/11221/>. – Загол. с экрана.
8. Хайек Ф. Познание, конкуренция и свобода. Антология сочинений / Ф. Хайек; пер. с англ., сост. и предисл. С. Мальцевой. – СПб. : Пневма 1999. – 288 с.
9. Химанен П. Информационное общество и государство благосостояния : Финская модель / Пекка Химанен, Мануэль Кастеллс ; пер. с англ. А. Калинина, Ю. Подороги. – М. : Логос, 2002. – 224 с.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАЗОВИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ І ШЛЯХИ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У СОТ

Більовська О.О., пошукач

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті обґрунтована авторська тривірнева концептуальна модель державної підтримки підвищення конкурентоспроможності базових галузей України в глобальному світі після вступу до СОТ. Автором при цьому використано результати досліджень провідних українських і зарубіжних учених по темі дослідження. Вони включають кількісний аналіз змін розвитку автомобільної промисловості та місце України серед ряду країн світу за рівнем зобов'язань у 2013 р. для країн СОТ по зв'язаним ставкам імпортих мит.

Ключові слова: конкурентоспроможність, державне регулювання, фактори конкурентоспроможності, імпортині ставки, зобов'язання перед СОТ, товарні групи, тривірнева концептуальна модель.

COMPETITIVENESS OF BASICS INDUSTRIES UKRAINE AND WAYS OF PROTECTION OF NATIONAL INTERESTS IN THE WTO

O.A. Belevskaia, seeker of PhD

V. N. Karazin Kharkiv National University

In the article the author's three-level conceptual model of state support to improve the competitiveness of basic industries of Ukraine in the global world after joining the WTO. Author used the results of leading Ukrainian and foreign scientists in the research topic. They include quantitative analysis of changes in the development of automobile industry and Ukraine's place among some countries in terms of commitments in 2013 for the countries of the WTO bound rates of import duties.

Keywords: competitiveness, government regulation, competitive factors, the import rates, WTO obligations, commodity groups, three-level conceptual model.

Поступила в редколлегию 10.07. 2014 г.

Научный руководитель: Бабич Д.В., проф., д.э.н.

УДК 330.14:338.45(477)

ПРОБЛЕМА ИЗМЕРЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АВАНСИРОВАННОГО КАПИТАЛА В ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Булаенко Л.И., к. э. н., доцент

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье обосновывается, что совокупную стоимостную оценку производственных ресурсов предприятия можно выразить в виде авансированного капитала. Предложены обобщающие показатели капиталоемкости и рентабельности для измерения уровня и динамики экономической эффективности использования авансированного капитала в промышленности, проведены их расчеты и факторный анализ. Сделаны предложения о целесообразности возобновления публикации соответствующих статистических данных, необходимых для расчета предложенных показателей на уровне промышленности.

Ключевые слова: экономическая эффективность производства, авансированный промышленный капитал, капиталоемкость, рентабельность.

Постановка проблемы. Для измерения уровня и динамики экономической эффективности производства первичных субъектов хозяйствования применяется система показателей, составной частью которой является комплекс обобщающих показателей, а именно: уровень удовлетворения потребностей рынка; производство чистой продукции на единицу затрат ресурсов; прибыль на единицу общих затрат; рентабельность производства; затраты на единицу товарной продукции; доля прироста продукции за счет интенсификации производства; народнохозяйственный эффект использования продукции [8, с. 332]. Эти показатели рассчитываются на уровне отдельных предприятий и по отдельным видам ресурсов.

При этом важно оценивать эффективность использования не только отдельных видов ресурсов, а совокупных ресурсов и не только на уровне промышленного предприятия, а также по промышленности.

До настоящего времени остается недостаточно разработанной проблема построения обобщающих показателей эффективности использования совокупных ресурсов, пригодных для измерения ее уровня и динамики на уровне промышленности.

Цель статьи – обосновать, что в рыночной экономике производственные ресурсы предприятий являются капиталом, а следовательно совокупные производственные ресурсы выступают в виде авансированного капитала. Исходя из этого определить конструкцию обобщающих показателей экономической эффективности использования авансированного капитала и провести расчеты уровней и динамики этих показателей по промышленности Украины.

Изложение основного материала. Наличие производственных ресурсов является необходимым условием для функционирования как отдельного промышленного предприятия так и промышленности.

Производственные ресурсы пребывают в виде основных средств; предметов труда, а также работников предприятия.

Следует учитывать, что натурально-вещественный состав отдельных видов производ-

ственных ресурсов не позволяет определить их общую величину в силу разнородности составляющих элементов. Поэтому невозможно сделать обобщающую оценку эффективности использования совокупных производственных ресурсов, используя их натурально-вещественный состав. Следовательно, совокупная оценка производственных ресурсов возможна только в стоимостном измерении.

Производственные ресурсы в стоимостном измерении выступают в виде авансированных ресурсов.

Таким образом, авансированные ресурсы в свой состав включают: стоимость основных средств (*ОС*); стоимость предметов труда (*ПТ*); а также денежные средства, авансированные на оплату труда (*ОТ*) работников.

По принятой методологии уровень эффективности использования ресурсов измеряется как отношение величины результата (эффекта) к величине задействованных ресурсов [2, с. 517].

Учитывая, что «*эффективность производства* – это комплексный конечный результат использования средств производства и рабочей силы за определенный промежуток времени» [2, с. 516], поэтому для обоснования конструкции обобщающих показателей эффективности использования совокупных авансированных ресурсов, выясним, какие формы принимают конечный результат и эффект на уровнях промышленного предприятия и промышленности.

Очевидно, что без реализации изготовленной продукции процесс ее производства не может возобновляться, т.е. быть процессом воспроизводства. Поэтому объем реализованной продукции выступает в качестве конечного результата воспроизводства. Именно в результате реализации продукции высвобождаются в денежной форме затраты на ее производство и реализацию, а эффективно функционирующее предприятие получает прибыль, которая выступает в форме эффекта. Эти формы конечного результата воспроизводства и эффекта присущи как отдельному промышленному предприятию, так и промышленности.

Следовательно, конструкция обобщающих показателей эффективности использования совокупных авансированных ресурсов должна сопоставлять конечный результат воспроизводства в виде объема реализованной продукции (*Q*), а также эффекта в виде прибыли (*П*) с совокупными авансированными ресурсами.

Следует учитывать, что предприятия функционируют в рыночной экономике, которая «*есть общественная система разделения труда в условиях частной собственности на средства производства*» [5, с. 243].

При этом «современное национальное государство мириадами нитей связано с развитием рыночного общества» [7, с. 59] и «этот тип общества в литературе называется по-разному: *буржуазный строй, капитализм, рыночная экономика*» [1, с. 5].

В процессе производства происходит возрастание стоимости авансированных ресурсов за счет использования средств производства, а также рабочей силы и «как единство процесса труда и процесса образования стоимости, производственный процесс есть процесс производства товаров; как единство процесса труда и процесса увеличения стоимости, он есть капиталистический процесс производства, капиталистическая форма товарного производства» [3, с. 208]. Поэтому в рыночной экономике авансированные ресурсы выступают в виде авансированного капитала.

При этом «авансированный промышленный капитал вкладывается в средства производства и рабочую силу» [9, с. 303].

Таким образом, авансированный промышленный капитал (*K*) в совокупности его составных частей имеет вид:

$$K = ОС + ПТ + ОТ.$$

В процессе воспроизводства авансированный капитал совершает кругооборот, в течение которого потребление его составных частей осуществляется по-разному. Так, «стоимость средств труда, примененных для производства товара, лишь по частям входит в

стоимость товара и потому по частям же возмещается при его продаже, а следовательно, и вообще возмещается лишь по частям и постепенно. С другой стороны, стоимость рабочей силы и предметов труда (сырья и т.п.), примененных для производства товара, целиком входит в товар и потому целиком возмещается при его продаже. В этом смысле по отношению к процессу обращения одна часть капитала представляется основным, другая – текучим, или оборотным капиталом» [4, с. 246]. Следовательно, общая величина авансированного капитала представляет собой сумму основного капитала и оборотного капитала.

Оборотный капитал (стоимость предметов труда и денежных средств на оплату труда работников) авансируется на период своего оборота, под которым понимается период времени от начала авансирования денежных средств в составные части оборотного капитала до момента возвращения движущейся стоимости составных частей оборотного капитала к своей первоначальной, денежной форме.

Если рассматривать движение стоимости всего авансированного капитала, тогда оборот оборотного капитала представляет собой период времени кругооборота всего авансированного капитала.

Поэтому основной капитал (стоимость основных средств) совершает свой оборот за ряд последовательных кругооборотов в течение которых он постепенно утрачивает свою стоимость, по частям присоединяя ее к стоимости изготавливаемой продукции.

Так как авансированный капитал задействован в кругообороте, поэтому его средняя величина задействована в среднем, в рамках календарного года, кругообороте.

Завершается кругооборот авансированного капитала в момент реализации партии изготовленной продукции, в результате которой высвобождаются в денежной форме затраты капитала (Z) на производство и реализацию этой партии продукции в виде потребленных составных частей авансированного капитала за один кругооборот.

При этом основной капитал высвобождается в денежной форме частично в размере амортизации (a) за один кругооборот в то время как оборотный капитал за один кругооборот высвобождается в денежной форме полностью, т. е.: $Z = a + ПТ + ОТ$

За период кругооборота авансированного капитала происходит возрастание авансированной стоимости в виде прибыли (m).

Следовательно, объем произведенной и реализованной партии продукции (q) за один кругооборот по рыночным оптовым ценам производителя составит: $q = Z + m$

В течение года авансированный капитал совершает, как правило, несколько кругооборотов (n), в результате которых формируется годовая величина реализованной продукции (Q), равная: $Q = q \times n$

Годовые затраты (W) авансированного капитала в годовом объеме реализованной продукции формируются из стоимости потребленных в течение года составных частей авансированного капитала: стоимости потребленных за год основных средств в виде годовой амортизации (A); стоимости потребленных за год предметов труда в виде материальных затрат ($MЗ$); выплаченной в течение года работникам заработной платы, т. е. годового фонда оплаты труда (V).

Следовательно: $W = A + MЗ + V$

Годовые затраты (W) авансированного капитала формируются как сумма затрат капитала за все количество его кругооборотов (n) за год, т. е.:

$$W = Z \times n$$

Годовая величина прибыли (Π) от реализованной за год продукции определяется аналогично, т.е.: $\Pi = m \times n$

Таким образом, годовой объем реализованной продукции по рыночным оптовым ценам производителя составит: $Q = W + \Pi$

Количество кругооборотов (n) авансированного капитала за календарный год определяется из следующих соотношений:

$$n = \frac{Q}{q} = \frac{W}{Z} = \frac{A}{a} = \frac{MЗ}{ПГ} = \frac{V}{ОГ} = \frac{\Pi}{m}$$

Из выше изложенного следует, что в качестве обобщающих показателей эффективности использования авансированного капитала на уровне промышленности могут выступать следующие показатели: «капиталоотдача»; «рентабельность авансированного капитала».

Показатель капиталоотдачи (F) характеризует уровень соотношения величины реализованной за год продукции (Q) к авансированному капиталу (K), т. е.: $F = \frac{Q}{K}$

Показатель рентабельности (R) авансированного капитала характеризует уровень соотношения величины годовой прибыли (Π) от реализованной за год продукции к авансированному капиталу (K), т. е.:

$$R = \frac{\Pi}{K}$$

Теперь рассмотрим, какие факторы влияют на годовой уровень и абсолютную динамику показателя капиталоотдачи.

Годовой уровень капиталоотдачи (F) представляет собой результативный показатель, величина которого определяется произведением двух показателей: качественного и количественного. В роли качественного показателя выступает уровень капиталоотдачи за один кругооборот (f), а в роли количественного показателя выступает количество кругооборотов (n) авансированного капитала, т. е.: $F = f \times n$. Откуда: $f = \frac{F}{n}$

При этом важно определить количественное влияние указанных показателей на абсолютную динамику годового уровня капиталоотдачи (ΔF).

В экономической практике при определении влияния на ΔF качественного фактора ($\Phi_{\text{кач}}$) количественный показатель фиксируется на уровне отчетного года ($\Delta f \times n_0$), а при определении влияния количественного фактора ($\Phi_{\text{кол}}$) качественный показатель фиксируется на уровне базисного года ($\Delta n \times f_0$), т. е.:

$$\Delta F = \Phi_{\text{кач}} + \Phi_{\text{кол}} = \Delta f \times n_0 + \Delta n \times f_0 \quad (*)$$

$$\text{При этом: } \Delta f = f_0 - f_0;$$

$$\Delta n = n_0 - n_0$$

Аналогичные факторы определяют годовой уровень и абсолютную динамику рентабельности авансированного капитала, т. е.: $R = r \times n$; $r = \frac{R}{n}$

$$\Delta R = \Phi_{\text{кач}} + \Phi_{\text{кол}} = \Delta r \times n_0 + \Delta n \times r_0 \quad (**)$$

$$\text{При этом: } \Delta r = r_0 - r_0;$$

$$\Delta n = n_0 - n_0$$

Проведем расчет показателей капиталоотдачи, а также рентабельности авансированного капитала и их факторной динамики по промышленности Украины за 2008-2009 годы, так как после 2009 года в статистических ежегодниках Украины перестали публиковать данные, необходимые для такого расчета.

Итак, определим составные части авансированного капитала, функционировавшего в промышленности Украины за период 2008-2009 годы, а именно: среднегодовую стоимость основных средств; среднегодовую стоимость предметов труда; а также денежные средства, авансированные на оплату труда работников, занятых в промышленности.

Таблица 1

Расчет среднегодовой стоимости основных средств промышленности Украины
(составлено и рассчитано по [6, с. 108]) (млн. грн.)

Показатели	2008	2009
1. Основные средства:		
а) на начало года	660369	760194
б) на конец года	760194	970942
2. Среднегодовая стоимость основных средств [(стр.1а+стр.1б):2].	710281,5	865568

Таблица 2

Расчет среднегодовой стоимости предметов труда промышленности Украины
(составлено и рассчитано по [6, с. 60]) (млн. грн.)

Показатели	2008	2009
1. Оборотные активы в товарно-материальных ценностях (стоимость предметов труда):		
а) на начало года	110380,7	131449,4
б) на конец года	131449,4	133379,2
2. Среднегодовая стоимость предметов труда, задействованных в среднем кругообороте, [(стр.1а+стр.1б):2].	120915,0	132414,3

Таблица 3.

Расчет величины денежных средств авансированных на оплату труда работников промышленности Украины (составлено и рассчитано по [6, с. 94; 95])

Показатели	2008	2009
1. Годовые материальные затраты в операционных затратах годового объема реализованной продукции, млн. грн.	564183,8	482272,7
2. Годовые затраты на оплату труда в операционных затратах годового объема реализованной продукции, млн. грн..	76918,3	73097,6
3. Среднегодовая стоимость предметов труда, задействованных в среднем кругообороте авансированного капитала, млн. грн	120915,0	132414,3
4. Количество кругооборотов авансированного капитала, единиц (стр.1:стр.3)	4,66595	3,64215
5. Денежные средства авансированные на оплату труда работников за период среднего кругооборота, млн. грн. (стр.2:стр.4)	16485,0	20069,9

На основании предыдущих вычислений определим величину авансированного капитала промышленности Украины

Таблица 4

Расчет величины авансированного капитала промышленности Украины.
(млн. грн)

Показатели	2008	2009
1.Среднегодовая стоимость основных средств	710281,5	865568,0
2. Среднегодовая стоимость предметов труда	120915,0	132414,3
3. Денежные средства авансированные на оплату труда работников	16485,0	20069,9
4.Величина авансированного капитала (стр.1+стр.2+стр.3)	847681,5	1018051,9

Определим величину прибыли от реализованной за год промышленной продукции по данным о рентабельности операционной деятельности, учитывая что «*рентабельность операционной деятельности* – отношение финансового результата от операционной деятельности к затратам операционной деятельности» [6, с. 52].

Таблица 5

Расчет прибыли от реализованной промышленной продукции Украины (составлено и рассчитано по [6, с. 62;94])

Показатели	2008	2009
1.Операционные затраты реализованной продукции, млн. грн.	856419,4	782935,6
2.Рентабельность операционной деятельности, процентов	4,9	1,7
3.Прибыль от реализованной продукции, млн. грн. (стр.1хстр.2:100)	41964,6	13309,9

Проведем расчет показателей капиталотдачи и рентабельности авансированного капитала по промышленности Украины.

Таблица 6

Расчет показателей капиталотдачи и рентабельности авансированного капитала по промышленности Украины

Показатели	2008	2009
1.Объем реализованной промышленной продукции, млн. грн.	917035,5	806345,8
2.Прибыль от реализованной продукции, млн.грн.	41964,6	13309,9
3. Величина авансированного капитала, млн.	847681,5	1018051,9

грн		
4. Капиталоотдача, коп/грн. (стр.1:стр.3x100)	108,2	79,2
5. Рентабельность авансированного капитала, процентов(стр.2:стр.3x100)	5,0	1,3

Из данных таблицы 6 следует, что за 2009 год объем реализованной промышленной продукции снизился на 110689,7 млн. грн. (806345,8-917035,5) или на 12,1%(110689,7:917035,5x100), а величина прибыли от реализованной промышленной продукции сократилась на 28654,7 млн. грн. (13309,9-41964,6) или на 68,3% (28654,7:41964,6x100).

При этом за 2009 год в промышленности величина авансированного капитала возросла на 170370,4 млн. грн. (1018051,9-847681,5) или на 20,1% (170370,4:847681,5x100).

Это привело к снижению уровня капиталоотдачи за 2009 год на 29,0 коп/грн (79,2-108,2) или на 26,8% (29,0:108,2x100), а также к снижению уровня рентабельности авансированного капитала на 3,7% (1,3-5,0).

Определим влияние качественного и количественного факторов на абсолютную динамику годового уровня капиталоотдачи, а также рентабельности авансированного капитала.

Для этого проведем расчет необходимых исходных данных и с этой целью уровень и абсолютную динамику рентабельности авансированного капитала будем измерять не в процентах, а в копейках прибыли на гривну авансированного капитала (коп/грн).

Таблица 7

Расчет исходных данных для определения влияния качественного и количественного факторов на абсолютную динамику годового уровня капиталоотдачи, а также рентабельности авансированного капитала

Показатели	Обозначение показателя	2008	2009	Абсолютное изменение
1.Капиталоотдача,коп/грн	F	108,2	79,2	-29,0
2.Рентабельность авансированного капитала, коп/грн	R	5,0	1,3	-3,7
3.Количество кругооборотов авансированного капитала, единиц	n	4,66595	3,64215	-1,0238
4. Капиталоотдача за средний кругооборот, коп/грн(стр.1:стр.3)	f	23,19	21,75	-1,44
5. Рентабельность авансированного капитала за средний кругооборот, коп/грн (стр.2:стр.3)	r	1,07	0,36	-0,71

На основании рассчитанных исходных данных по приведенным выше формулам (*),(**) определим влияние указанных факторов на абсолютную динамику годового уровня:

а) капиталоотдачи:

$$\Delta F = \Phi_{\text{кач}} + \Phi_{\text{кол}} = \Delta f \times n_0 + \Delta n \times f_0 = -1,44 \times 3,64215 + (-1,0238) \times 23,19 = -5,0 + (-24,0) = -29,0(\text{коп./грн.})$$

б) рентабельности авансированного капитала:

$$\Delta R = \Phi_{\text{кач}} + \Phi_{\text{кол}} = \Delta r \times n_0 + \Delta n \times r_0 = -0,71 \times 3,64215 + (-1,0238) \times 1,07 = -2,6 + (-1,1) = -3,7 (\text{коп./грн.})$$

Выводы. В результате проведенного исследования обосновано, что в рыночной экономике производственные ресурсы предприятий выступают в качестве капитала и их совокупную стоимостную оценку можно выразить в виде авансированного капитала. Для обобщающей оценки экономической эффективности использования авансированного капитала в промышленности предложены показатели капиталоемкости и рентабельности, а также разработана методика их расчета. Из проведенных расчетов этих показателей следует, что в результате сокращения уровня капиталоемкости в 2009 году по сравнению с 2008 годом в каждом среднем кругообороте авансированного капитала на 1,44 коп/грн, годовой уровень капиталоемкости снизился на 5,0 коп/грн, а за счет сокращения количества кругооборотов авансированного капитала на 1,0238 единиц, годовой уровень капиталоемкости снизился еще на 24,0 коп/грн.

Следовательно, суммарное влияние качественного и количественного факторов обусловило снижение годового уровня капиталоемкости за 2009 год на 29,0 коп/грн $[-5,0 + (-24,0)]$. Одновременно с этим годовой уровень рентабельности авансированного капитала снизился на 3,7 коп./грн., в том числе: а) за счет снижения уровня рентабельности в каждом среднем кругообороте на 0,71 коп/грн годовой уровень рентабельности снизился на 2,6 коп./грн.; б) за счет сокращения количества кругооборотов на 1,0238 единиц, годовой уровень рентабельности снизился на 1,1 коп./грн..

Это свидетельствует об ухудшении экономической эффективности использования авансированного капитала в промышленности, что в значительной степени является результатом негативного влияния мирового экономического кризиса конца 2008 – начала 2009 года.

Следует констатировать, что не представляется возможным определить тенденцию изменения показателей капиталоемкости и рентабельности авансированного капитала по промышленности после 2009 года в связи с тем, что в статистических ежегодниках Украины за 2010, 2011, 2012 годы прекратили публикации статистических данных, необходимых для такого вычисления.

Поэтому представляется целесообразным в статистических ежегодниках Украины возобновить публикацию статистических данных в следующих подразделах, которые после 2009 года прекратили публиковать, а именно: 1). В разделе « Финансы и кредит» публиковать подраздел «Оборот-ные активы по видам экономической деятельности»; 2). В разделе «Материально-энергетические ресурсы» публиковать подраздел «Операционные затраты реализованной продукции (работ, услуг) и операционные затраты на единицу реализованной продукции по видам экономической деятельности»; 3). В разделе «Промышленность» публиковать подраздел «Основные показатели развития промышленности».

Литература:

1. Катасонов В. Ю. Капитализм. История и идеология «денежной цивилизации»/ Научный редактор О.А.Платонов. - М. : Институт русской цивилизации, 2013.- 1072 с.
2. Манів З. О., Луцький І. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. -2-ге вид. стер.- К.: Знання, 2006.- 580 с.
3. Маркс К. Капитал. Том первый/ К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч., 2 – е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1960, т.23. - 907с.
4. Маркс К. Капитал. Том второй/ К. Маркс, Ф. Энгельс. Соч., 2 – е изд. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1961, т.24. - 648с.
5. Мизес Л. фон. Человеческая деятельность: трактат по экономической теории/ Людвиг фон Мизес; пер. с 3-го испр. англ изд. А. В. Куряева. – Челябинск: Социум, 2012. – 878 с.

6. Статистичний щорічник України за 2009 рік / за редакцією О.Г.Осауленка. – Київ: Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. - 566 с.

7. Флигстин Н. Архитектура рынков: экономическая социология капиталистических обществ XXI века [Текст] / пер. с англ. А.А. Куракина; под науч. ред. В. В. Радаева; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики» – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. – 392 с.

8. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. д. е. н., проф. Л. Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2012. - 864 с.

9. Економічна теорія : Політекономія: підручник/ за ред. В.Д. Базилевича – 8-ме вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 702 с.

ПРОБЛЕМА ВИМІРЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АВАНСОВАНОГО КАПІТАЛУ У ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Буласнко Л. І., к. е. н., доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У статті обґрунтовується, що сукупну вартісну оцінку виробничих ресурсів підприємства можна виразити у вигляді авансованого капіталу. Запропоновано узагальнюючі показники капіталовіддачі та рентабельності для вимірювання рівня та динаміки економічної ефективності використання авансованого капіталу у промисловості, проведено їх розрахунки і факторний аналіз. Зроблено пропозиції про доцільність відновлення публікації відповідних статистичних даних, які є необхідними для розрахунку запропонованих показників на рівні промисловості.

Ключові слова: економічна ефективність виробництва, авансований промисловий капітал, капіталовіддача, рентабельність.

THE PROBLEM OF MEASURING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF ADVANCED CAPITAL EMPLOYMENT IN THE INDUSTRY OF UKRAINE

Bulayenko L.I., PhD in Economics, associate professor,

V.N. Karazin Kharkiv National University

The article stipulates that the total generated cost estimate of the manufacturing resources of the enterprise can be expressed in the form of advanced capital. There have been offered the overall indices of capital productivity ratio and profitability to measure the level and dynamics of economic efficiency of the advanced capital employment in the industry, their calculations and factorial analysis have been carried out. The proposals on the necessity to recommence the publication of the appropriate statistics to calculate the offered indices at the industrial level have been made.

Key words: economic efficiency of production, advanced industrial capital, capital productivity ratio, profitability.

Стаття поступила в редколлегию 18.08.2014 г.

УДК 330:4(075.8)

ИГРОФИКАЦИЯ, КАК ИННОВАЦИОННЫЙ МЕТОД В МЕНЕДЖМЕНТЕ БИЗНЕСА

Забуга С.И., доцент, к.э.н.

Гадецкий В.В., студент

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

В статье рассмотрены основные механизмы игрофикации, области ее применения, приведены примеры ее использования на предприятии, в социальных сетях, мобильных и компьютерных приложениях. Рассматривается алгоритм создания игры, моделирование числа игроков в зависимости от времени при помощи функции Гомпертца.

Ключевые слова: игрофикация (геймификация), математическое моделирование, инновационная деятельность.

Геймификация или игрофикация (от англ. gamification, геймизация) — это применение подходов, характерных для компьютерных игр в программных инструментах, для неигровых процессов с целью привлечения пользователей и потребителей, повышения их вовлечённости в решение прикладных задач, использование продуктов, услуг.

В статье рассматриваются основные концепции игрофикации, механизмы ее реализации, предлагается алгоритм создания игры, математический аппарат для нахождения критических точек игры.

Каждый элемент и каждая концепция игрофикации имеют свою специфику. Они скрывают за собой множество пока еще неизученных деталей, исследование которых позволит полностью раскрыть возможности игрофикации. При создании игры все элементы важны и вносят свой определенный вклад, который невозможно оценить статистически. Все, что мы можем, это создать такую игру, которая будет идеально подходить под данные, полученные в результате социологических опросов или исследованные прежде. Даже идеальное использование статистических инструментов предложенных в работе лишь позволяет правильно регулировать игру, но ни в коем случае не заставит каждого стать столь желаемым клиентом какой-либо фирмы.

Игрофикация — достаточно новое явление, и, поэтому, еще не сформировалось как научное течение или область научных знаний. Отсюда — проблемы с отсутствием необходимой теоретической базы и конкретных методик.

Тем не менее, исследования показали, что использование методов игрофикации становится все более частым и структурированным явлением. Сложность в рассмотрении данного вопроса заключается в том, что в значительной мере методы геймификации основываются на данных, полученных благодаря механизму обратной связи, а, значит, зависят от действий отдельных индивидов, чье поведение порой предсказать невозможно.

Хотя это явление само по себе является довольно новым и на данный момент только формируется как некоторая совокупность знаний и рекомендаций, необходимо отметить следующие работы, которые внесли наиболее значительный вклад в его развитие [5,6,7].

Методы реализации игрофикации являются своего рода связующим звеном между потребителем и тем, кто заинтересован в использовании этих методов (это может быть фирма-производитель, действующая в любой рыночной структуре, либо интернет-ресурс,

либо какой-либо социальный проект, нуждающийся в поддержке общества). Важнейшими принципами игрофикации являются [6]:

- Счет. Необходимо постоянно вести счет пользователя. Это делается для того, чтобы он мог наблюдать за тем, как постепенно продвигается вперед и мог сравнивать свои результаты с предыдущими.

- Процент «побед». Важно отслеживать каждый «успех» игрока. Ведь ему интересно не просто двигаться вперед, а делать это, побеждая, с целью побеждать больше и, как следствие, играть больше.

- Связь с наградами. Со временем однообразная игра в любом случае надоедает, даже если игрок всегда побеждает и постоянно радуется этому. Поэтому каждая более или менее значимая победа должна быть вознаграждена. Хотя, в общем, это необязательно должна быть победа, награда может предоставляться за любое достижение, как-либо связанное с игрой.

- Обратная связь. В каждый момент игры просто необходимо знать, что думают о ней пользователи, какие эмоции она вызывает и какое создает впечатление. Конечно же, в рамках концепции обратной связи, стоит упомянуть, что не менее важной является реакция на полученную благодаря ей информацию.

Представленные принципы в совокупности образуют основу игрофикации, которой является обеспечение получения постоянной, измеримой обратной связи от пользователя, обеспечивающей возможность динамичной корректировки пользовательского поведения и, как следствие, быстрое освоение всех функциональных возможностей приложения и поэтапное погружение пользователя в более тонкие моменты.

Сферами, где применение игрофикации является наиболее актуальным, можно назвать следующие [8]: внешняя деятельность фирмы(маркетинг, продажи, вовлечение новых клиентов), внутренняя деятельность фирмы(увеличение производительности, краудсорсинг (англ. crowdsourcing, crowd — «толпа» и sourcing — «использование ресурсов») — передача некоторых производственных функций определённым кругу лиц), индивидуальные потребности человека(уход за здоровьем, забота о благосостоянии).

Далее в статье будет рассматриваться применение игрофикации во внешней деятельности фирмы. Для того, чтобы ее применение было эффективным, предлагается следующий универсальный алгоритм создания игры:

1. Определить бизнес-цели, достижение или не достижение которых будет определять успех или неуспех проекта. Примером цели может являться увеличение посещаемости сайта и вовлеченности пользователей.
2. Описать игроков: демографические характеристики, категории пользователей, их интересы и т.д.
3. Определить какие действия игроков являются благоприятными по критерию создателя игры. На основе характеристик игроков и образцов их предполагаемого поведения строятся петли активности.
4. Составить петли активности. Они делятся на петли вовлечения (восприятие на микроуровне: мотивация к действию — действие — обратная связь, которая является своего рода одним из мотиваторов к совершению новых действий) и петли прогресса (объединенные на глобальном уровне петли вовлечения). Например, пользователь купил новый танк в игре — в качестве обратной связи получил не только большую огневую мощь, но и возможность покупки следующего танка. Собрав несколько танков, пользователь получает возможность командовать целой дивизией, а под конец игры — армией.

Для более наглядного понимания всего выше сказанного, рассмотрим приложение «RibbonHero 2» от Microsoft, которое является отличным примером игрофикации. По сути, это надстройка над MSOffice, которая мотивирует пользователей в игровой манере пройти тренинг по использованию офисного пакета.

Разложим игрофикацию в этом примере по пунктам. Игровыми элементами являются:

- небольшие цели—выполнить задание;
- средние цели — перейти на новый уровень;
- глобальная цель — устроить «Скрепку» на работу (по сюжету, «Clipru»(англ. clip — скрепка) — анимированный персонаж из поддержки MSOffice был уволен, и задача состоит в том, чтобы снова найти ему работу);
- Бейдж (значок) по достижении цели.

Можно предположить, что при разработке приложения преследовались следующие бизнес-цели:

- представить пользователю возможности Ribbon, и, соответственно, возможности и преимущества MSOffice;
- помочь им преодолеть порог вхождения за счет простых действий (ответы на простые вопросы, выполнение несложных заданий и т.п.).

Целевое поведение пользователей заключается в эффективном использовании MSOffice. Также задачей приложения является развитие в пользователе ощущения профессионализма в использовании MSOffice. Пользователь, считающий себя «экспертом» в управлении MSWord, скорее всего не перейдет с MSOffice на GoogleDocs, исходя из психологических причин. Описать игроков можно как малознакомых с офисным пакетом людей, либо как пользователей старых версий офисного пакета. Петли активности здесь реализованы благодаря шкале прогресса, посредством которой пользователь может отслеживать свои результаты и их динамику. Удовольствие от игры заключается в:

- исследовании чего-то нового;
- уверенности в том, что скоро удастся достичь профессионального уровня использования MS Office.

Помимо того, что при внедрении геймификации в деятельность предприятия необходимо продумывать каждую деталь, чтобы игра нравилась людям, заинтересовав их, и была эффективным инструментом в руках ее создателя, нужно также понимать этот процесс с математической точки зрения. А именно, необходимо понимать, что любые инновации могут не дать желаемого эффекта, в то же время, всегда требуя инвестиций. За жизнедеятельностью игры важно следить, а статистические данные — лучший источник информации о том, как она влияет на деятельность корпорации.

Уже было упомянуто, что целью геймификации является привлечение людей в «игру» с целью получения дополнительной прибыли. Однако, не на всех людей действуют разного рода завлечения, следовательно, эффект от ее введения будет иметь случайный характер. Поэтому необходимо исследовать этот процесс и как можно точнее, описать его и дать практические рекомендации по тому, как создать игру и внедрить ее на предприятие, интернет-ресурс, фирму и т.д. Для этого был приведен математический аппарат для исследования эффективности от внедренной игры. Пусть изначально игра описывается следующей формулой :

$$Rt = u + c(t) - \sum_{i=1}^{\infty} X_i$$

В ней: неотрицательная постоянная u является изначальным капиталом компании; $c(t)$ — стохастическая функция с параметрами C_0 , a , где a — размер выплаты игроку, в случае выигрыша; C_0 — плата за участие в игре. Она характеризует процесс поступлений от вступающих игроков; сумма X_i характеризует случайный процесс наступления выигрышей игроков с параметром λ , моменты выплат игрокам образуют пуассоновский поток интенсивности λ .

Новые игроки появляются непрерывно, так что за время Δt капитал компании увеличится на величину $C_0 * \Delta t$ [1,3]. Для того, чтобы описать модель игры достаточно

рассмотреть два компонента: один, характеризующий частоту событий, и второй, характеризующий величину потерь или прибыли, полученных в результате наступления событий. Стохастичная природа обоих процессов является фундаментальным предположением исследования.

Для того, чтобы понять как проходит этот процесс в рамках игры, необходимо подробнее рассмотреть его на каждом ее этапе. Предполагается, что можно выделить три различных этапа.

На первом этапе игра только создается, в нее поступают новые игроки. На данном этапе ни один из игроков еще не может выиграть, так как все игроки только вступили в игру.

На следующем этапе новые игроки по-прежнему продолжают поступать, а те, которые уже находились в игре, могут выиграть, поэтому и рассматривается упомянутая выше сумма X_i .

На третьем этапе принимается во внимание, что со временем игроки теряют интерес, поэтому игре необходимо изменяться, чтобы по-новому вовлекать игроков. Эти три этапа образуют цикл, повторяясь пока игра существует.

Далее предлагается алгоритм исследования поведения игры: как уже было сказано в некоторый момент игроки постепенно теряют интерес к игре, которая, как и все процессы такого рода, доходит до точки своего насыщения. В данном случае, после достижения этой точки эффективность игры начнет уменьшаться. Поэтому необходимо также исследовать характеристики ее роста и заполнения. Например, это можно сделать при помощи функции Гомпертца[2]:

$$T(t) = C + A_0 \exp(-e^{-\alpha(t-t_0)})$$

Здесь параметр A_0 является верхней горизонтальной асимптотой или емкостью рынка, а параметр α отвечает за скорость роста рынка. C — нижняя горизонтальная асимптота, а параметр t_0 задает точку перегиба. Мы рассматриваем частный случай функции Гомпертца, в котором $C = 0$, что понятно, так как процесс исследуется с самого создания игры, когда она еще пуста.

При моделировании конкретного примера параметры A_0 и C известны с самого начала. Параметр α , который будет означать скорость роста игры в нашем случае, можно найти после анализа результатов нескольких временных отрезков. Кривая приближается к своему уровню насыщения после достижения точки перегиба.

Найдя вторую производную функции Гомпертца и приравняв ее к нулю, нетрудно найти абсциссу точки перегиба, которая будет равна t_0 . Так мы узнаем момент времени, в который игра достигнет своей точки насыщения и сможем заранее принять меры, необходимые для того, чтобы ее эффективность не упала.

На конкурентном рынке фирма, рискуя, должна быть уверена в результате и уверенность эта должна быть подкреплена цифрами. Предложенная модель позволяет внедрить данную инновацию таким образом, что фирма сможет в каждый момент времени оценивать свои риски, полученную от ее внедрения прибыль, и располагать необходимыми для дальнейшего анализа данными.

В статье были рассмотрены основные концепции игрофикации, был предложен один из алгоритмов создания игры, который может быть применен на практике. Хотелось бы также отметить, что данный процесс представляет значительный интерес для рассмотрения с математической точки зрения, и мы непременно будем продолжать исследование в этом направлении и совершенствовать предложенный алгоритм.

Литература:

1. Кац В. М. Моделирование работы страховой компании с учетом расходов на рекламу в рамках классической модели — Известия томского политехнического университета. 2007. Т. 311. №6

2. Семенычев В.К., Кожухова В.Н. Моделирование экономической динамики логистическими кривыми с произвольной асимметрией. Вестник Поволжского государственного университета сервиса. – Тольятти, 2012. №4(24). – С.86-91.

3. Ahrens, J. H. and Dieter, U. (1982). Computer generation of Poisson deviates from modified normal distributions, ACM Trans. Math. Soft. 8: 163—179

4. Burnecki K. and Weron R. (2005). Modeling of the Risk Process, in P. Cizek, W. Hardle, R. Weron (eds.) Statistical Tools for Finance and Insurance, Springer-Verlag, Berlin, 319—339.

5. Gee. J. P. (2005). "Learning by Design: good video games as learning machines". E-Learning, Volume 2 (Number 1), p. 5-16

6. Werbach K., Hunter D. For The Win: How Game Thinking Can Revolutionize Your Business, November 08, 2012

7. <https://class.coursera.org/gamification-002/class>

8. <http://habrahabr.ru/company/uidesign/blog/166901/>

ІГРОФІКАЦІЯ ЯК ІНОВАЦІЙНИЙ МЕТОД У МЕНЕДЖМЕНТІ БІЗНЕСА

Забуга С.І., доцент, к.е.н

Гадецький В.В., студент

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

У статті розглянуті основні механізми ігрофікації, області її застосування, наведені приклади її використання на підприємстві, в соціальних мережах, мобільних і комп'ютерних додатках. Розглядається алгоритм створення гри, моделювання числа гравців залежно від часу за допомогою функції Гомпертца.

Ключові слова: ігрофікація (гейміфікація), математичне моделювання, інноваційна діяльність.

GAMIFICATION AS AN INNOVATIVE INSTRUMENT IN BUSINESS MANEGEMNT

Zabuga S.I., associate professor, Candidate of Economic Sciences

Hadetskyi V.V., student

Kharkiv National University of Karazin

The article describes main mechanisms of gamification, its field of application, and examples of its use in the enterprise, social networks and mobile computing applications. Gives an algorithm of creating the game, modeling the number of players depending on the time using the Gompertz function.

Keywords: gamification, mathematical modeling , innovative activity.

Поступила в редакцію 02.06.2014 г.

УДК 311.21:[332.146:330.322] (477)

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ГРУПУВАННЯ РЕГІОНІВ ЗА РІВНЕМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Корепанов Г.С., аспірант кафедри статистики, обліку та аудиту
Лазебник Ю.О., к.е.н., доцент кафедри статистики, обліку та аудиту
Пономарьова Т.В., к.е.н., доцент кафедри статистики, обліку та аудиту
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена проблемам оцінки інвестиційної привабливості територій. В статті запропоновано проводити групування регіонів за ступенем інвестиційної привабливості із застосуванням кластерного аналізу (на прикладі провінцій Іраку).

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, регіон, кластерний аналіз.

Постановка проблеми. Важливу роль в обґрунтуванні стратегії інвестиційної діяльності економічних агентів України, визначенні обсягів і напрямів інвестицій, виборі оптимальних варіантів вкладень, активізації інвестиційних процесів відіграє оцінка й прогнозування інвестиційної привабливості регіонів світу. Інвестиції як самостійний об'єкт управління відіграють важливу роль у забезпеченні відтворювальних процесів, відновленні виробничої бази, стабілізації фінансово-економічного стану підприємств. Останнім часом спостерігається тенденція до зміни галузевої структури інвестиційних потоків. Це підсилює об'єктивну необхідність системної, комплексної оцінки інвестиційної привабливості територій, а наукове обґрунтування використовуваних при цьому статистичних методів набуває стратегічного значення для активізації інвестиційної діяльності.

З 2008 р. намітилась позитивна тенденція до розширення торговельних відносин між Україною та Іраком. Так, експорт товарів з України до Іраку за січень-грудень 2013 р. становив 767,7 млн. грн., що у 5,4 рази більше, ніж за аналогічний період 2008 р. Починаючи з 2008 р. темп зростання експорту складав у середньому 1,4 або 140 % на рік [10]. З 38 країн Близького Сходу та Азії, з якими має торговельні відносини Україна, Ірак увійшов до першої п'ятірки країн за темпами приросту експорту з України.

Стан вивчення проблеми. Регіональний аспект оцінювання інвестиційної привабливості територій має значне поширення у світовій практиці. Різноманітні консалтингові компанії та економічні видання регулярно відстежують інформацію про стан національних та регіональних інвестиційних комплексів на основі публічних джерел та рейтингів інвестиційної привабливості регіонів, які регулярно презентують Standard & Poor's, Moody's Investors Service і Fitch IBCA, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) [12].

Мета дослідження – групування провінцій Іраку за рівнем інвестиційної привабливості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні теоретичні й методичні аспекти інвестиційної привабливості знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. На сьогоднішній день існує багато підходів до оцінювання інвестиційної привабливості. Значний внесок у розвиток методології її оцінки внесли: С.С. Аптекар, О. Акименко, Т. Бень, М. Бутко, В. М. Гриньова, С. Зеленський, С.В. Овчаренко, О.М. Шершенюк та ін. [1, 2, 3, 4].

В працях Ю.М. Коваленко, А.А. Пересади, О.М. Ястремської [7, 8] детально розглянуто питання створення систем інвестиційного менеджменту, розробки інвестиційних стратегій, формування інвестиційних ресурсів, розробка та обґрунтування реальних інвестиційних проєктів.

Науковий інтерес викликають дослідження, пов'язані з визначенням рівня соціальної значущості інвестицій Н.В. Дацій та С.О. Корецької [5]. Удосконаленню економіко-статистичних методів оцінювання й аналізу соціально-економічного розвитку регіонів, ефективності інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності присвячені науково-методичні розробки С.С. Герасименка, А.М. Єріної, В.Б. Захожая, Н.В. Ковтун, І.Г. Манцурова, Р.М. Моторина, Н.О. Парфенцевої, В.Г. Швеця, Ю.С. Цал-Цалка та ін.

Незважаючи на велику кількість наукових праць і значні досягнення в теорії і практиці управління інвестуванням, є ряд питань, які залишаються постійним об'єктом дискусій, зокрема, йдеться про проблеми дослідження інвестиційної привабливості регіонів та вибір методів територіальної диференціації, за допомогою яких можна було б оцінити інвестиційну привабливість регіону та вибрати найкращий варіант для інвестора з-поміж груп регіонів.

Викладення основного матеріалу. Дипломатичні відносини між Україною та Іраком були встановлені 16 грудня 1992 р. Фактично ж, ці відносини були започатковані ще в часи колишнього СРСР, коли фахівці з України брали активну участь у будівництві, зокрема, великих гідроелектростанцій на річках Тигр та Євфрат, металургійного комбінату в Багдаді, залізниці з Іраку до Сирії тощо. Впродовж останніх років, розвиткові відносин України з Іраком суттєво перешкоджають складна внутрішньополітична ситуація в країні та вкрай незадовільний рівень безпеки на всій території Іраку. У зв'язку із складною внутрішньополітичною ситуацією, яка склалась в Іраку після повалення режиму С.Хусейна (весна 2003 р.), найбільш активно українсько-іракське співробітництво розвивалось у військовій сфері [11].

В останні роки в Україні з Іракською Республікою склалися тісні взаємовигідні стосунки майже в усіх сферах економіки. Після стабілізації воєнно-політичної ситуації в Іраку та зміцнення там нової демократичної влади створюються більш сприятливі умови для відновлення участі України у відбудові та розвитку нафтогазового комплексу [11].

Відповідно до нової конституції Ірак – федеративна республіка, всім провінціям якої надано широкі повноваження, в тому числі можливість співпрацювати з регіонами інших країн. Тут розкриваються великі перспективи для співробітництва з регіонами України, що потребує детального аналізу за допомогою сучасних статистичних методів для виявлення найбільш економічно привабливих провінцій Іраку.

Для виділення інвестиційно привабливих провінцій Іраку доцільно використовувати метод кластерного аналізу. Кластерний аналіз, як і кореляційно – регресійний, є математичним апаратом вивчення статистичних зв'язків. Це метод пошуку емпіричних закономірностей, але для більш широкого класу зв'язків. Для регресійного аналізу є цілий ряд важко виконуваних умов (вимог) його застосування. Серед них вимоги нормальності багатомірного розподілу, неможливість використання якісних ознак, обмеження, які накладаються на алгебраїчну форму зв'язку (метод найменших квадратів ефективний для лінійних рівнянь) і ін. Для методу кластерного аналізу однорідність сукупності не є обов'язковою умовою. Більше того, сам метод дозволяє виявити й описати структурні закономірності, забезпечивши формування однорідних класів об'єктів. Дискретність кластерних моделей на відміну від неперервних регресійних моделей, зумовлена усередненням і деякими втратами інформації, забезпечує більш евристичний характер обчислювальних процедур, а також знімає обмежування, пов'язані з алгебраїчною формою зв'язку.

Сутність кластерного аналізу полягає у здійсненні класифікації об'єктів дослідження не за однією ознакою, а за декількома одночасно. У результаті цього утворюються «кластери» – групи елементів, які характеризуються загальною властивістю або групи дуже схожих

об'єктів. Для цього вводяться відповідні показники, що характеризують певну міру близькості за всіма класифікаційними параметрами.

Мета кластерного аналізу полягає в пошуку наявних структур, що виражається в утворенні груп схожих між собою об'єктів. Водночас його дія полягає й у привнесенні структури в досліджувані об'єкти. Це означає, що методи кластеризації необхідні для виявлення структури в даних, яку нелегко знайти при візуальному обстеженні або за допомогою експертів [6].

Кластерний аналіз потребує здійснення таких послідовних кроків [6]:

- 1) визначення множини ознак, за якими будуть оцінюватися об'єкти класифікації;
- 2) оцінка міри подібності об'єктів;
- 3) застосування кластерного аналізу для створення груп подібних об'єктів;
- 4) перевірка достовірності результатів кластерного рішення.

Кожен із цих кроків відіграє значну роль у практичному здійсненні аналізу.

Визначення множини ознак, які покладаються в основу оцінки об'єктів ($x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$), у кластерному аналізі є одним із найважливіших завдань дослідження. Мета цього кроку повинна полягати у визначенні сукупності змінних ознак, яка найкраще відображає поняття подібності. Ці ознаки мають вибиратися з урахуванням теоретичних положень, покладених в основу класифікації, а також мети дослідження.

В якості теоретичної бази проведеного дослідження було використано методологію Конференції ООН з торгівлі й розвитку (UNCTAD), перероблену та удосконалену в 2012 р., згідно з якою доцільно виділити 4 базових фактора інвестиційної привабливості регіону або країни [12]:

- 1) привабливість ринку;
- 2) ціна і якість робочої сили, зокрема їхня доступність;
- 3) наявність необхідної інфраструктури;
- 4) наявність природних ресурсів.

У зв'язку з обмеженим доступом до статистичної інформації щодо провінцій Іраку дослідження інвестиційної привабливості було проведене з урахуванням лише другого фактору.

Так, для диференціації провінцій Іраку за рівнем інвестиційної привабливості у 2012 р було відібрано 8 основних статистичних показників, що характеризують ціну та якість робочої сили провінцій Іраку, зокрема їхню доступність: загальний рівень безробіття, кількість економічно активного населення, чисельність населення, кількість установ, кількість робітників, заробітна плата, вартість виробленої продукції та вартість реалізованої продукції. Перелік означених показників був обмежений можливим доступом до статистичної інформації [11].

Кластерний аналіз, як і інші методи вивчення стохастичного зв'язку, вимагає численних складних розрахунків, які краще здійснювати за допомогою сучасних інформаційних систем, зокрема з використанням програмного спеціалізованого продукту «Statistica».

Розрахунки були виконані за допомогою прикладного пакету програм «Statistica» версії 6.0, модуля «Cluster analysis». Модуль кластер-аналізу чи багатовимірної класифікації складається з трьох процедур: 1) ієрархічні алгоритми (Joining (tree clustering)); 2) класифікація методом К-середніх (K-means clustering); 3) двофакторне об'єднання (Two-way joining) [9].

Кластерний аналіз здійснюється на основі співмірних та односпрямованих показників. Тому показники вхідної матриці слід спочатку стандартизувати (нормувати).

Одним із поширених способів для неоднорідних сукупностей є стандартизація показників шляхом відношення відхилення $x_i - a$ до одиниці стандартизації. У нашому випадку одиницею стандартизації обрано σ_i . Оскільки зазначені ознаки мають різні одиниці виміру, то вони були нормовані з використанням наступної формули:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_i}{\sigma_i}$$

де x_{ij} – значення i -ї ознаки для j -ї одиниці сукупності;

\bar{x}_i – середній рівень i -ї ознаки;

σ_i – середньоквадратичне відхилення i -ї ознаки.

Отриману матрицю стандартизованих вхідних даних для провінцій Іраку наведено в табл. 1.

Наступним кроком кластерного аналізу є побудова матриці відстаней, що передбачає насамперед вибір метрики відстаней. На практиці застосовують різні метрики відстаней: Евклідова, зважена Евклідова, Манхеттенська, Чебишева, Мінковського, Махалобіса та ін.

Таблиця 1

Матриця стандартизованих вхідних даних для проведення диференціації провінцій Іраку за рівнем інвестиційної привабливості

	Загальний рівень безробіття	Економічно активне населення	Чисельність населення	Кількість установ	Кількість робітників	Заробітна плата	Вартість виробленої продукції	Вартість реалізованої продукції
Ninevah	1,03	-0,78	0,90	2,26	2,39	1,21	0,17	1,06
Kirkuk	-0,77	-0,85	-0,34	-0,54	-0,56	-0,68	-0,36	-0,07
Diala	-0,38	-0,17	-0,31	1,44	0,64	0,54	0,03	0,46
Al-Anbar	-0,55	0,25	-0,23	0,42	-0,39	-0,03	-0,58	-0,71
Baghdad	-0,94	1,58	3,41	0,74	0,70	0,07	-0,36	-0,27
Babylon	-0,83	2,34	-0,06	0,74	0,20	-0,76	-0,71	-0,36
Kerbela	-0,46	-0,63	-0,56	-0,68	-0,45	0,34	-0,62	-0,13
Wasit	-0,75	0,88	-0,47	-0,76	-1,29	-1,00	-1,03	-1,10
Salah AL-Deen	0,27	0,41	-0,34	-0,97	-0,71	-0,74	1,43	2,29
Al-Najaf	-0,41	-0,65	-0,42	0,53	1,13	2,44	2,56	1,89
Al-Qadisiya	-0,35	0,88	-0,52	0,02	1,19	1,41	-0,43	-0,62
Al-Muthanna	1,61	-1,06	-0,79	-1,22	-1,17	-1,37	-0,65	0,00
Thi Qar	2,75	-0,70	-0,05	0,19	-0,64	-0,64	1,48	-1,25
Maysan	0,00	-0,33	-0,63	-0,80	-0,01	-0,43	0,06	-0,20
Basrah	-0,21	-1,17	0,41	-1,36	-1,03	-0,38	-1,00	-0,98

У даному випадку розподіл на групи доцільно здійснити за допомогою Евклідових відстаней.

На основі обраної метрики, побудовано матрицю відстаней між регіонами Іраку (табл. 2).

Наступним етапом аналізу є вибір методу об'єднання в кластери. Було використано метод Уорда, який дав змогу мінімізувати внутрішню групову дисперсію всередині кластерів. Згідно з цим методом приєднання об'єктів до кластерів здійснюється за мінімального приросту внутрішньої групової суми квадратів відхилень. Це сприяє утворенню кластерів приблизно однакового розміру, які мають форму гіперсфер.

Дендрограму результатів кластерного аналізу за методом Уорда зображено на рис. 1, вертикальна вісь дендрограми відображає провінції Іраку, а горизонтальна є відстанню об'єднання.

Таблиця 2

Матриця «Евклідових відстаней» між провінціями Іраку

	Ninevah	Kirkuk	Diala	Al-Anbar	Baghdad	Babylon	Karbala	Wasit	Salah AL-Deen	Al-Najaf	Al-Qadisiya	Al-Muthanna	Thi Qar	Maysan	Basrah
Ninevah	0,00	5,14	2,89	4,60	4,92	5,27	4,88	6,43	5,52	4,04	4,04	6,03	5,27	4,79	5,89
Kirkuk	5,14	0,00	2,81	1,76	4,88	3,56	1,16	2,28	3,41	5,13	3,36	2,70	4,22	1,25	1,79
Diala	2,89	2,81	0,00	2,09	4,32	3,19	2,60	3,97	3,92	3,66	2,36	4,43	4,45	2,67	4,01
Al-Anbar	4,60	1,76	2,09	0,00	4,09	2,36	1,60	2,00	4,03	5,08	2,30	3,50	4,10	1,80	2,55
Baghdad	4,92	4,88	4,32	4,09	0,00	3,70	4,94	4,91	5,67	6,24	4,35	6,38	6,14	4,91	5,06
Babylon	5,27	3,56	3,19	2,36	3,70	0,00	3,59	2,74	4,51	6,01	2,98	4,92	5,35	3,36	4,41
Karbala	4,88	1,16	2,60	1,60	4,94	3,59	0,00	2,45	3,61	4,75	2,62	2,88	4,25	1,25	1,87
Wasit	6,43	2,28	3,97	2,00	4,91	2,74	2,45	0,00	4,39	6,61	3,65	3,34	4,77	2,45	2,46
Salah AL-Deen	5,52	3,41	3,92	4,03	5,67	4,51	3,61	4,39	0,00	4,33	4,66	3,79	4,62	3,06	4,50
Al-Najaf	4,04	5,13	3,66	5,08	6,24	6,01	4,75	6,61	4,33	0,00	4,35	6,41	5,82	4,72	6,17
Al-Qadisiya	4,04	3,36	2,36	2,30	4,35	2,98	2,62	3,65	4,66	4,35	0,00	4,79	4,90	2,75	3,95
Al-Muthanna	6,03	2,70	4,43	3,50	6,38	4,92	2,88	3,34	3,79	6,41	4,79	0,00	3,30	2,47	2,62
Thi Qar	5,27	4,22	4,45	4,10	6,14	5,35	4,25	4,77	4,62	5,82	4,90	3,30	0,00	3,55	4,25
Maysan	4,79	1,25	2,67	1,80	4,91	3,36	1,25	2,45	3,06	4,72	2,75	2,47	3,55	0,00	2,21
Basrah	5,89	1,79	4,01	2,55	5,06	4,41	1,87	2,46	4,50	6,17	3,95	2,62	4,25	2,21	0,00

Проаналізувавши рис. 1, можна зробити припущення, що оптимальним є розбиття провінцій Іраку за рівнем інвестиційної привабливості на чотири кластери.

Аналогічні результати щодо змістовної інтерпретації групування були одержані після використання ітеративного методу кластерного аналізу, зокрема його алгоритму *k*-середніх з розбиттям на чотири кластери:

- 1) Ninevah, Diala, Al-Najaf;
- 2) Baghdad, Babylon, Al-Qadisiya;
- 3) Kirkuk, Al-Anbar, Karbala, Wasit, Maysan, Basrah;
- 4) Salah AL-Deen, Al-Muthanna, Thi Qar.

Зазначимо, що початкові умови, які мали бути задані для здійснення алгоритму *k*-середніх, зокрема необхідна кількість виділених кластерів, була отримана в результаті використання алгоритму ієрархічного кластерного аналізу (методу Уорда – рис. 1).

Після реалізації методу *k*-середніх були обчислені середні нормовані значення показників для кожного з чотирьох кластерів (рис. 2).

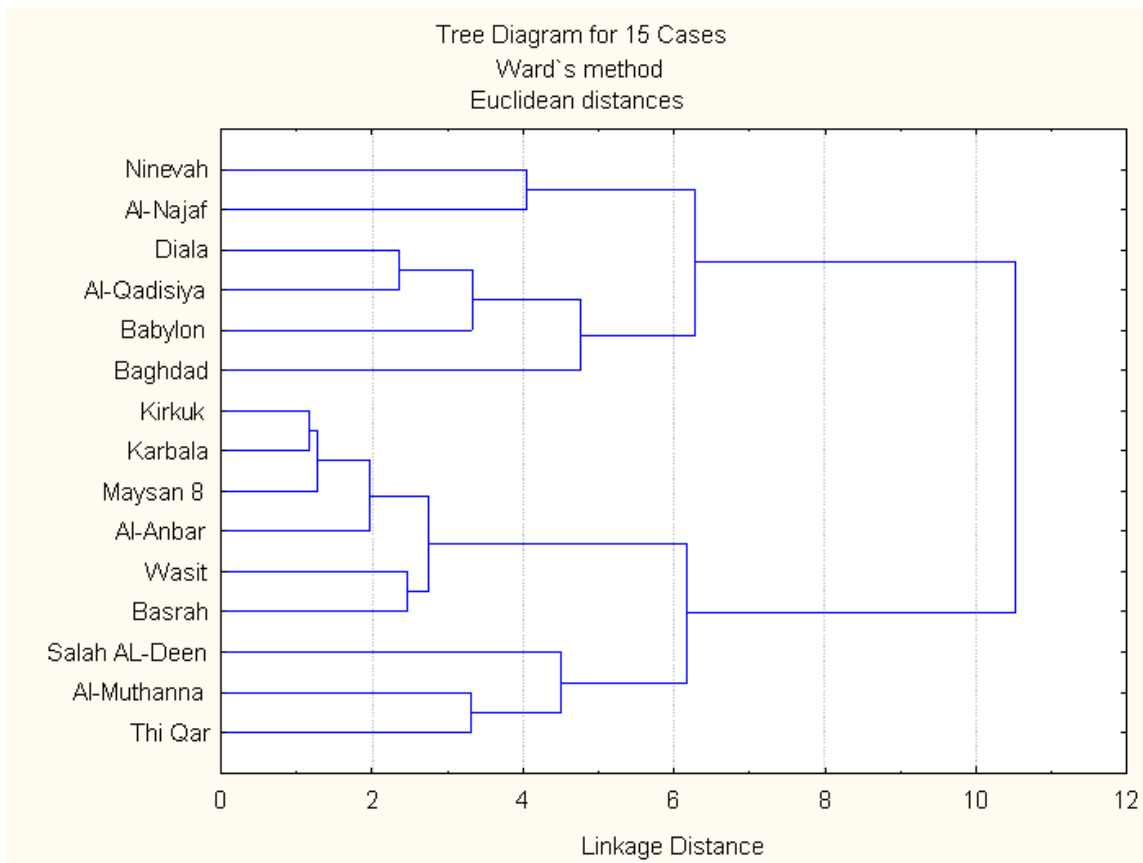

Рис. 1. Дендрограма групування (кластерного аналізу за методом Уорда) провінцій Іраку за рівнем інвестиційної привабливості.

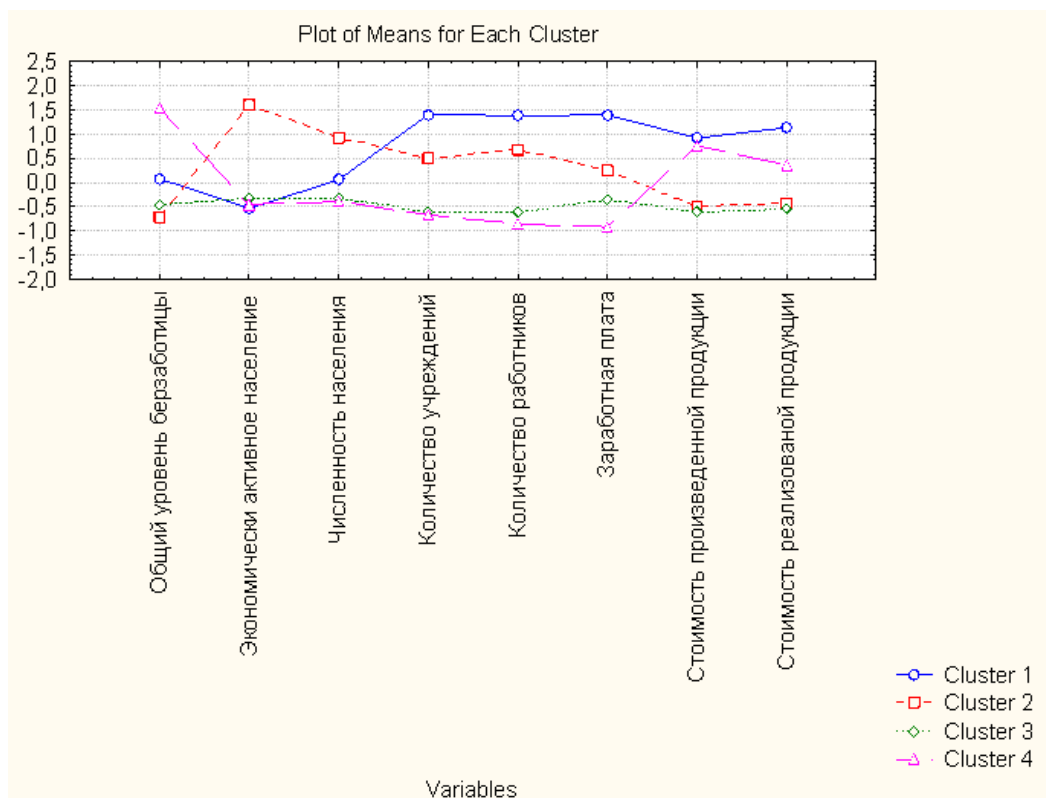

Рис. 2. Середні значення показників для кластерів.

В результаті проведеного дослідження можна зробити наступні **висновки**. Перший кластер має найвищі показники вартості виробленої та реалізованої продукції, заробітної

плати, кількості робітників та установ. Проте у цьому кластері найнижчих показник економічної активності населення та середній рівень безробіття. До першого кластеру увійшли такі провінції як: Ніневія, Діала, Аль-Наджаф.

Другий кластер характеризується найвищим показником чисельності населення та його економічної активності й, відповідно, найнижчий показник загального рівня безробіття. До другого кластеру увійшли такі провінції як: Багдад, Вавилон, Аль-Кадисія.

Третій кластер містить найнижчий рівень майже за всіма показниками. До нього увійшли Киркук, Аль-Анбар, Кербеле, Васит, Майсан, Басре.

Четвертий кластер має найвищий показник безробіття і поряд з цим низькі інші показники, окрім вартості виробленої та реалізованої продукції. Це такі провінції, як: Салах аль-Дин, Аль-Мутана, Ти Кар.

В подальших дослідженнях виникає потреба провести детальний аналіз та апробацію індексів інвестиційної привабливості, що запропоновані UNCTAD для оцінювання регіональної специфіки прямих іноземних інвестицій до провінцій Іраку.

Література:

1. Аптекар С.С. Оцінка ефективності інвестиційних проектів / С. Аптекар // Економіка України. – 2007. – №1. – С. 42-49.
2. Бень Т. Методи визначення економічної ефективності інвестицій: порівняльний аналіз / Т. Бень // Економіка України. – 2006. – №6. – С. 41-46.
3. Бутко М. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону [Текст] / М. Бутко, С. Зеленський, О. Акименко // Економіка України. – 2005. – № 11. – С.30-37.
4. Гриньов А.В. Міжнародна інноваційно-інвестиційна діяльність України. Вектор розвитку: [монографія] / А.В. Гриньов, О.М. Шершенюк, С.В. Овчаренко / Харківський національний автомобільно-дорожній ун-т. – Х.: ХНАДУ, 2008. – 208 с.
5. Дацій Н.В. Соціальні засади інвестування національної економіки: монографія / Н.В. Дацій, С.О. Корецька / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2007. – 328 с.
6. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посіб. / А.М. Єріна. – К.: КНЕУ, 2001. – 170 с.
7. Пересада А.А. Фінансові інвестиції / А.А. Пересада, Ю.М. Коваленко / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2006. – 728 с.
8. Ястремська О.М. Стратегічне управління інвестиційною діяльністю підприємства / О.М. Ястремська. / Харківський держ. економічний ун-т. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 192 с.
9. Халафян А.А. STATISTICA 6. Статистический анализ данных: учебник / А.А. Халафян. – М.: Бином-пресс, 2010. – 512 с.
10. Статистична інформація / [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tiz.htm.
11. Статистична інформація / [Електронний ресурс] / Central statistical organization IRAQ / Central Organization for Statistics and Information Technology (COSIT) – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://cosit.gov.iq>.
12. World Investment Report 2012 – Towards a New Generation of Investment Policies, 05 Jul 2012 [Електронний ресурс] / United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=171>.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КЛАСТЕРНОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ГРУППИРОВКИ РЕГИОНОВ ПО УРОВНЮ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ

Корепанов Г.С., аспирант кафедры статистики, учёта и аудита
Лазебник Ю.А., к.э.н., доцент кафедры статистики, учёта и аудита
Пономарёва Т.В., к.э.н., доцент кафедры статистики, учёта и аудита
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Статья посвящена проблемам оценки инвестиционной привлекательности территорий. В статье предложено проводить группировку регионов по степени инвестиционной привлекательности на основе кластерного анализа (на примере провинций Ирака).

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, регион, кластерный анализ.

USING CLUSTER ANALYSIS TO REGIONS GROUPING BY THE DEGREE OF INVESTMENT APPEAL

Korepanov G.S., postgraduate student
Lazebnyk Y.O., Ph D., the senior lecturer
Ponomareva T.V., Ph D., the senior lecturer
V.N. Karazin Kharkiv National University

The article is devoted problems of an estimation of investment appeal of territories. In the article it is offered to make grouping of regions by degree of investment appeal according to the cluster analysis (with the regions of Iraq for example).

Keywords: investment, investment appeal, region, cluster analysis.

Надійшла до редколегії 03.08.2014 р.

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ

УДК: 336.77:338.432

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КРЕДИТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

Гулая А.С., аспирант

Харьковский национальный университет внутренних дел

Рассмотрены особенности использования кредитных отношений субъектами аграрного сектора экономики, проведен анализ финансового обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей и определены направления оптимизации процентной политики коммерческого банка, использование документарных инструментов. Определены направления расширения использования кредитных отношений в аграрном секторе экономики на основе обеспечения государственной поддержки.

Ключевые слова: кредитные отношения, аграрный сектор, государственная поддержка.

Постановка проблемы в общем виде. В условиях посткризисного развития, существования нестабильности на мировых финансовых рынках кредитование аграрного сектора относится к числу проблем, требующих первоочередного решения. Возрастание финансовых угроз является причиной возникновения кредитных рисков. Незначительные объемы, темпы кредитования, отсутствие качественного заемщика ограничивает потребности в предоставлении банковских кредитов в аграрном секторе. Либерализация аграрных отношений, расширение децентрализации существующих форм предприятий аграрного сектора направлено на развитие многообразия форм хозяйствования на селе.

Целью статьи является исследование основных направлений развития кредитных отношений в аграрном секторе экономики.

Основное задание статьи заключается в выявлении особенностей процесса кредитования аграрного сектора и определении тенденций его развития.

Анализ последних исследований и публикаций В.М. Баутина, Ю.И. Клименко, О.Э. Гудзя, Б.А. Дадашева, С.Г. Черемисиной, В.В. Обливанцова, П.Т. Саблука, М.Я. Демьяненко, И.В. Чехова и других ученых свидетельствует о существовании многообразия подходов при исследовании сущности и особенностей кредитных отношений в аграрном секторе экономики [1, 2 3, 4, 5, 6, 7]. Большинство авторов указывает на процесс формирования кредитных отношений в Украине, отвечающих рыночному характеру экономики. Анализ современных тенденций развития аграрных отношений, определение роли государства в их регулировании, а также изучение направлений реформирования кредитования относятся к числу дискуссионных вопросов в экономической литературе.

Актуальность темы исследования состоит в поиске выхода из кризиса в аграрном секторе экономики на основе расширения использования кредитования. Проблема финансового обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей путем использования кредитных ресурсов относится к числу важнейших вопросов стимулирования производства при проведении модернизации экономики. Рост портфеля кредитов банков в условиях увеличения объемов кредитования экономических субъектов вынуждает банки

проводить взвешенную кредитную политику, включающую оценку кредитоспособности клиента. Замедление темпов развития аграрных рынков вызвало рост ажиотажного спроса на сельскохозяйственную продукцию на потребительских рынках, способствовало возникновению диспаритета цен на сельскохозяйственную и промышленную продукцию.

В качестве основных источников финансирования предприятий рассматриваются банковские кредиты, внутреннее самофинансирование сельхозпредприятий, а также личные сбережения владельцев фермерских хозяйств. В соответствии с данными Фонда Юго-Восточной Европы внутреннее самофинансирование сельхозпредприятий в форме вложений нераспределенной прибыли и далее на развитие бизнеса составляет более половины от всех средств, поступающих в аграрный сектор экономики Украины. Показатель финансирования в форме банковских кредитов составляет четверть всех доступных ресурсов. Незначительную долю в финансировании агробизнеса составляют личные сбережения владельцев фермерских хозяйств, поставщиков ресурсной базы, предприятий перерабатывающей промышленности и трейдеров. Наиболее распространенными формами кредитования предприятий аграрного сектора являются сезонные кредиты на выращивание сельскохозяйственных культур, инвестиционные кредиты на приобретение сельскохозяйственных активов, кредиты для развития агробизнеса.

Не привлекательный инвестиционный климат, нестабильность нормативно-правовой базы предпринимательской деятельности, низкая рентабельность ведения сельскохозяйственного производства являются причинами низкой кредитоспособности сельхозпроизводителей. Доступ к кредитным ресурсам в аграрном секторе ограничен также в связи с использованием кредитной истории заемщика и имущества под залог. Э. Кирилюк указывает на асимметричность информации на отечественном аграрном рынке, а также существование конкурентной среды, со стороны предложения, и олигополистического (или монополистического) – со стороны спроса [8, с. 60]. Установление контроля посредническими структурами за оптовыми и экспортными товарными потоками, а также доходами от реализации сельскохозяйственной продукции сопровождается ростом цен, приводит к монополизации аграрного сектора экономики, увеличивает транзакционные затраты. В связи с ограниченностью денежных средств сельскохозяйственные товаропроизводители сталкиваются с проблемой поиска и привлечения дополнительных финансовых ресурсов для обеспечения непрерывности воспроизводственного процесса.

В экономической литературе особенности финансово-кредитных отношений субъектов аграрного сектора экономики рассматриваются на основе анализа условий и темпов предоставления и возвращения денег за соответствующие услуги, определяющего вид кредита или инвестиции, кредитного залога, особенности их оформления и страхования [2, с.135]. М. Демьяненко выделяет систему кредитного обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей и включает в нее три основные блока: кредитную инфраструктуру, ориентированную на обслуживание аграрного сектора АПК, механизм кредитных отношений с коммерческими банками, механизм банковского кредитования [8, с.54]. Представляется, что выделение механизма кредитных отношений с коммерческими банками, включающего кредитные институты и кредитный рынок, направлено на реализацию политики координации финансовых и кредитных потоков в аграрном секторе экономики.

В условиях ограничения бюджетного финансирования разнообразные по формам и масштабам своей деятельности кредитные организации выполняют функции финансирования аграрных предприятий, способствуя достижению и поддержанию устойчивого экономического развития экономики.

Сезонный характер сельскохозяйственного производства, высокие риски, связанные с недополучением прибыли на вложенный капитал, непредсказуемость природно-климатических условий отличают кредитование аграрного сектора от других сфер экономики. Сокращение числа кредитных институтов, отсутствие современной биржевой торговли сельскохозяйственной продукцией, увеличение доли заемных средств в финансировании предприятий аграрного сектора экономики, использование неэффективных

технологий хеджирования аграрных рисков делает актуальным изучение специфики бизнеса в аграрном секторе экономики и адаптации банковских продуктов под потребности села. В зарубежных странах получило распространение кредитование сельскохозяйственных предприятий под залог земли (земельно-ипотечное кредитование). Рассматриваемая форма кредитования предусматривает последующее рефинансирование соответствующих кредитных требований на основе функционирования стабильной нормативно-правовой базы, определяющей условия предоставления банковских займов и секьюритизацию ипотечных активов. В Украине отсутствие у сельскохозяйственных товаропроизводителей ликвидного залога является препятствием предоставления кредитов в аграрном секторе экономики.

Изучение опыта стран Европейского Союза показывает, что кредитная кооперация выступает одним из катализаторов экономического развития, важным источником финансирования малого и среднего бизнеса. В странах ЕС членами кооперативных банков являются 50 млн. человек. Финансирование 46 % от общего объема кредитов малого и среднего бизнеса во Франции и Австрии производится посредством использования системы кооперативных банков. В Германии и Италии каждый четвертый кредит выдается кооперативными банками. В Польше доля кредитной кооперации составляет 13% [1, с. 87]. Расширение доли кооперативных банков среди финансовых институтов способствует повышению финансовой стабильности развития банковской системы путем ее избавления от малоэффективных банков.

Расширение использования кредитных кооперативов обеспечивает сельскохозяйственным производителям свободный доступ к финансовым ресурсам. В постсоветских странах широко применяется кооперативный кредит, позволяющий кредитным организациям (кооперативным банкам) его получать на льготных условиях. Объектами кооперативного кредитования выступают сельскохозяйственное производство, переработка сельскохозяйственной продукции, строительство и т.д. Использование опыта развитых стран указывает на преобладание государственной кредитной поддержки аграрного сектора, что является важным механизмом стимулирования экономического равновесия.

В Украине финансирование через кредитные союзы не получило широкого использования. В соответствии с данными Нацфинуслуг, по состоянию на 1 июля 2013 года доля кредитов, предоставленных отечественными кредитными кооперативами производителям и переработчикам сельскохозяйственной продукции, составляла лишь 5 % общего объема финансирования от кредитных союзов. В абсолютном выражении это составило приблизительно 125 млн. грн. [8]

В сельском хозяйстве отмечен рост дефицита оборотных средств, что объясняется высокой стоимостью кредитных ресурсов. Дефицит средств в аграрном секторе составляет примерно 7, 9 млрд. грн. в 2014 году. Из указанной суммы до 3,7 млрд. грн. планируется выплатить с помощью коммерческих кредитов, 0,3 млрд. грн. – через механизм форвардных закупок зерна, 4 млрд. грн. будут привлекаться в форме банковских кредитов [9]. К факторам, определяющим кредитоспособность заемщика, относятся допустимый уровень кредитного риска, его кредитоспособный спрос на банковский кредит, а также доступная ресурсная база кредитора. Использование банковского кредитования большинством предпринимательских структур в аграрном секторе Украины затруднено в связи с высокими процентными ставками, низкой доходностью сельского хозяйства по сравнению с другими отраслями экономики. Статистические данные свидетельствуют о существовании неравных по сравнению с развитыми странами условий кредитования. В частности, в США средняя кредитная ставка составляет 3,25 %, во Франции – 3,43%, в Германии – 3,94 %, в Канаде – 3 %, в Украине – 18,4 % (между Ганой – 18,2% и Гондурасом – 18,6 %)[10]. Отсутствие земельного рынка в Украине вынуждает аграриев использовать будущий урожай в качестве залога при получении банковского кредита. Финансовые учреждения осуществляют ипотечное кредитование аграрного сектора, используют инструменты фондового рынка, привлекают к деятельности лизинговые, факторинговые и страховые компании.

Анализ динамики объемов кредитования аграрных предприятий за последние четыре года показывает, что основным источником их роста являются краткосрочные кредиты (до 1 года). С 2010 года, при росте общей суммы кредитования на 52 %, объемы кредитов до 1 года выросли в 2,21 раза, а их удельный вес в общем объеме кредитования вырос с 35 % - в 2010 году до 51 % - в 2013 году. Показатель кредитования сельскохозяйственных предприятий достиг около 40 млрд. грн., что объясняется ограничением стоимости имеющихся залогов ликвидного имущества [11].

Законом Украины «Об аграрных расписках» от 6.11.2012 года разрешено применение нового финансового инструмента – товарораспорядительного документа – аграрных расписок, использование которых позволяет сельхозпроизводителям получать авансом материально-технические ресурсы под залог будущего урожая [12]. В соответствии со статьей 7 Закона аграрная расписка устанавливает обеспечение исполнения обязательств должника залогом его будущего урожая. Опыт применения аграрных расписок в Бразилии показывает, что с помощью этого инструмента аграрии привлекают около 5 млрд. долл.

Одной из форм кредитования агробизнеса является использование документарных инструментов. Активное использование безресурсных инструментов, включая авалированные векселя и банковские гарантии, способствует удешевлению финансирования аграрного сектора. ПАО «КредиАгригольБанк» предлагает банковские гарантии для дистрибьютеров, векселя для конечных потребителей, аккредитивы. Применение указанных документарных инструментов позволяет существенно снизить финансовую нагрузку на клиентов в силу их дешевизны по сравнению с другими. Плата за авалирование ниже платы за пользование кредитом. В частности, реальная стоимость банковского кредита составляет 20-25 % годовых, стоимость безресурсных инструментов – 2-5 %. Национальный банк Украины производит частичную компенсацию процентных ставок по кредитам, выданным аграриям, рефинансирование банков, кредитующих аграриев.

Привлечение финансовых средств международных финансовых организаций для кредитования аграрного сектора позволяет обеспечить доступность получения кредитных ресурсов субъектами хозяйствования в аграрном секторе. В 2013 году Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР) выделил кредитов в аграрный сектор Украины на сумму 160 млн. евро, а также взял на себя обязательства о предоставлении 8.7 млрд. евро в рамках реализации 321 проекта в Украине [12].

Выводы. Анализ развития кредитных отношений в аграрном секторе свидетельствует о существовании дефицита оборотных средств, высоких процентных ставок, неэффективности сельскохозяйственного производства, низкой кредитоспособности, преобладании краткосрочных кредитов. Расширение использования кооперативных банков, упрощение условий предоставления кредитов на основе оптимизации процентной политики коммерческого банка с сельскохозяйственными предприятиями, использование документарных инструментов, включая авалированные векселя и банковские гарантии, государственная поддержка предоставления кредитов, применение льготного кредитования сельхозпроизводителей будет способствовать улучшению финансирования аграрного сектора и повышению его эффективности.

Литература:

1. Баутин В.М., Клименко Ю.И. Реформирование сельскохозяйственных предприятий ФРГ / В.М. Баутин, Ю.И. Клименко // Вестник Российской Академии сельскохозяйственных наук. 2000. - № 3. - С. 86 - 88.
2. Гудзь О.Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості / О.Є. Гудзь – К.: ННЦ Е, 2005. – 170с.
3. Дадашев Б.А., Черемісіна С.Г., Обливанцов В.В. Економіко-фінансовий механізм розвитку регіонального продовольчого ринку / Б.А. Дадашев, С.Г. Черемісіна, В.В. Обливанцов / К.: ННЦ ІАЕ – 2012. – 324 с.

4. Клокар О.А. Особенности формирования финансово-кредитных отношений субъектов аграрного сектора экономики/ О.А. Клокар// Бизнес Информ. – 2012. - № 1. - С. 135 -137.

5. Саблук П. Т. Розвиток земельних відносин в Україні/ П.Т. Саблук — К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2006. — 396 с.

6. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / М.Я.Дем'яненко, П.Т.Саблук, П.І.Гайдуцький та ін. / За ред. М.Я.Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 645 с.

7. Чехова И.В. Функционирование рынка банковских кредитных ресурсов в аграрном секторе экономики Украины/И.В. Чехова// Экономика Украины.- 2014.- № 3. – С. 62 -69.

8. Кирилюк Є.М. Реалізація інтересів суб'єктів аграрного ринку у господарській системі сучасної України/ Є.М. Кирилюк//Економіка України. - № 11. – 2012. – С.58-75.

9. Перели И. В этом году в аграрный сектор будет привлекаться около 4 млрд. грн. в форме банковских кредитов/М.И.Перели - 18 апреля 2013[Электронный ресурс]. Режим доступа://<http://www.fermer.org.ua>

10. АПК: Закредитовались по самые ...аграрные расписки. - 19 декабря. - 2013// [Электронный ресурс]. Режим доступа:// <http://Latifundist.com>

11. ЛупенкоЮ., Фещенко В. Современные инструменты для финансирования аграрного сектора экономики/Ю.Лупенко, В. Фещенко // Україна фінансова. // [Электронный ресурс]. Режим доступа:// <http://www.u-fin.com.ua/index.htm>

12. Закон України від 06.01.2012 №5479 «Про аграрні розписки»[Электронный ресурс]. Режим доступа:// <http://www.zakon.rada.gov.ua>

13. Дем'яненко М.Я. Кредитна політика держави щодо аграрного сектора економіки в ринкових умовах /М.Я.Дем'яненко//Економіка України.- № 1. – 2002. – С.51-59.

Тенденції розвитку кредитних відносин в аграрному секторі економіки

Гулая А.С., аспірант,

Харківський Національний Університет Внутрішніх Справ

Розглянуто особливості використання кредитних відносин суб'єктами аграрного сектора економіки, проведено аналіз фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників та визначено напрями оптимізації процентної політики комерційного банку, та використання документарних інструментів. Визначено напрями розширення використання кредитних відносин в аграрному секторі економіки на основі забезпечення державної підтримки.

Ключові слова: кредитні відносини, аграрний сектор, державна підтримка.

Trends in the development of credit relations in the agricultural sector

Gulaya A.S., a graduate student,

Kharkov National University of Internal Affairs

The peculiarities of credit relations use by actors in the agricultural sector, the analysis of financial support to agricultural producers and directions to optimize interest rate policy of a commercial bank, the use of documentary instruments are suggested. The directions of the increased use of credit relations in the agricultural sector through the provision of state support are proposed.

Keywords: credit relations, agriculture, state support.

Поступила в редколлегию 27.05.2014

Научный руководитель: Носова О.В, д.э.н., профессор

УДК 332.122:330.526-021.23

РЕГІОНАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ У РОЗПОДІЛІ ГРОШОВИХ ДОХОДІВ*Мороз К.В., здобувач**Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна*

У роботі досліджуються особливості соціально – економічного розвитку в умовах нерівномірного розподілу грошових доходів. На основі порівняльного аналізу комплексу показників регіонального розвитку (реального наявного доходу, індексу людського розвитку, коефіцієнта Джині) області України були об'єднані у кластери, що дозволило охарактеризувати певні території з точки зору можливостей для реалізації людського потенціалу.

Ключові слова: регіональна нерівність, коефіцієнт Джині, соціально-економічний розвиток, індекс людського розвитку, кластеризація.

Актуальність дослідження. Безперервний регіональний моніторинг соціально-економічних індикаторів рівня життя населення обумовлений необхідністю своєчасного виявлення та попередження негативних тенденцій, що ведуть до формування і розвитку осередків соціальної напруги [1]. Тобто виявлення особливостей регіонального розвитку необхідне для уникнення суттєвого розриву між областями та наростання дестабілізаційних процесів, як то нестачу/надлишок кваліфікованої робочої сили, зростання/падіння інвестиційної привабливості тощо, а також проведення збалансованої державної регіональної політики. До того ж, завдяки схваленому 6 серпня 2014 р. проекту Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України», який передбачає певну децентралізацію фінансів та зміцнення фінансового потенціалу місцевого самоврядування [2], з'являється можливість направляти кошти відповідно до регіональних потреб.

Диференціація доходів у світі. Аналіз традиційного показника диференціації доходів серед населення – коефіцієнта Джині, дає підстави говорити про суттєву просторову диференціації доходів, яка простежується на різних територіальних рівнях: частинах світу, країнах, регіонах (рис. 1).

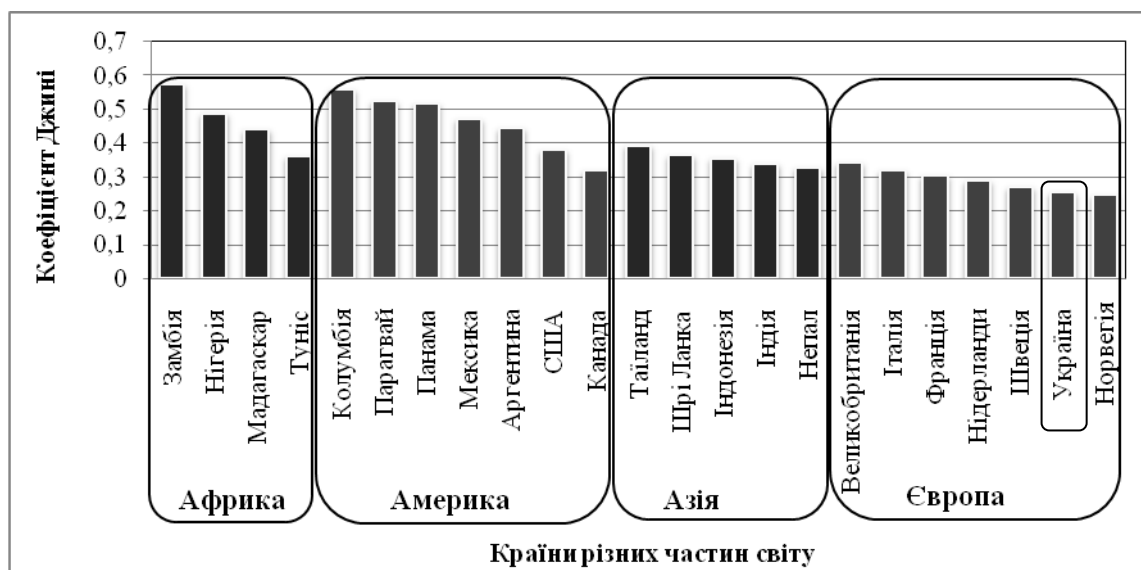

Рис. 1. Коефіцієнт Джині у світі, 2010 р. (розроблено автором за даними [3])

Відповідно до рис. 1. найменше нерівність виражена у країнах ОЕСР, лідируючу позицію за рівномірністю розподілу доходів утримує Норвегія, де коефіцієнт Джині у 2010 р. становив 0,249. Найбільша поляризація суспільства за доходами спостерігається у країнах Африки та Латинської Америки, зокрема у Замбії досліджуваний показник перевищує 0,57.

Окремо розглянемо національну диференціацію грошових доходів на фоні країн-сусідів (рис. 2).

Рис. 2. Коефіцієнт Джині в Україні на фоні країн-сусідів, 2012 р.*

* Розроблено автором за даними [4-8]

Рис 2. свідчить про те, що у 2012 році серед країн-сусідів найнижче значення коефіцієнта Джині в Україні – 0,248, натомість максимальна нерівність спостерігається в Росії (0,42), тобто розмах варіації становить 0,172. Варіація досліджуваного показника серед прилеглих держав є досить помірною та складає майже 18,2%.

Отже, порівняльний аналіз диференціації доходів населення України на фоні світових тенденцій вкотре підтверджує той факт, що за офіційними даними ступінь грошової поляризації в Україні є невисоким.

Диференціація доходів населення України у регіональному розрізі. За даними Державної служби України [4] сукупні ресурси домогосподарств здебільшого складаються з грошових доходів господарств, причому їх частка у структурі сукупних ресурсів за досліджуване десятиліття зростає більш як на 10%: з 81,1% у 2003 році до 91,6% у 2012 р. Тому цілком логічно аналізувати диференціацію доходів населення у регіональному розрізі за допомогою коефіцієнта Джині за грошовими доходами населення (рис. 3).

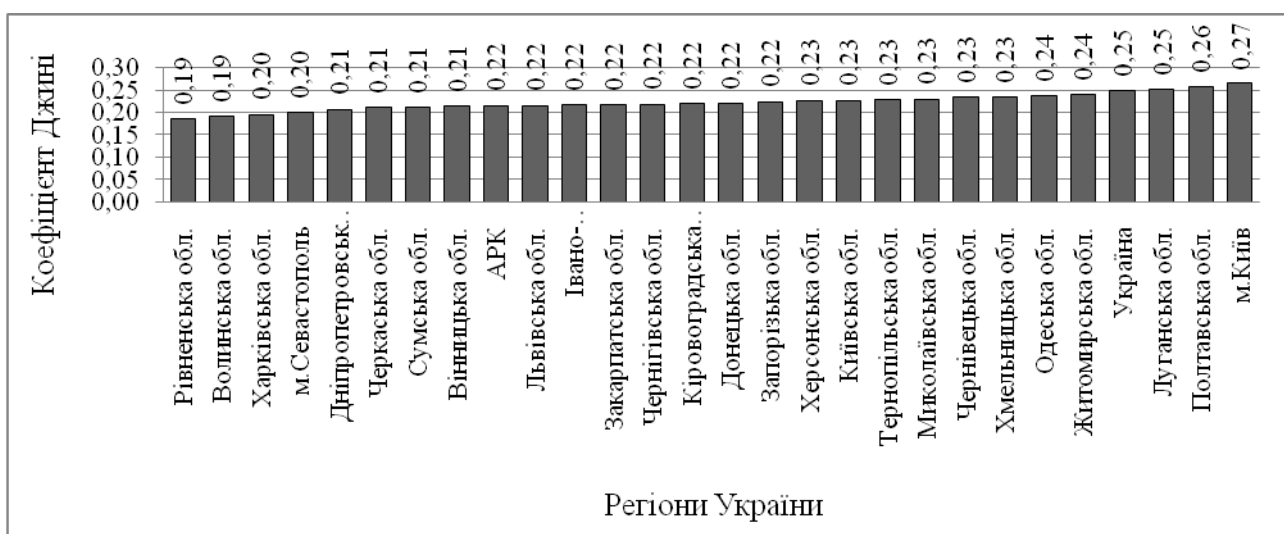

Рис. 3. Коефіцієнт Джині за регіонами України, 2012 р.*

* Розроблено автором за даними [4]

Досліджувана вибірка, що відображена на рис. 3, складається з 27 регіонів України. Середнє значення коефіцієнта Джині за регіонами – 0,22, проте цей статистичний показник досить відносний, оскільки він не враховує розмір регіону, реальний коефіцієнт Джині по Україні становить 0,248. Модальне та медіальне значення коефіцієнта Джині не перевищують середнє значення та дорівнюють 0,215 та 0,219 відповідно. Найнижчий коефіцієнт Джині зафіксовано у Рівненській області (0,185), найвищий – у найбільшому місті України – м. Київ (0,266), тобто розмах варіації складає 0,081. Коефіцієнт варіації є незначним та складає 8,48%.

Для більш наочного та ґрунтовного аналізу національного розподілу доходів відобразимо регіональний коефіцієнт Джині на карті України (рис. 4).

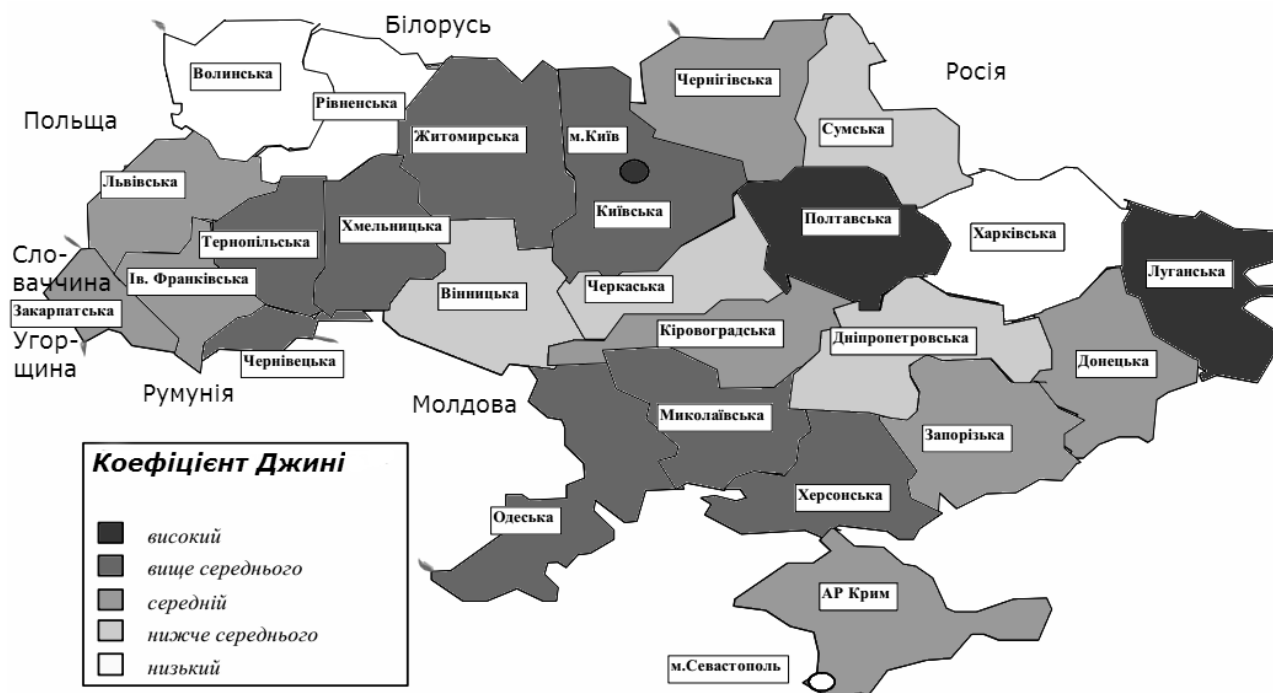

Рис.4. Карта групування регіонів України за коефіцієнтом Джині, 2012 р.*

* Розроблено автором за даними [4] використовуючи макет карти [9].

Рис.4 свідчить про те, що найменша нерівність характерна для північно-західних регіонів України; диференціація грошових доходів центральних (за винятком Полтавської області), південних та західних регіонів є середньою; розшарування на південно-західних територіях вище середнього. На Півночі та Сході географія коефіцієнта Джині не має чітко окреслених рис: показник коливається від мінімального до максимального значення. Найбільший вплив на зростання коефіцієнтів концентрації доходів мають м. Київ, Луганська та Полтавська області. Виходячи з карти, суттєвих закономірностей у диференціації грошових доходів країн-сусідів та прилеглих до них територій України не спостерігається.

Таким чином, незважаючи на те, що варіація коефіцієнта Джині є незначною, нерівність в Україні характеризується певними територіальними диспропорціями, які неодмінно мають бути враховані в державній політиці регулювання розподілу доходів регіонів.

Кластеризація регіонів України за особливостями соціально-економічного розвитку. Незважаючи на суттєву відмінність між регіонами України, нами була здійснена спроба їх згрупувати за спільними соціально-економічними ознаками розвитку.

Тяжіння населення до певних територіальних одиниць обумовлено цілою низкою факторів, серед яких природо-ресурсні, культурні, політичні, економічні, соціальні та ін. У якості характеристик, які б відображали особливості регіонального розвитку було обрано реальний наявний дохід (у % до відповідного періоду попереднього року), інтегральний регіональний індекс людського розвитку та коефіцієнт Джині.

Розглянемо більш детально обрані для аналізу показники.

Темп зростання реального наявного доходу – наявного доходу, визначеного за виключенням впливу цін [4], відображає привабливість регіону з точки зору можливості підвищення матеріального благополуччя та створення підґрунтя для реалізації особистісного потенціалу. У 2012 році найвищий темп зростання за даним показником демонструє м. Севастополь (116,1%) та Одеська область (115,1%), найнижчий – Донецька область (101,4%). Використання одного з основних показників розвитку економіки регіону – ВРП на одну особу, є недоцільним, оскільки він використовується для розрахунку блоку Добробут ІРІЛР, про який йтиметься далі.

Інтегральний регіональний індекс людського розвитку (далі – ІРІЛР) являє собою суму стандартизованих каліброваних значень за шістьма блоками, які відображають основні аспекти людського розвитку: відтворення населення, соціальне становище, комфортне життя, добробут, гідна праця та освіта.[10] Оскільки значення по відповідних блоках коливаються в діапазоні від 0 до 1, теоретично величина ІРІЛР може сягати 6. За цим показником у 2012 р. лідируючі позиції займають Харківська (4,15) та Закарпатська (4,07) області, на противагу їм найнижчий ІРІЛР зафіксовано у Житомирській та Кіровоградській областях (3,43).

Необхідність включення коефіцієнта Джині обумовлена тим, що він характеризує як ступінь розшарування населення регіону за доходами, так і рівень мотивації праці, що неодмінно є важливими факторами мобільності трудових ресурсів та економічного зростання в цілому. Ідея доповнення показників людського розвитку індексами нерівності не є новою, так з 2012 року у Звітах про людський розвиток публікується HDI, скоригований з урахуванням нерівності. Так, за даними Звіту про людський розвиток за 2014 р. [11] HDI України у 2013 р. становить 0,734, що відповідає середньому значенню показника для країн з високим рівнем розвитку, врахування нерівності при його підрахунку підіймає Україну в рейтингу на 18 позицій та наближує її до країн з дуже високим рівнем розвитку, що безумовно свідчить про позитивний вплив розподілу доходів.

Для наочності, зобразимо вище оговорені показники усереднені за період 2008-2012 рр., на багатовимірній діаграмі за допомогою програмного пакету Deductor Studio (рис. 5).

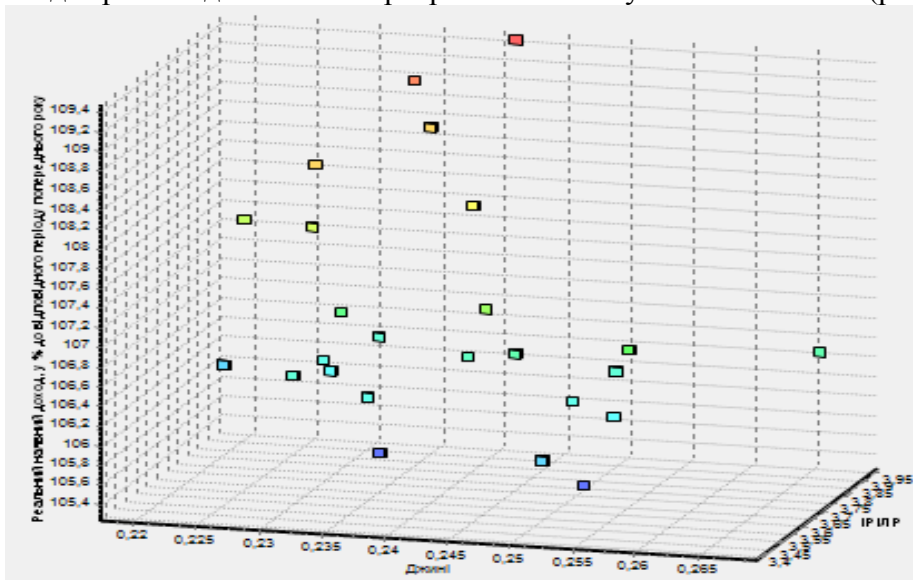

Рис. 5. Багатовимірні діаграма показників соціально-економічного розвитку регіонів України, 2008-2012 р.*

* Розроблено автором за даними [4,10]

Попередній візуальний аналіз свідчить про можливість виокремлення певних груп регіонів за спільними соціально-економічними ознаками розвитку.

Після застосування Майстру обробки – Карта Кохонена програмного пакету Deductor Studio, регіони були класифіковані в 3 групи, для кожної з яких можливо визначення конкретних характеристик. Розглянемо карту кластерів та проаналізуємо, наприклад, найбільший кластер, розміщений в лівому верхньому куті (рис. 6).

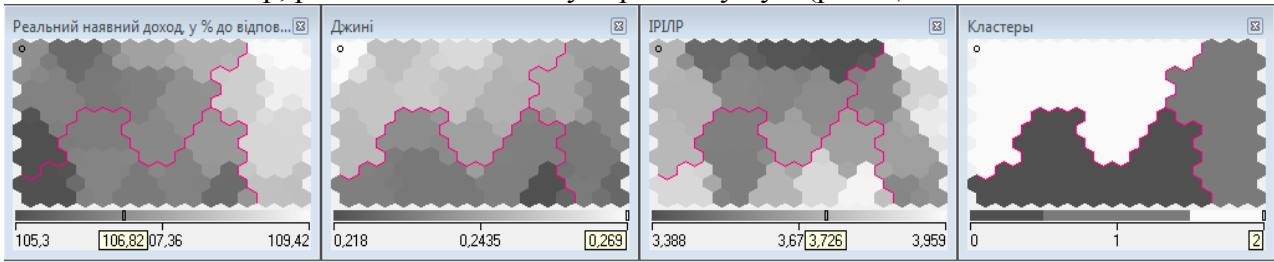

Рис. 6. Карта Кохонена для регіонів України за обраними показниками соціально-економічного-розвитку, 2008-2012 рр.

* Розроблено автором за даними [4,9]

Відповідно до рис. 6 це кластер №2, він характеризується досить низьким темпом зростання реального наявного доходу, найвищим коефіцієнтом Джині та досить низьким рівнем людського розвитку. Регіони, що увійшли до цієї групи навряд чи можна назвати привабливими з точки зору розвитку людського потенціалу, оскільки високий рівень нерівності на цих територіях може ставити під загрозу соціально-економічну стабільність через концентрацію доходів у відносно нечисленних впливових осіб. Суттєве відставання регіонів цього кластеру за рівнем соціально-економічного розвитку від інших може сприяти виникненню небажаних територіальних диспропорцій та стати поштовхом до посилення міграційних процесів.

Тепер звернемося до «Профілів кластерів» (рис. 7).

		Кластери				
		2	0	1	Итого	
		10 (40,0%)	8 (32,0%)	7 (28,0%)		
Поля	Показатели					
9.0	Реальный наявний доход, у % до відповідног	Значимость 78,3%	91,7%	99,8%	100,0%	
9.0	Джині	Значимость 99,5%	97,3%	76,2%	100,0%	
	Доверительный интервал					
	Среднее	0,2526	0,229875	0,2344285714	0,24024	
	Стандартн. откл.	0,007381658952	0,005249149591	0,006528326556	0,01218359553	
	Стандартн. ошиб.	0,00233428552	0,001855854636	0,002467475506	0,002436719106	
9.0	ІРІЛР	Значимость 87,7%	65,8%	59,8%	93,7%	

Рис. 7. Профілі сформованих кластерів*

* Розроблено автором за даними [4,9]

Виходячи з рис 7 до Кластеру №1 увійшло 7 регіонів з середнім рівнем нерівності, рекордними темпами зростання реального наявного доходу та досить високим інтегральним регіональним індексом людського розвитку. Регіони, що увійшли до цього кластеру, можна вважати дуже привабливими для населення з точки зору існування стимулів для роботи та платоспроможності розвитку соціально-економічного потенціалу.

Для більш наочного відображення вихідних даних та результатів кластеризації Кохонена програмного пакету Deductor Studio занесемо інформацію щодо групування регіонів України до таблиці.

Таблиця 1

Кластерний аналіз регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку*

№ кластера	Регіони, що увійшли до кластеру	Реальний наявний доход, у % до відповідного періоду попереднього року	Джині	ІРІЛР
Кластер №1	Вінницька	108,36	0,244	3,570
	Волинська	108,04	0,231	3,571
	Закарпатська	109,42	0,241	3,959
	Івано-Франківська	108,54	0,230	3,654
	Київська	109,16	0,235	3,827
	Рівненська	108	0,225	3,614
	Чернівецька	108,56	0,235	3,906
Кластер №0	АР Крим	106,5	0,232	3,844
	Дніпропетровська	107,04	0,232	3,658
	Запорізька	106,32	0,230	3,726
	Львівська	105,32	0,232	3,845
	Сумська	106,38	0,236	3,545
	Харківська	105,96	0,218	3,938
	Черкаська	106,38	0,229	3,753
	Чернігівська	106,56	0,230	3,543
Кластер №2	Донецька	106,84	0,247	3,588
	Житомирська	107,26	0,259	3,405
	Кіровоградська	107,62	0,248	3,388
	Луганська	106,44	0,252	3,562
	Миколаївська	106,52	0,253	3,714
	Одеська	106,82	0,269	3,726
	Полтавська	105,3	0,250	3,736
	Тернопільська	106,66	0,242	3,660
	Херсонська	105,96	0,251	3,473
	Хмельницька	106,28	0,255	3,577

* Побудовано автором за даними [4,9]

Виходячи з табл. 1, для регіонів, які увійшли до Кластеру №0, характерне досить низьке значення коефіцієнта Джині, середні показники розвитку людського потенціалу та зростання реального наявного доходу. Можна вважати що ці регіони відповідають достатньому, стабільному рівню життя.

Отже, найбільш привабливим з точки зору можливості розвитку людського потенціалу особистості можна вважати Кластер №1, який увібрав у себе 7 регіонів – здебільшого області західної України. Що неодмінно є позитивним явищем, оскільки нерівність за регіонами сприяє трудовій міграції населення особливо західних регіонів, як в межах нашої країни, так і за її межі [12]. Варто зазначити, що за даними Державної служби статистики України [13] Київська, Івано-Франківська, Чернівецька, Вінницька та Волинська області, які увійшли до Кластеру №1, у 2011 р. характеризувалися високим міграційним приростом населення, що

звісно є індикатором регіону на відповідність людським потребам. У той час як більшість країн Кластеру №2 (окрім Донецької, Житомирської, Одеської та Полтавської областей) зберігають високі темпи міграційного скорочення.

Крім міжрегіональної соціально-економічної нерівності в Україні також спостерігається розшарування між населенням у міських поселеннях та сільській місцевості. Такі диспропорції викликані перш за все різницею в оплаті праці (розрив в оплаті праці сільської й міської груп населення на галузевому рівні більше ніж в 1,5рази), структурою зайнятості, доходами місцевих бюджетів та доступом до високооплачуваної роботи [14] та можуть загострити урбаністичні процеси, тому неодмінно заслуговують уваги з боку державних органів регулювання розподілу доходів та науковців, оскільки.

Висновки. Таким чином, нерівномірність розподілу доходів є рисою, притаманною суспільству будь-якого регіону, країни, частини світу. Аналіз диференціації доходів населення дозволяють вважати ступінь економічної нерівності в Україні невисоким. Незважаючи на певні диспропорції у розподілі доходів населення України у регіональному розрізі, вдалося виявити й певні спільні ознаки: так, за соціально-економічною привабливістю з точки зору розвитку людського потенціалу, зростання матеріальної забезпеченості та особливостей розподілу грошових доходів регіони були об'єднанні у 3 кластери.

Серед подальших напрямів дослідження – розробка шляхів подолання просторових диспропорцій у соціально-економічному розвитку та підвищення рівня конкурентоспроможності між регіонами України.

Література:

1. Статистичний збірник «Соціальні індикатори рівня життя населення» /відп. за вип. І.В. Калачова. К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 220 с.
2. Бюджетний кодекс України: основні зміни та механізми їх реалізації. Прес-служба міністерства фінансів. Урядовий портал – єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: <http://www.kmu.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD): <http://stats.oecd.org>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Офіційний сайт Європейської комісії – Євростат: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
6. Національний статистичний комітет Республіки Білорусь: <http://belstat.gov.by>.
7. Національне бюро статистики Республіки Молдова: <http://www.statistica.md>.
8. Офіційна статистика Федеральної служби державної статистики Росії: <http://www.gks.ru>.
9. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України: <http://www.idss.org.ua>.
10. Регіональний людський розвиток. Статистичний бюлетень// Відповідальний за випуск І.В. Калачова. К.: Державна служба статистики України, 2013. – 60 с.
11. United Nations Development Programme Human Development Report: <http://hdr.undp.org/en/2014-report>.
12. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М.Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
13. Статистичний збірник «Регіони України» 2013 Частина I. / за ред. О.Г. Осауленка. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 322с.
14. Лібанова Е. М. Соціальна стратифікація українського суспільства: спроба статистичного визначення та вимірювання // Український соціум, 2003. – № 1 (2). – С.146-164.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ДИСПРОПОРЦИИ В РАСПРЕДЕЛЕНИИ ДЕНЕЖНЫХ ДОХОДОВ

Мороз К.В., соискатель

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

В работе исследуются особенности социально - экономического развития в условиях неравномерного распределения денежных доходов. На основе сравнительного анализа комплекса показателей регионального развития (реального располагаемого дохода, индекса человеческого развития, коэффициента Джини) области Украины были объединены в кластеры, что позволило охарактеризовать определенные территории с точки зрения возможности для реализации человеческого потенциала.

Ключевые слова: региональное неравенство, коэффициент Джини, социально-экономическое развитие, индекс развития человеческого потенциала, кластеризация.

REGIONAL DISPARITIES IN THE INCOME DISTRIBUTION

K. Moroz, aspirant

V. N. Karazin Kharkiv National University

This paper investigates features of the socio - economic development in the context of unequal income distribution. On the basis of a comparative analysis of a set regional development indicators (real disposable income, the Human development index, the Gini coefficient), region of Ukraine were united in clusters, which allowed to characterize certain territories in terms of opportunities for the realization of human potential.

Keywords: regional inequality, Gini coefficient, the socio-economic development, human development index, clustering.

Стаття поступила до редколегії 25.08.2014 р.

УДК 336.1:330.341.2

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ПУБЛИЧНЫХ ФИНАНСОВ: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ¹

Хмельков А.В., канд. наук по гос.упр.

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье поднимается проблема, связанная со стабильностью публичных финансов. Решением указанной проблемы видится наличие институциональной инфраструктуры, которая обеспечила бы устойчивую стабильность объекту исследования.

Ключевые слова: публичные финансы, институциональная инфраструктура, стабильность публичных финансов, институциональная инфраструктура публичных финансов.

Исходя из количественного и объёма и качественного значения публичных финансов в жизнедеятельности общества и его основного институционального образования – государства на суверенной территории, возникает необходимость в их бескризисном, сбалансированном и позитивном формировании и использовании.

В ходе **анализа последних публикаций**, как отечественных учёных так и зарубежных, проводимое нами исследование, находится в одном предметном поле с научными исследованиями на тему глобального финансово-экономического кризиса, анализа кризисных факторов, роли финансовых институтов в современном кризисе. Особое внимание привлекает научная работа авторского коллектива под редакцией В.М. Гейца, А.А. Гриценко и А.М. Некипелова [10], которыми в ходе анализа кризисных факторов и направлений сбалансирования хозяйственной системы «выявлены направления сбалансирования хозяйственной системы, проявляющиеся в ходе кризиса: ... конституирование новой финансовой и институциональной роли государства, подкреплённой новыми инструментами и методами государственного регулирования рынков, имеющих тенденцию к объединению в такую новую институцию как единый регулятор» [10, с. 17], а также научные публикации А.А. Аузана [1; 5], А.С. Власюка [4], Д. Нортон [11], Н.В. Ковтун и О.Я. Долиновская [6], И.О. Луниной и Д.М. Серебрянской [8], Масгрейва Р. А., Масгрейв П. Б. [9]; Опарина В. М. [13]; А.И. Татаркина [17], Якобсона Л.И. [18] на схожую объектно-предметную тематику.

Цель данного исследования состоит в выработке предложений по построению (формированию) такой институциональной инфраструктуры публичных финансов, которая обеспечивала бы им необходимую стабильность.

В соответствии с указанной целью нашего исследования, **задачами определяются** – раскрытие, утверждение (формирование определения) и установление взаимосвязи следующих понятий, а именно:

- институциональная инфраструктура;
- публичные финансы;
- стабильность публичных финансов;
- институциональная инфраструктура публичных финансов;

В границах конкретно-данного исследования нами будет тезисно (схематически) выполнены поставленные задачи.

Первой задачей, которая должна быть решена – это раскрытие существующих и предложение собственного понятия «институциональная инфраструктура».

В рамках раскрытия этого понятия, нам необходимо исследовать его составные элементы: «институт» и «инфраструктура».

Базовым определением понятия «институт» является определение сформулированное Дугласом Нортом: институт – это «правила игры» в обществе, или, выражаясь более формально, созданные человеком ограничительные рамки, которые организуют взаимоотношения между людьми [11].

В словаре русского языка С.И. Ожегова, также приводится толкование понятию «институт» - ... та или иная форма общественного устройства [14].

Госкомстат Украины, также классифицируя институциональные сектора экономики, даёт определение институциональной единице, а именно: «Інституційна одиниця - це господарська одиниця, основними ознаками якої є:

- право самостійного володіння товарами та активами від власного імені, що надає їй можливість обмінюватися правами власності на ці товари й активи при операціях з іншими одиницями;

- здатність приймати самостійні економічні рішення і здійснювати господарську діяльність, за яку вона сама несе прями відповідальність і відповідає перед законом;

- здатність приймати фінансові та інші зобов'язання від свого імені, а також укладати договори;

- існування для неї повного набору рахунків, включаючи баланс активів і пасивів, або практичної можливості - як з економічної, так і з юридичної точки зору - щодо підготовки повного набору рахунків, а також статистичної звітності в разі необхідності.

Національна економіка складається з сукупності інституційних одиниць, що є резидентами України.

Інституційна одиниця вважається резидентом певної країни тоді, коли вона має центр економічного інтересу (місце знаходження житла, виробництва чи інших приміщень), що знаходиться на економічній території цієї країни¹, та коли вона бере участь в економічній діяльності країни протягом не обмеженого або досить тривалого періоду (рік або більше), а також керується законодавством цієї країни. Резидентом є також інституційна одиниця, що тимчасово знаходиться на території іншої країни та проводить діяльність в інтересах своєї країни» [16].

Инфраструктура – (от лат. *infra* — ниже, под и *structura* — строение, расположение), термин, появившийся в экономической литературе в конце 40-х гг. XX в. для обозначения комплекса отраслей хозяйства, обслуживающих промышленное и сельскохозяйственное производство (строительство шоссейных дорог, каналов, портов, мостов, аэродромов, складов, энергетическое хозяйство, железнодорожный транспорт, связь, водоснабжение и канализация, общее и профессиональное образование, расходы на науку, здравоохранение и т. п.). В советской экономической науке инфраструктура делится на две группы: производственную и непроизводственную (социальную). В первую группу включаются отрасли инфраструктуры, непосредственно обслуживающие материальное производство: железные и шоссейные дороги, водоснабжение, канализация и пр. Во вторую группу включаются отрасли, опосредованно связанные с процессом производства: подготовка кадров, школьное и высшее образование, здравоохранение и т. д. ... [2].

Термин «инфраструктура», как раз из-за своего техногенного (прикладного) характера уместен в синтезируемом нами понятии «институциональная инфраструктура».

Также, необходимо сказать, что Д. Нортоном проведено принципиальное различие между институтами и организациями [11, с. 19].

В понятие «организация» входят политические органы и учреждения (политические партии, Сенат, городской совет, контрольное ведомство), экономические структуры (фирмы, профсоюзы, семейные фермы, кооперативы), общественные учреждения (церкви, клубы,

спортивные ассоциации) и образовательные учреждения (школы, университеты, центры профессионального обучения). Организация – это группа людей, объединённых стремлением сообща достичь какой-либо цели. ... Институциональные рамки оказывают решающее влияние и на то, какие именно организации возникают, и на то, как они развиваются. Но всю очередь и организации оказывают влияние на процесс изменения институциональных рамок. ... Организации создаются для достижения определённых целей благодаря тому, что существующий набор ограничений (как институциональных, так и тех, которые традиционно рассматриваются экономической теорией) создаёт возможности для соответствующей деятельности; поэтому в процессе движения к цели организации выступают главными агентами институциональных изменений [11, с. 19-20].

После того, как нами были рассмотрены определения составных элементов и основываясь на этом, предлагаем авторское определение «институциональная инфраструктура» – *это целенаправленная иерархическая система состоящая из институтов и их институциональных агентов.*

Переходим к выполнению второй задачи, осуществляющегося исследования: изучить и дать категориальное определение понятию «публичные финансы».

Изучив основные положения работ как отечественных, так и зарубежных учёных, занимающихся финансовой проблематикой, в том числе: Масгрейва Р. А., Масгрейв П. Б. [9]; Опарина В. М. [13]; Якобсона Л.И. [18], приходим к выводу об отсутствии определения понятия «публичные финансы» и его отождествления с «государственными финансами», с последующим переходом в «государственный бюджет» и его доходов и расходов.

Например, Масгрейв Р. А., Масгрейв П. Б. в своей работе «Государственные финансы: теория и практика» так характеризуют указанное отождествление: «В этой книге описывается, как функционирует государственный сектор в смешанной системе. ... И хотя тема нашего изучения традиционно называется «государственные финансы», в нашей книге исследуется, как собственно финансовый сектор, так и процессы, происходящие в реальной экономике. ... Несмотря на то, что круг рассматриваемых в книге проблем достаточно широк, мы не будем разбирать весь спектр существующих экономических политик, а ограничимся той их частью, которая сводится к управлению доходами и расходами государственного бюджета. ... Соответственно термин «государственный сектор» в дальнейшем будет относиться только к бюджетной части государственной политики» [9];

В свою очередь, Л.И. Якобсон считает: «... Экономический взгляд на функционирование государства предполагает, что внимание концентрируется на ресурсах, которыми оно распоряжается с целью выполнения возложенных на него функций. Совокупность ресурсов, находящихся в непосредственном распоряжении государства, образует общественный сектор хозяйства. Общественный сектор – это не только предприятия и учреждения, находящиеся в собственности государства. Важнейшим видом ресурсов в рыночной экономике являются денежные средства. Поэтому ключевую роль среди компонентов общественного сектора играют государственные финансы, прежде всего государственный бюджет, его доходы и расходы» [18].

Указанное отождествление, считаем не бесспорным, в том числе и по причине существующего и принятого (распространённого) толкования слова «публичный», например: в словаре русского языка С.И. Ожегова – это ... общественный, не частный... [14].

Уместно будет, привести существующее теоретическое определение и понятию «государственные финансы»: «Державні фінанси — це сукупність розподільно-перерозподільних відносин, що виникають у процесі формування і використання централізованих фондів грошових коштів, призначених для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій. ... Склад державних фінансів, ..., розглядається за ланками і рівнями органів державної влади й управління. Ланками державних фінансів, ..., є:

— бюджет держави;

— фонди цільового призначення;

- державний кредит;
- фінанси державного сектора.

За рівнями державні фінанси поділяються на загальнодержавні й місцеві. ... Загальнодержавні фінанси призначені для забезпечення тих потреб суспільства, які мають загальнонаціональний характер і відображають інтереси держави загалом. ... Місцеві фінанси являють собою фінансову базу місцевих органів влади та управління. ... Функціонування сфери державних фінансів характеризується такими фінансовими категоріями: державні доходи, державні видатки, державний кредит.» [13].

Мы видим, что выборочно рассмотренные существующие определения понятия «государственные финансы» изложены или общими экономическими категориями, или в детализации, однако не исчерпывающей, примером является: бюджетный дефицит, государственный долг, квазифискальные операции, доходы центрального банка страны.

Несмотря на повсеместное распространение и употребление понятий «государственный бюджет» и «государственные финансы», указанные определения отсутствуют в основном финансовом нормативно-правовом акте государства – Бюджетном кодексе Украины [3].

С учётом вышеизложенного, предлагаем первоначальный вариант собственного определения понятия «публичные финансы» – *это совокупность денежных средств общественного сектора, участвующие в распределительно-контрольных отношениях во время формирования и использования государством фондов денежных средств.*

Далее переходим к выполнению третьего задания – изучить понятие «стабильность публичных финансов».

Возьмём за пример определение и рассмотрение схожего понятия «финансовая стабильность», которым пользуется Банк России: «финансовая стабильность (financial stability) – это характеристика состояния финансовой системы страны или региона. В 1990-е гг. такое состояние определялось как отсутствие финансовых кризисов. Позднее под влиянием дискуссий и событий в мировой экономике определение «финансовая стабильность» эволюционировало, и сейчас можно говорить о различных трактовках этого термина. Тем не менее большинство трактовок содержит следующие общие характеристики:

- финансовая система должна бесперебойно и эффективно выполнять свои функции, в том числе функцию по перераспределению сбережений в инвестиции;
- финансовая стабильность характеризуется устойчивостью финансовой системы к шокам;
- финансовая стабильность оказывает положительное влияние на состояние реального сектора экономики.

... Многообразие определений «финансовая стабильность» усложняет количественную оценку этой характеристики финансовой системы. В отличие от ценовой стабильности «финансовая стабильность» сложно оценить с помощью одного показателя, поэтому для оценки системных рисков часто используют несколько показателей финансового состояния и устойчивости финансовых учреждений страны и их контрагентов из реального сектора экономики и сектора домашних хозяйств. ... Ответственность за достижение финансовой стабильности на государственном уровне, как правило, закреплена за центральным банком (эта функция также может быть возложена на мегарегулятор или межведомственный совет (комитет) по финансовой стабильности, в который могут входить представители центрального банка, казначейства, а также ведомства, ответственного за микропруденциальное регулирование и надзор за банковскими и небанковскими финансовыми организациями) [7].

Очевидно, что предъявляемые условия к «финансовой стабильности», также можно предъявить и к «стабильности публичных финансов».

Таким образом, имеем возможность сформулировать собственное определение понятия «стабильность публичных финансов» – *это качественно-позитивное состояние*

публичных финансов, при котором отсутствует отрицательная изменчивость в утверждённых целях и параметрах.

Следовательно, определение состояния «стабильности публичных финансов» требует разработки собственных показателей (индикаторов-лакмусов: «Лакмус –... способ безошибочной проверки кого-чего-н.» [14]) и конечно же алгоритма их контроля. Ориентиром или основой для таких показателей могут быть показатели как применяемые для мониторинга и оценки качества управления региональными финансами [12], так и рекомендуемые международными институтами показатели финансовой устойчивости [15], а также разрабатываемые отечественными учёными показатели мониторинга местных бюджетов [8] и индикаторы оценки безопасности сектора государственных финансов [4, с. 23]

Переходим к очередному поставленному заданию (четвёртому) и его выполнению – раскрытие понятия «институциональная инфраструктура публичных финансов».

На наш взгляд, институциональная инфраструктура публичных финансов – это целенаправленная иерархическая система институтов и их институциональных агентов формирующих, использующих перераспределяющих и контролирующих денежные средства общественного сектора.

Исходя из сформулированного определения, в состав институциональной инфраструктуры публичных финансов входят следующие элементы:

- государство;
- исполнительная, законодательная и судебная власти;
- парламент, центральные органы исполнительной власти, высшие судебные органы, Национальный банк, Счётная палата;
- местные советы, местные органы исполнительной власти, бюджетные учреждения, субъекты хозяйствования государственной и коммунальной собственности.

Указанные структурные элементы находятся в иерархических и горизонтальных связях, объединённые достижением общих целей, в том числе и в обеспечении стабильности публичных финансов.

Завершая наше краткое, тезисно и схематически изложенное, исследование, **можно подытожить**, что поставленные задачи по раскрытию, утверждению (формированию определения) и установлению взаимосвязи понятий: институциональная инфраструктура, публичные финансы, стабильность публичных финансов, институциональная инфраструктура публичных финансов выполнены, а также определены структурные элементы институциональной инфраструктуры публичных финансов, что в свою очередь позволило установить факторы воздействия на функционирование финансов общественного сектора. Кроме, этого **вырисовались перспективы последующего исследования**, заключающегося в разработке институциональной инфраструктуры и её инструментария с набором индикаторов-лакмусов, что обеспечивало бы необходимую стабильность публичных финансов, а также изучить – формальное и неформальное закрепление как институтов, так и институциональной инфраструктуры процесса обеспечения стабильности публичных финансов.

Литература:

1. Аузан А.А. Институциональная экономика для чайников / А.А. Аузан // Приложение распространяется совместно с майским номером Esquire. — 2011.
2. Большая советская энциклопедия: Гл. ред. А.М. Прохоров, 3-е изд. Т. 1-30. М., «Сов.энциклопедия», 1969-78.— Т. 10.
3. Бюджетный Кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17&p=1282847394309931>. — Загол. з екрану.

4. Власюк О.С. Тіньоваекономіка та її вплив на безпеку сектору державних фінансів України / О.С. Власюк // Фінанси України. — 2013, №6 — С. 18—25.
5. Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория: Учебник / Под общей ред. д.э.н., проф. А.А. Аузана. — М.: ИНФРА-М, 2005.—416 с. — (Учебник экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова).
6. Ковтун Н.В., Долиновська О.Я. Факториформування зовнішнього державного боргу / Н.В. Ковтун, О.Я. Долиновська // Фінанси України. — 2013. — №6 — С. 38—52.
7. Концепция макропруденциальной политики http://www.cbr.ru/ireception/terms_dfs.pdf
8. Луніна І.О., Серебрянська Д.М. Методичні засади моніторингу місцевих бюджетів у контексті забезпечення стабільності державних фінансів / І.О. Луніна, Д.М. Серебрянська // Фінанси України. — 2013 — №7 — С. 33—43.
9. Масгрейв Р. А., Масгрейв П. Б. Государственные финансы: теория и практика / Пер. с англ. — М.: Бизнес Атлас, 2009. — 716 с.
10. Новые вызовы для денежно-кредитной политики в современных условиях : в 2-х кн. / под ред. акад. НАНУ В.М. Гейца, акад. РАН А.Д. Некипелова. — М., 2010 ; К., 2012. Кн. 2: Взгляд из Украины / под ред. акад. НАНУ В.М. Гейца, чл.-корр. НАНУ А.А. Гриценко ; НАН Украины, Ин-т экон. и прогнозир. — К., 2012. — 360 с.
11. Норт Дуглас. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. — М.: Фонд экономической книги «Начала», 1997. — 180 с. — (Современная институционально-эволюционная теория)
12. О порядке осуществления мониторинга и оценки качества управления региональными финансами: Приказ Минфина РФ от 3 дек. 2010 г. № 552 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://base.garant.ru/12180862/>. — Загл. с экрана.
13. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2002. — 240 с.
14. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 57 000 слов/Под ред. докт. филол. наук, проф. Н.Ю. Шведовой. — 14-е изд. стереотип. — М.: Рус.яз.. 1983. — 816 с.
15. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению — Вашингтон, округ Колумбия, США: Международный Валютный Фонд, 2007 год. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>. — Загл. с экрана.
16. Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України : Наказ, Класифікація, Державний комітет статистики України 18 квіт. 2005 р. № 96 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1157.597.3&nobreak=1>. — Загол. з екрану.
17. Татаркин А.И. Российский налоговый федерализм: проблемы и пути совершенствования в условиях экономической нестабильности / А.И. Татаркин // Фінанси України. — 2013 — №6 — С. 26—37.
18. Якобсон Л.И. Государственный сектор экономики: экономическая теория и политика: Учебник для вузов. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 367 с.

ІНСТИТУЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ:
ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Хмельков А.В., канд.держ.упр.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У статті піднімається проблема, пов'язана із стабільністю публічних фінансів. Вирішенням вказаної проблеми бачиться наявність інституціональної інфраструктури, яка забезпечила б шукану стабільність об'єкту дослідження.

Ключові слова: публічні фінанси, інституціональна інфраструктура, стабільність публічних фінансів, інституціональна інфраструктура публічних фінансів.

INSTITUTIONAL INFRASTRUCTURE
PROVIDING of STABILITY of PUBLIC FINANCES:
TO RAISING OF PROBLEM

Khmelkov A.V., Ph.D

V.N. Karazin Kharkiv National University

A problem, related to stability of public finances, rises in the article. The decision of the indicated problem is see the presence of institutional infrastructure which would provide the sought after stability to the research object.

Key words: public finances, institutional infrastructure, stability of public finances, institutional infrastructure of public finances.

Поступила в редколлегию 07.10.2014 г.

РОЗДІЛ 4. МАРКЕТИНГ

УДК 658.8

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГУ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Мозгова Г.В., к.е.н., доцент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Петросян Т.А., студент

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Стаття присвячена обґрунтуванню інструментів побудови, підтримки та розширення міцних, довгострокових, взаємовигідних відносин з ключовими партнерами організації на промисловому ринку: систематизовані стратегії взаємовідношень в залежності від суб'єктів; запропоновано рекомендації щодо впровадження системи партнерських відносин; визначено організаційно-методичні складові впровадження інформаційної системи підтримки партнерських відносин.

Ключові слова: маркетинг партнерських відносин, інформаційна система, XRM-система, стратегія, клієнт.

Актуальність дослідження. У сучасній економіці підприємствам досить важко конкурувати за якістю, сервісом, ціною товару, оскільки продукти стають все більше стандартизованими, а послуги – уніфікованими. Отже висока якість та прийнятна ціна часто стають бар'єрами виходу на ринок, а не надають конкурентні переваги підприємству. За таких умов індивідуальний підхід до клієнта, який спирається на системні знання маркетингу та формує довгострокові відносини з клієнтом, стає чинником підвищення конкурентоспроможності підприємства. Це призводить до необхідності ставлення до системи маркетингу партнерських відносин як до ресурсу, який відтворюється в результаті ефективної взаємодії із клієнтами та інтегрує в собі велику частку інтелектуальних та інформаційних ресурсів підприємства. Підхід до системи маркетингу партнерських відносин як до найціннішого ресурсу, яким володіє компанія поряд з фінансовими, матеріальними, трудовими, визначив актуальність теми дослідження.

Постановка проблеми. Промисловий ринок за багатьма параметрами відрізняється від споживчого. Так на промисловому ринку кількість споживачів значно нижче, що визначає високу значимість кожного з них. Втрата одного споживача може істотно позначитися на показниках результативності роботи компанії. При цьому промислові підприємства мають тенденцію до географічної концентрації навколо сировинних та енергетичних ресурсів. Процес проведення переговорів з промисловими покупцями більш складний та тривалий, що вимагає попередньої підготовки, узгодження технічних та економічних умов. Рішення про покупки товару приймають професіонали. Зазвичай, для цього створюється відділ постачання. Товар технічно складний або унікальний. Отже промисловий ринок вимагає індивідуального підходу до розробки продукції та послуг з урахуванням особливих потреб кожного споживача. Це можливо реалізувати через встановлення партнерських відносин. Метою даного дослідження є наукове обґрунтування інструментів побудови, підтримки та

розширення міцних, довгострокових, взаємовигідних відносин з ключовими партнерами організації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний вклад у дослідження проблем маркетингу партнерських відносин внесли такі закордонні та вітчизняні вчені, як Т. Амблер, Г. Л. Багієв, С. Ю. Барсукова, М. Бітнер, Ф. Вебстер, Я. Гордон, К. Гренроос, П. Дойль, Р. І. Капелюшніков, К. Келлер, Д. Коммонс, Ф. Котлер, А. Ламанов, Ж-Ж. Ламбен, Д. С. Львов, А. В. Мартишев, А. Н. Олійник, М. Стоун, О. Уілсон, В. Цайтамл, та інші. Проте комплексний науково-методичний підхід до управління партнерськими відносинами підприємств залишається на етапі формування. Наукові труди цих та інших вчених були використані в якості теоретико-методичної основи при проведенні дослідження, результати якого викладено в даній статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключову роль у формуванні системи маркетингу партнерських відносин на промисловому ринку відіграє побудова системи маркетингових комунікацій з потенційними партнерами.

Під комунікаціями розуміється уся сукупність виникаючих зв'язків і стосунків між суб'єктами ринку в процесі їх діяльності. Вони можуть включати виробничі та технологічні зв'язки між компаніями, що кооперуються, ділові відносини між фірмами, що купують і фірмами, що продають, особисті контакти між персоналом компаній, інформаційні зв'язки та інше [1]. Таким чином, комунікації на промислових ринках – це не тільки взаємини між покупцем та продавцем, вони включають також стосунки між усіма діячими промислового ринку. Це призводить до необхідності розробки стратегії маркетингу партнерських відносин компанії-виробника в залежності від суб'єктів взаємовідносин. При цьому в основу стратегії повинні бути покладені комунікації між діячими промислового ринку, оскільки саме вони є основним інструментом реалізації маркетингу партнерських відносин.

На основі аналізу та синтезу теоретичних та методологічних робіт були систематизовані стратегії взаємовідношень в залежності від основних суб'єктів взаємовідносин, які рекомендується використовувати компанії-виробнику з метою побудови системи маркетингу партнерських відносин (таблиця 1).

Таблиця 1

Стратегія маркетингу партнерських відносин компанії-виробника в залежності від суб'єктів взаємовідносин
(розроблено авторами)

Суб'єкт	Стратегія
Клієнти	Клієнтоорієнтована стратегія – спрямована на збільшення прибутковості бізнесу і підвищення задоволеності клієнтів. Згідно цієї стратегії центром бізнесу є клієнт, навколо потреб якого повинні бути сфокусовані всі сили і процеси компанії.
Постачальники, субпідрядники, аутсорсингові організації, фінансові організації	Стратегія взаємовигідного, довірливого співробітництва – формування партнерських зв'язків, які представляють складний і цілеспрямований процес взаємної адаптації та часткової інтеграції діяльності кожного суб'єкта. В результаті партнерської взаємодії утворюється особлива інфраструктура, що змінює середовище бізнесу, зменшує його невизначеність.

Дистриб'ютори, ділери, рітейлери	Стратегія підтримки та сприяння розвитку. Підтримка може бути як матеріальна так і інформаційна. Дистриб'ютори – це обличчя компанії на ринку. Виробник має бути зацікавлений у розвитку дистриб'юторських компаній, метою яких мають стати не тільки продажі, але й якісне обслуговування та сервісні послуги, які збільшать лояльність клієнтів, як до виробника, так і до дистриб'ютора.
Персонал компанії, акціонери, керівництво	Стратегія внутрішнього маркетингу – передбачає наявність в компанії внутрішнього клієнта та внутрішню клієнтоорієнтованість. Внутрішній клієнт – співробітник компанії, якому для виконання своїх функціональних обов'язків потрібен результат дії іншого співробітника (співробітників) у матеріальному чи інформаційному вигляді. Внутрішній клієнт повинен бути задоволений як найкраще. Внутрішня клієнтоорієнтованість – це клієнтоорієнтованість персоналу: сукупність навичок, умінь і знань, які завдяки певній мотивації, установкам, цінностям і якостям співробітників сприяють певній поведінці, налагодженню і підтриманню відносин з клієнтами та досягненню цілей компанії. Внутрішня клієнтоорієнтованість спрямована на задоволення потреб клієнта та задоволення професійних амбіцій співробітника.
Контактні аудиторії	Стратегія опосередкованих партнерських відносин – направлена на створення умов довіри, що є вигіднішим для виробника, оскільки ці діячі ринку допомагають своєю діяльністю і ставленням до компанії-виробника створювати прямі партнерські відносини.

Незважаючи на суб'єкт взаємовідносин усі стратегії повинні бути направлені на встановлення довгострокових партнерських відносин. Особливі потреби суб'єктів взаємовідносин, специфіка комунікацій з ними визначають відповідні заходи, які слід застосовувати компанії як складові відповідних стратегій.

У відносинах з клієнтами компаніям треба сфокусуватися на їх потребах. Процес відносин між клієнтом та компанією не повинен закінчуватись на продажі, клієнту необхідно отримати відповідне гарантійне та сервісне обслуговування. Усі дії компанії повинні бути направлені на формування лояльності, яка б призвела до великої вірогідності повторного звернення клієнта до компанії з метою задоволення своїх потреб.

У відносинах з постачальниками та дистриб'юторами є схожість. Прибуток цих компаній залежить один від одного. Компаніям необхідно розвивати партнерство і бути зацікавленими в успішному розвитку один одного.

До основних стратегій маркетингу партнерських відносин, представлених в таблиці 1, не увійшли конкуренти.

Конкуренти – особи, групи осіб або підприємства, які змагаються за споживача з іншими особами, групами осіб або підприємствами, мають свої власні специфічні інтереси в певній галузі та здійснюють свою діяльність відповідно до цих інтересів. Відносини з конкурентами розвиваються в процесі обміну досвідом та розвитку галузі і підтримуються на всьому шляху існування підприємств [2, с. 324].

З метою реалізації системного підходу до впровадження партнерських відносин на промисловому підприємстві, були виділені основні елементи системи маркетингу партнерських відносин та розроблено рекомендації відповідно до кожного з них.

Компоненти стратегії мають свої особливості і в залежності від обставин, які впливають на них, рекомендації будуть різні (таблиця 2).

Основним ресурсом, який забезпечує роботу з розробки та реалізації маркетингових комунікацій, що супроводжують процес формування та підтримки довгострокових, взаємовигідних партнерських зв'язків є інформація.

Таблиця 2

**Рекомендації щодо впровадження системи партнерських відносин за елементами
(розроблено авторами)**

Елементи системи маркетингових відносин	Рекомендація
Культура і цінності	При розробці програм взаємодій з партнерами врахувати особливості культури та цінностей, які можуть бути зумовлені національними факторами, встановленими корпоративними принципами та іншим. При впровадженні програм проводити навчання персоналу з метою адаптації його дій до виявлених розбіжностей в системі цінностей партнерів. Врахувати, що співпраця з партнерами зі схожими культурами знижає ризики прийняття помилкових рішень.
Керівники	На рівні керівництва компаній-партнерів рекомендується впровадити програми, які ґрунтуються на взаємних інтересах. Взаємовигідні стосунки повинні стати основою при створенні системи партнерських відносин.
Стратегія продажу	Налагодити аналіз зворотного зв'язку від клієнтів. Проводити маркетингові заходи з потенційними клієнтами з метою з'ясування їх потреб.
Структура компанії	Керівництво компанії повинно сформувати стратегію компанії, і, в разі потреби, змінити організаційну структуру.
Люди	Проводити тренінги для підвищення кваліфікації персоналу з реалізації комунікацій з партнерами та прийняття оперативних рішень щодо взаємодій з контактними аудиторіями.
Технології	Впровадження інформаційної системи, яка спрямована на повне інформаційне забезпечення управління взаємовідносинами з партнерами.
Знання і розуміння покупця	Формування системи управління знаннями, яка дозволить розширити міцні, довгострокові, взаємовигідні відносини з ключовими партнерами.

Промисловому підприємству рекомендується автоматизувати процеси зборки та аналізу інформації. Інформаційна система дозволяє зберігати та систематизувати отриману інформацію, виконувати підсумкові звіти за об'єктами дослідження. Реалізація ефективної системи маркетингу партнерських відносин можлива на основі впровадження сучасної інформаційної системи з управління взаємовідносинами з клієнтами, постачальниками та іншими партнерами. Вона дозволить працівникам компанії в процесі прийняття важливих рішень ґрунтуватися на комплексній оцінці кожної ситуації. Це приведе до мінімізації ризиків щодо прийняття помилкових рішень.

Впровадження будь-якої інформаційної системи на підприємстві розглядається, як організаційна зміна. У процесі впровадження нових інформаційних систем, спрямованих на поліпшення партнерських відносин, треба приділити увагу наступним питанням: обґрунтуванню необхідності впровадження інформаційних систем; визначенню внутрішньо

корпоративних сил, що стримують зміни; вибору стратегії з подолання опору зміни; етапам і оцінці результатів впровадження інформаційних систем.

Заслугує на увагу практичний досвід сучасних ІТ-підприємств щодо практики впровадження інформаційних системи (таблиця 3).

Таблиця 3

Основні етапи впровадження інформаційних систем на підприємстві [2]

Назва етапу	Опис етапу	Результат
1. Формування вимог	– постановка цілей і вимог до спільної роботи.	– складено ТЗ (технічне завдання) до передпроектного обстеження; – повна готовність до передпроектного обстеження.
2. Проектне обстеження	– збір і діагностика поточної інформації на підприємстві; – виявлення проблемних або ключових місць на підприємстві; – виявлення потенційних потреб у поліпшенні інформаційного забезпечення; – формування очікуваного результату.	– зібрана вся необхідна інформація для звіту з обстеження; – повна готовність до проведення аналізу.
3. Звіт з обстеження	– аналіз поточної ситуації на підприємстві у вигляді звіту; – огляд рішень та їх порівняльна характеристика; – семінар, презентація з обстеження і запропонованим рішенням.	– проаналізовано результати обстеження; – зроблений порівняльний аналіз запропонованих рішень і зроблено вибір конкретного рішення; – повна готовність до формування технічного завдання.
4. Формування технічного завдання	– підготовка і затвердження технічного завдання.	– технічне завдання затверджене.
5. Реалізація рішення	– розробка; – установка, налаштування; – тестування у з навчання користувачів.	– повна готовність до проведення дослідної експлуатації.
6. Дослідна експлуатація	– консультація користувачів; – доопрацювання за результатами дослідної експлуатації; – розробка та затвердження регламентів.	– повна готовність до введення системи в промислову експлуатацію.
7. Промислова експлуатація та супровід	– введення системи в промислову експлуатацію.	– система впроваджена, проект завершений; – система супроводжується.

На основі проведеного аналізу пропозиції на ринку інформаційних систем України, було отримано висновок, що на ньому представлено програмні продукти як закордонних, так і українських виробників. Серед закордонних розробників найбільшим попитом користуються інформаційні технології компаній Microsoft, Oracle, NetSuite, SAP, Salesforce. Ці продукти націлені на великий та середній бізнес, оскільки мають високу вартість. Але вони здатні повністю задовольнити інформаційні потреби, що виникають у компанії при розробці заходів з реалізації маркетингу партнерських відносин.

Крім іменитих міжнародних компаній, на ринку інформаційних систем України діють і успішні вітчизняні компанії: IT-Enterprise, Парус, Terrasoft, 1С-Підприємство, Е-Консалтинг, Інтегрос та інші.

Заслуговує на увагу XRM-система від компанії Terrasoft. Це коробковий програмний продукт, який має відносно невелику вартість, але направлений на автоматизацію саме процесів маркетингу партнерських відносин.

XRM (от англ. eXtended Relationship Management) система – це система, що характеризує наступний крок у розвитку CRM-систем (от англ. Customer Relationship Management), коли процеси охоплюють не тільки взаємини з клієнтами, а й роботу з партнерами, постачальниками, організацію взаємовідносин всередині компанії та інші відносини. XRM-системи від розробника Terrasoft, крім класичних CRM-задач, покривають також сфери управління сервісом, управління проектами та ресурсами, володіють розширеними функціями документообігу, аналізу, а також містять референтні бізнес-процеси по залученню та розвитку партнерів [3].

XRM-система для промислового підприємства може стати інструментом впровадження системи партнерських відносин, а її функції управління взаєминами з партнерами, будуть дозволяти виконувати аналіз ефективності партнерства, знижати витрати на управління партнерськими відносинами, підвищити ефективність взаємодії організацій.

Висновки. Українським підприємствам в пошуку нових маркетингових рішень треба приділити увагу системам партнерських відносин на підприємстві, які дозволять зменшити рівень невизначеності зовнішнього середовища, і тим самим мінімізувати ризики прийняття помилкових рішень. У важкій час для українських підприємств, система партнерських відносин може підвищити конкурентоспроможність підприємства зменшити вплив негативних зовнішніх факторів, подолати кризові ситуації без великих фінансових втрат.

Література:

1. Башинська І. О. Відмінності промислового ринку від споживчого з точки зору маркетингових комунікацій [Електронний ресурс] / І. О. Башинська // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2013. – № 10. – Режим доступу: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=1574>. – Назва з екрану
2. Князик Ю.М. Взаємозв'язок суб'єктів маркетингу партнерських відносин [Електронний ресурс] / Ю.М. Князик // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11326/1/55.pdf>
3. Офіційний сайт компанії «СибірСофтПроект» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.sib-soft.ru/service/service1.html>. – Назва з екрану.
4. Результати впровадження XRM [Електронний ресурс] // Офіційний сайт компанії Terrasoft. – Режим доступу: <http://www.terrasoft.ua/software/benefits/xrm>
5. Гордон Я. Маркетинг партнерских отношений / Ян Гордон [Пер. с англ. под ред. О. А. Третьяк]. – СПб : Изд-во Питер, 2001. – 384 с.

ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ МАРКЕТИНГА ПАРТНЕРСКИХ ОТНОШЕНИЙ НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

Мозговая Г.В., к.э.н., доцент

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Т.А. Петросян, студент

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Статья посвящена обоснованию инструментов построения, поддержания и расширения прочных, долгосрочных, взаимовыгодных отношений с ключевыми партнерами организации на промышленном рынке: систематизированы стратегии взаимоотношений в зависимости от субъектов; предложены рекомендации по внедрению системы партнерских отношений по

элементам; определены организационно-методические составляющие внедрения информационной системы поддержки партнерских отношений.

Ключевые слова: маркетинг партнерских отношений, информационная система, XRM-система, стратегия, клиент.

IMPLEMENTATION OF MARKETING PARTNERSHIPS IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

Mozgova G., Ph.D,

Kharkiv National University V.N.Karazin

Petrosyan T., student

Kharkiv National University V.N.Karazin

This article is devoted to the justification of tools for constructing, maintaining and enhancing strong long-term, mutually beneficial relationships with key partners in the organization of the industrial market: systematic relations strategy, depending on the subjects; proposed recommendations by introducing partnerships; certain organizational and methodological components of the information system implementation and support partnerships.

Key words: relationship marketing, information system, XRM - system, strategy, client.

Поступила в редколлегию 26.08.2014 г.

РОЗДІЛ 5. СТАТИСТИКА

УДК 311.21:377(477)

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*Ганюкова А.Ю., аспірант,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ*

У статті проаналізовано джерела формування інформаційного забезпечення статистичного вивчення функціонування середньої освіти в Україні, що є базою для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень в соціальній політиці. Розглянуто опосередковані джерела інформації, у тому числі моніторинги та дослідження міжнародних та регіональних організацій. Визначено основні недоліки та обґрунтовано можливі напрями удосконалення сучасного інформаційного забезпечення.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, моніторинг, середня освіта, спостереження, статистичне вивчення.

Актуальність проблеми. Інтеграція України у європейський та світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці. Адже освіта є інвестицією в розвиток людського потенціалу, стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету України на міжнародній арені.

Важливість дослідження стану та розвитку середньої освіти полягає в тому, що саме ця ланка освіти є центральною в освітній системі: для частки населення процес навчання обмежується лише отриманням даного рівня освіти, для іншої – фактором успішності отримання наступних рівнів.

Органи управління освітою та інші структури, діяльність яких прямо чи опосередковано пов'язана з питаннями модернізації освіти та інші користувачі (науковці, населення) зіштовхуються з відсутністю необхідної інформації яка б створювала умови для комплексного вивчення стану та виявлення характерних тенденцій у розвитку системи освіти; проведення міжнародних оцінок ефективності національної системи середньої освіти; зіставлення результатів діяльності з міжнародними стандартами в галузі освіти.

Тому надзвичайної актуальності набуває якісне інформаційне забезпечення аналізу процесів, що відбуваються у сфері освіти.

Інформаційно-статистичне забезпечення системи освіти включає в себе отримання, аналіз та поширення інформації, що характеризує кількісні закономірності та взаємозв'язки в системі освіти з врахуванням якісної багатомірності освітнього процесу: розвиток мережі закладів освіти, стан та використання матеріально-технічного забезпечення, структуру та якість науково-педагогічного складу, структуру та динаміку учнів та випускників, джерела надходження та напрями використання фінансового забезпечення, структуру навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема сучасного стану інформаційно-статистичного забезпечення галузі освіти знаходять своє відображення в роботах Г.В. Єльнікової, Л. Забродської, І. Каленюк, Л.В. Козаренка, І.В. Калачової, М. Кравченко, О.І. Локшиної, Т.О. Лукіної, О.М. Майорової, О.Г. Осауленко, Л. Паращенко, Л. Цимбал, В.Г. Сарігло та інших.

Значна частина робіт даних авторів, у тому числі Т.О. Лукіної, Л. Паращенко, І. Каленюк, містить критичний погляд на сучасну систему збирання статистичної інформації, вказуючи на її недосконалість та неповноту отриманої під час таких досліджень інформації. Л.В. Козаренко характеризує сучасну систему збирання та оброблення інформації освітньої статистики як систему з недосконалою методологією та відсутністю чітких критеріїв, за якими можна було прогнозувати, планувати та проводити моніторинг [1]; В.Г. Сарігло вважає, що у цілому адміністративні та статистичні дані можна використовувати, але вони унеможливають вимірювання якості освіти в сучасному його розумінні [2].

В праці Л.М. Калініної [3] на підставі комплексного дослідження висвітлено характеристику видів інформації та їх класифікацію, відповідно до системи управління загальноосвітнім навчальним закладом; М. Кравченко – розкриває весь інформаційний блок соціальної статистики; І.В. Калачова – аспекти використання адміністративної інформації в соціальній статистиці, у тому числі освітній [4]; О.Г. Осауленко – удосконалення інформаційного забезпечення в системі державного управління.

Більшість досліджень містять фрагментарний аналіз окремих елементів досліджуваного явища, що не сприяє комплексності та системності отриманих під час такого аналізу результатів. Тому, аналіз існуючої системи інформаційного забезпечення статистики середньої освіти є досить актуальною.

Мета статті полягає у комплексному узагальненні інформаційного забезпечення статистичного аналізу, визначення джерел інформації, обґрунтування можливих напрямки удосконалення інформаційного забезпечення середньої освіти в Україні відповідно до сучасних потреб користувачів.

Виклад результатів дослідження. З метою дослідження стану та розвитку середньої освіти як в окремих регіонах, так і в Україні загалом, органи державної статистики збирають, групують, аналізують відповідну статистичну інформацію, яку можуть одержати з таких джерел:

- відомості про реєстрацію в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України;
- державні статистичні спостереження Державної служби статистики України;
- спостереження, які проводяться Міністерством освіти і науки та іншими міністерствами і відомствами України;
- спостереження міжнародних організацій;
- оцінки та розрахунки, що здійснюються на основі зазначених вище даних [5].

Використання даних державної звітності є основним, але не єдиним джерелом інформації. Поряд з офіційною звітністю при аналізі стану досліджуваного явища мають використовуватися опосередковані джерела інформації (моніторинги якості освіти, результати Зовнішнього незалежного оцінювання та Державної підсумкової атестації, атестація установ та кадрів, акредитація тощо).

Статистичні спостереження проводяться органами державної статистики через збирання статистичної звітності, здійснення одноразових обліків, переписів (опитувань), вибіркового та інших обстежень, відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України плану державних статистичних спостережень або за окремими рішеннями Кабінету Міністрів України.

З метою отримання повної, всебічної та об'єктивної статистичної інформації, щодо кількості дітей шкільного віку та кількості дітей, які не навчаються для здобуття повної загальної середньої освіти (статеві-віковий склад) та причин, через які вони не відвідають загальноосвітні навчальні заклади органи державної статистики збирають звітно-статистичну

документацію за формою № 77-РВК "Звіт про кількість дітей шкільного віку" щорічно. Даний звіт складається відділами освіти райдержадміністрації та міськвиконкомів на підставі списків: дітей та підлітків віком від 6 до 18 років та дітей, яким до 1 вересня виповниться 5 років; дітей та підлітків віком від 6 до 18 років та дітей, яким до 1 вересня виповниться 5 років, з розумовими та фізичними вадами, які повинні навчатися, а також тих які не можуть навчатися, відповідно до Інструкції з обліку дітей та підлітків шкільного віку (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 р. № 646). До звіту не включаються відомості особи які вже мають повну середню освіту та станом на 1 вересня виповнилося 18 років.

Основними джерелами інформації про освіту в Україні є переписи населення, згідно з яким отримують інформацію про рівень освіти кореспондента, що дає змогу проводити аналіз за рівнем освіти населення в цілому та порівняльний аналіз освітнього рівня різних соціальних груп населення: віком, статтю, місцем проживання, видами економічної діяльності тощо. Недоліком даного джерела інформації про освіти є великий переписний період, що потребує спеціальних прийомів обробки даних. Крім цього, об'єктивна обмеженість переписного листа дозволяє включити в нього тільки невелике коло питань, що стосуються самих загальних характеристик рівня освіти населення.

Так, відповідно до Наказу Держстату України від 19.07.2012 р. № 306, до Програми Всеукраїнського перепису населення пункту 8 "Освіта і навчання" включені питання, що стосуються: відвідування дошкільного чи навчального закладу; рівня освіти та умінь читати і писати [6].

Іншим джерелом інформації про рівень освіти є вибіркового обстеження економічного активного населення, які проводяться щорічно Державною службою статистики України та містять інформацію про статево-віковий склад населення, що має певний рівень освіти, про обсяги та рівні економічної активності, зайнятість та безробіття.

Особливість функціонування галузі середньої освіти обумовлює децентралізацію статистичних спостережень. В табл. 1 відображені форми звітності Міністерства освіти і науки, які погоджені з Державною службою статистики України [7]. Узагальнення інформації про ситуацію в секторі освіти закріплено за органами державної статистики.

Таблиця 1

Звітна документація Міністерства освіти і науки щодо середньої освіти

<i>№ з/п</i>	<i>Назва форми</i>	<i>Структура звіту та основні показники</i>
1	1-ЗСО «Звіт про продовження навчання для здобуття повної загальної середньої освіти випускниками 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів»	- розподіл за регіонами випускників 9-х класів, які одержали базову загальну середню освіту і продовжують навчання для здобуття повної загальної середньої освіти.
2	ЗНЗ-1 «Звіт денного загальноосвітнього навчального закладу»	- контингент учнів за класами; - мова навчання та мова, що вивчається як предмет; - відомості про розподіл учнів за профілем навчання та поглибленим вивченням предметів; - віковий склад учнів; - змінність навчання та груп подовженого дня; - відомості про учнів, які закінчили цей клас і переведені до наступного класу або закінчили навчальний заклад; - відомості про клас і класи-комплекти; - гуртки, секції організовані закладом; - відомості про приміщення та матеріальну базу; - педагогічні працівники (осіб).

<i>№ з/п</i>	<i>Назва форми</i>	<i>Структура звіту та основні показники</i>
3	ЗНЗ-2 «Звіт вечірньої (змінної) школи»	<ul style="list-style-type: none"> - кількість класів та учнів у них на початок навчального року; - відомості про мову навчання; - кількість навчально-консультативних пунктів при школі; - відомості про учнів, які закінчили школу або переведені до наступного класу; - віковий склад учнів; - відомості про приміщення вечірніх (змінних) шкіл.
4	76-РВК «Зведений звіт денних загальноосвітніх навчальних закладів»	<ul style="list-style-type: none"> - кількість закладів, у них учнів та вчителів; - розподіл учнів за класами на початок навчального року (без учнів спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів) та учнів спеціальних класів); - відомості про змінність навчання, групи подовженого дня, класи і класи-комплекти та окремі категорії учнів; - відомості про учнів, які закінчили цей клас і переведені до наступного класу або закінчили навчальний заклад; - віковий склад учнів; - відомості про вихователів; - відомості про гуртки, секції, організовані загальноосвітніми навчальними закладами
5	ЗВ-1 «Зведений звіт вечірніх (змінних) шкіл»	<ul style="list-style-type: none"> - загальні відомості про школу; - кількість класів (груп) та учнів в них; - віковий склад учнів; - відомості про книжковий фонд; - відомості про учнів, які закінчили школу або переведені до наступного класу; - відомості про мову навчання; - відомості про приміщення вечірніх (змінних) шкіл.
6	83-РВК «Звіт про чисельність і склад педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів»	<ul style="list-style-type: none"> - склад педагогічних працівників; - розподіл учителів, які викладають окремі предмети (уключаючи директорів закладів та їх заступників).
7	Д-4 (зведена) «Відомості про матеріальну базу денних загальноосвітніх навчальних закладів системи МОН України комунальної форми власності на початок 20__/20__ навчального року»	<ul style="list-style-type: none"> - показники матеріальної бази денних загальноосвітніх навчальних закладів; чисельність учнів, які проживають на відстані більше 3 км від закладу і потребують підвезення.
8	Д-5 (зведена) «Відомості про профільне навчання і поглиблене вивчення предметів на початок 20__/20__ навчального року»	<ul style="list-style-type: none"> - розподіл закладів і учнів за напрямками і профілями навчання; - розподіл закладів і учнів за поглибленим вивченням предметів (міська і сільська місцевість разом).
9	Д-6 (зведена) «Відомості про групування денних загальноосвітніх навчальних	<ul style="list-style-type: none"> - групування закладів I–II, I–III ступенів за кількістю класів; - групування загальноосвітніх навчальних закладів

<i>№ з/п</i>	<i>Назва форми</i>	<i>Структура звіту та основні показники</i>
	закладів за кількістю вчителів, класів і учнів та про наповнюваність класів учнями на початок 20__/20__ навчального року»	за кількістю учнів; - відомості про кількість класів з наповнюваністю учнями.
10	Д-7-8 (зведена) «Відомості про мови навчання та вивчення мови як предмета у загальноосвітніх навчальних закладах (без спеціальних шкіл /шкіл-інтернатів)»	- розподіл закладів за мовами навчання та учнів і класів у них; - відомості про заклади, в яких навчання ведеться двома і більше мовами; - розподіл учнів за мовами навчання; - розподіл закладів за мовами, що вивчаються як предмет та кількість класів (груп) у них; - розподіл учнів за вивченням мови як предмета та про вивчення мов факультативно або в гуртках.
11	Д-9 (зведена) «Відомості про загальноосвітні санаторні та спеціальні школи (школи-інтернати) на початок 20__/20__ навчального року»	- санаторні школи-інтернати (без спеціальних класів) та санаторні школи; - спеціальні школи (школи-інтернати); - спеціальні школи-інтернати; - мови навчання.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 р. № 752 "Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти", листів МОН від 20.08.2013 р. № 1/9-564 "Про подання статистичної звітності на початок 2013/2014 навчального року" та від 02.09.2013 р. №1/9-596 "Щодо подання обов'язкової державної статистичної звітності загальноосвітніми навчальними закладами та регіональними управліннями", низки інших нормативно-правових актів подання державної статистичної звітності у 2013/2014 навчальному році здійснюється з використанням програмного комплексу "Україна. ІСУО інформаційна система управління освітою".

Відповідно до встановленого порядку етапність формування електронної звітності представлена на рис. 1.

Рис. 1. Етапність формування звітності відповідно до програмного комплексу "Україна. ІСУО інформаційна система управління освітою"

[Складено автором]

Джерелом інформації про фінансування закладів освіти є Звіт про використання державного бюджету та Звіт про використання місцевих бюджетів. На рівні державних і комунальних навчальних закладів такі дані представлені у формах державної фінансової звітності: звіт одержувачів коштів державного та місцевого бюджетів "Баланс" (форма № 1); звіт про надходження та використання коштів загального фонду (форма №2д, форма №2м); "Звіт про надходження і використання коштів, отриманих як плата за послуги" (форма №4-1); звіт про надходження та використання інших надходжень спеціального фонду (форма №4-3д, форма №4-3м); звіт про надходження та використання інших надходжень спеціального фонду (форма №4-3д.1, форма №4-3м.1); "Звіт про надходження в використання коштів, отриманих на виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку регіону" (форма № 4-4); звіт про заборгованість за бюджетними коштами (форма №7д, форма №7м); звіт про заборгованість за окремими програмами (форма №7д.1, форма №7м. 1) [8].

Фінансова звітність державних та комунальних навчальних закладів надає можливість контролюючим органам (Держказначейству України, контрольно-ревізійній службі та іншим уповноваженим органам) здійснювати перевірку ефективності та цільового використання коштів державного та місцевих бюджетів, що надаються закладу для виконання покладених на нього функцій.

Різноманітність звітності та її структури полягають в специфіці природи джерела інформації про освіту, яка характеризується взаємозалежністю та багатоаспектністю процесів, що протікають у суспільстві. Таким чином, кожне з джерел інформації має свої переваги та недоліки перед іншим в деякому аспекті, задовольняючи запити однієї з груп користувачів. Тому, різні джерела можна вважати взаємодоповнюючими, аніж взаємозамінними.

Недоліком розпорошення звітності за різними відомствами та міністерствами пов'язані з використанням різних методологічних принципів (класифікацій, концепцій та визначень) та проміжків часу; рівні агрегації; вчасності та конфіденційності інформації, помилок в одному із джерел даних.

Таким чином, для реалізації комплексного використання інформації статистичних даних з різних джерел, доцільним є використання статистичного об'єднання даних – сукупність процесів інтеграції результатів спостережень на основі спеціальних методологічних принципів з метою формування об'єднаного масиву інформації для ефективного вимірювання цільових явищ і процесів за результатами різних спостережень.

Важливим етапом у формування інформаційного забезпечення статистики середньої освіти, є використання опосередкованих джерел інформації, у тому числі моніторингові. Використання зазначених джерел, перш за все, пов'язаний з тим, що більшість явищ та процесів, які відбуваються на освітніх ринках, не можуть бути описані статистичними показниками. Не дивлячись на низку створених інституцій, у тому числі Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Український центр оцінювання якості освіти, Державну інспекцію навчальних закладів та нормативно-правове поле забезпечення моніторингу освіти, дослідження мають ситуативний та фрагментарний аналіз.

За результатами моніторингу, як правило, не надається для широкого загалу вся виявлена інформація, оскільки центри його проведення залежні від органів управління освітою, а ті, в свою чергу, не зацікавлені у поширенні негативної інформації про роботу даної системи.

Окрім даних моніторингових досліджень до опосередкованих джерел інформації можна віднести:

1. соціологічна інформація (документи чи публічно оголошені відомості отримані в результаті соціологічних досліджень, експерименту засобом опитування, анкетувань, спостережень діяльності та її результатів суб'єктів управління загальноосвітніх навчальних закладів та інших учасників освітньої галузі);

2. державні дослідження (ЗНО, акредитація, ліцензування, атестація навчальних закладів, учнів та педагогів та інші інформаційні потреби);
3. міжнародні дослідження (TIMSS, PISA та інші).

Збирання якісних та кількісних характеристик функціонування та розвитку системи освіти необхідно здійснювати в цілях мінімізації можливих ризиків, які виникають в процесі розвитку даного сектора економіки, прийняття ефективних управлінських рішень для подальшого становлення та розвитку середньої освіти. Таким чином потреба в даній інформації для прийняття рішень значно підвищився для всіх учасників освітнього ринку.

Таким чином, інформаційне забезпечення аналізу середньої освіти в Україні (рис. 2) базується на потоках інформації від суб'єктів ринку освітніх послуг: населення, освітніх установ та підприємств. На державному рівні в неї включається ціла система органів державної влади, перш за все, Міністерство освіти і науки України, Державна служба статистики України та інші міністерства та відомства, що розглядаються як потенційні користувачі та постачальники інформації про освіту.

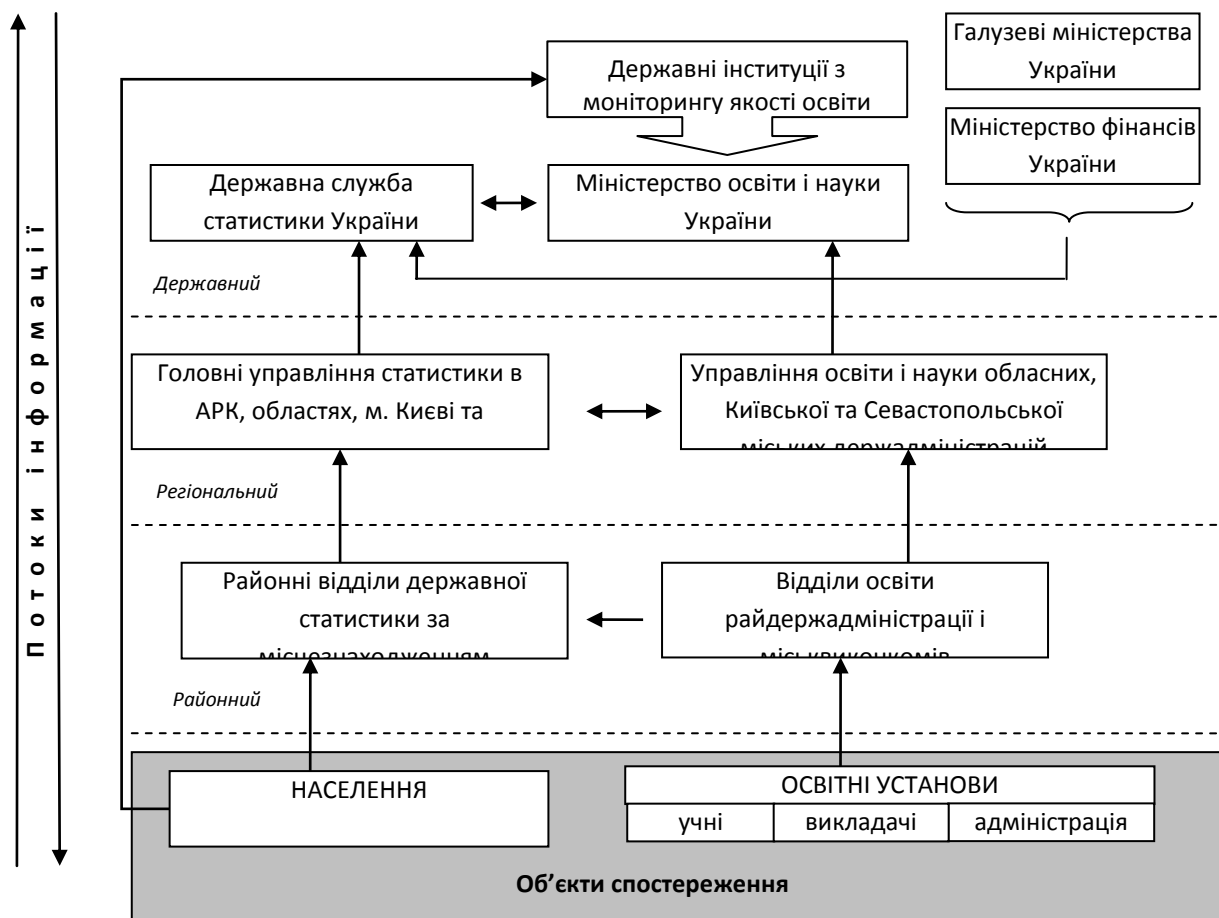

Рис. 2. Організаційна схема інформаційного забезпечення стану середньої освіти в Україні

[Складено автором]

Тобто при такій схемі враховується, що статистика освіти є міжгалузевою статистикою і включає в себе блоки демографічних, соціальних та економічних статистик, для кожного з яких характерні специфічні методи збирання та оброблення інформації.

Міжнародні порівняльні дослідження обґрунтовуються, в першу чергу, на основі статистичних даних, що описують різні аспекти функціонування освітніх систем: їх масштаб, ступінь залучення населення країни в освітній процес, доступність освіти та її тривалість, характеристики викладацького складу, фінансування освітніх закладів, навчальне та поза навчальне навантаження викладачів та учнів, зміст навчальних програм, організаційні

характеристики освіти, частка недержавного сектору, форми навчання, наповненість класів та інші.

Подібні дослідження проводяться багатьма міжнародними організаціями, більшість з них були ініційовані та реалізуються Інститутом статистики ЮНЕСКО, регіональними статистичними організаціями (Статистичне бюро Євросоюзу – Евростат; Статистичний директорат Організації економічного співробітництва та розвитку – ОЕСР); Світовим Банком, а також IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement), Eurydice.

Одним з основних особливостей міжнародних порівняльних аналізів є той факт, що в основі них лежить International Standard Classification of Education (ISCED), що розроблена як всеохоплюючий статистичний опис національних систем освіти та методології для оцінки національних систем освіти порівняно зі співставними міжнародними рівнями.

Наразі в Україні йде процес поступового впровадження даної класифікації у методологію збирання інформації про середню освіту.

Таким чином, на рис. 3 представлений загальний рух інформаційних потоків статистичної інформації з середньої освіти.

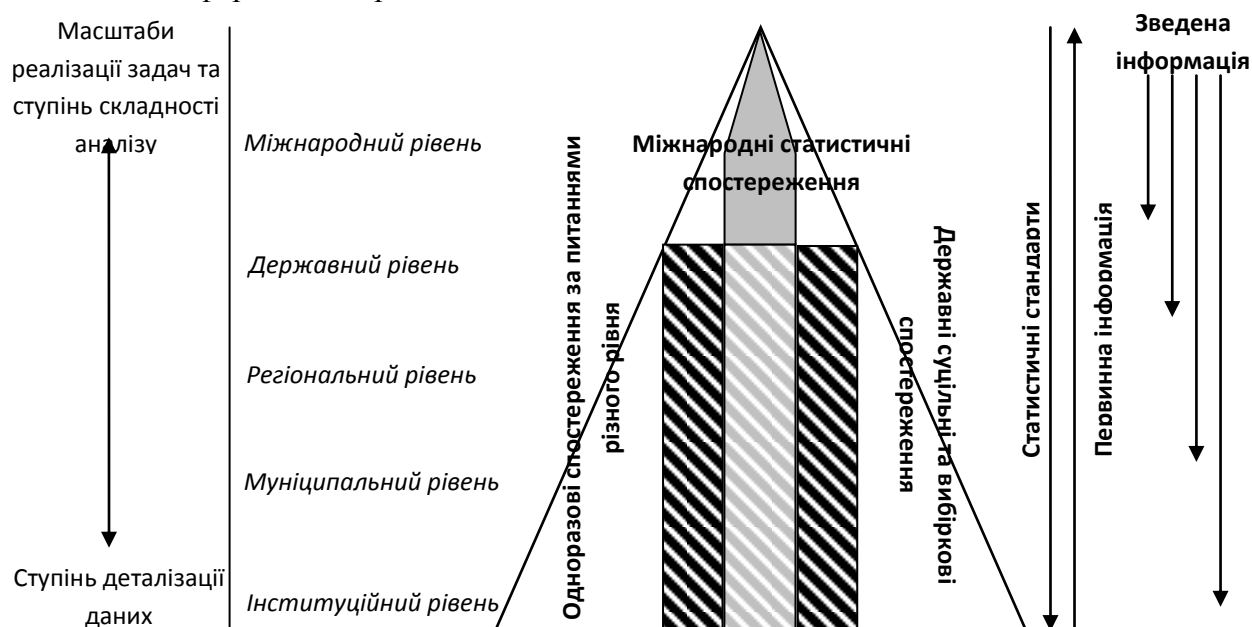

Рис. 3. Формування потоків інформації в освітній статистиці

[Складено автором]

За такого розподілення потоків інформації підтримується рух первинної інформації "знизу – вгору" та обернений зв'язок узагальненої інформації "згори – вниз".

Висновки. Незважаючи на наявність потужної інформаційно-аналітичної бази та постійного розвитку програм державних статистичних спостережень, у галузі статистики освіти існують проблеми та потенціали для подальшого її удосконалення. По перше – це задоволення якості статистичної інформації з точки зору її можливостей максимального задоволення вимог користувачів, а отже основою для прийняття управлінських рішень. У той же час, підвищення якості перш за все пов'язане з компромісом між вимогами користувачів та фінансово-технічними та організаційними можливостями органів державної статистики. По друге – вдосконалення та розширення системи показників, які дозволяють в повному комплексі відобразити новітні аспекти в розвитку середньої освіти в Україні. По третє – подальша адаптація програм спостереження до міжнародних стандартів та створення системи моніторингу.

Перспективи подальших досліджень. Враховуючи посилену увагу органів влади щодо пошуку оптимальної моделі дослідження стану загальної середньої освіти, подальші

дослідження автора із зазначеної тематики ґрунтуватимуться на побудові оптимальної системи показників.

Література:

1. Козарезенко Л.В. Особливості прогнозування результатів функціонування сфери освітніх послуг в Україні. Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць. Полтава, 2011.
2. Саріогло В.Г., Терещенко Г.І. Підходи до статистичного оцінювання якості загальної середньої освіти в Україні / В.Г. Саріогло, Г.І. Терещенко // Статистика України, 2008, № 3. – С. 40 - 45.
3. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: монографія / Л. М. Калініна. – К.: Інформатодор, 2008. – 475 с.
4. Калачова И. Использование административных данных в социальной статистике / И. Калачова // Семинар по вопросам использования административных данных в статистике. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.insee.fr/en/insee-statistique-publique/colloques/ussa/pdf/kalachova_doc_ru.pdf.
5. Закон України "Про державну статистику", № 2614-ХІІ – Верховна Рада України від 17.09.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2614-12>.
6. Програма Всеукраїнського перепису населення, затверджена наказом Держкомстату України від № 306 від 19.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrcensus.gov.ua.
7. Наказ Про затвердження Порядку погодження органами державної статистики методології та звітної документації, що пов'язана зі збиранням та використанням адміністративних даних, № 33 – Державний комітет статистики України від 30.01.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2009/33_2009.
8. Шкільний бюджет у сучасних умовах [Текст] : практико-орієнтов. посіб. для директора шк. / О.В. Ковальчук [та інші]; заг. ред. Ю.В. Шукевич; Асоціація керівників шкіл м. Києва. - К. : Факт, 2009. - 144 с.
9. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти» // за заг. ред. І.Л. Лікарчука. – К.: МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Х.: Факт, 2011. – 96 с.
10. Гохберг Л.М., Ковалева Н.В. Актуальные направления совершенствования статистики образования / Л.М. Гохберг, Н.В. Ковалева // Вопросы образования, 2004, № 1. – С. 274 - 278.
11. Методологічні положення зі статистики освіти / за ред. Калачової І.В. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 19 с.
12. Использование административных и вторичных источников данных в социальной статистике - Руководство по применению и практике / Европейская экономическая комиссия ООН. Нью-Йорк и Женева, 2011. – 98 с.

Інформаційне забезпечення статистичного вивчення середньої освіти в Україні

Ганюкова А.Ю., аспірант,

Національна академія статистики, обліку та аудиту

У статті проаналізовано джерела формування інформаційного забезпечення статистичного вивчення функціонування середньої освіти в Україні, що є базою для прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень в соціальній політиці. Розглянуто опосередковані джерела інформації, у тому числі моніторинги та дослідження міжнародних та регіональних організацій. Визначено основні недоліки та обґрунтовано можливі напрямки удосконалення сучасного інформаційного забезпечення.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, моніторинг, середня освіта, спостереження, статистичне вивчення.

**THE INFORMATION SUPPORT OF STATISTICAL STUDY OF SECONDARY
EDUCATION IN UKRAINE**

*Ganyukova A.Yu., graduate student,
The National Academy of Statistics, Accounting and Auditing*

In article is devoted to the sources information formation support of statistical studying of functioning of secondary education in Ukraine which is base for adoption of scientifically reasonable administrative decisions in social policy. Indirect sources of information, including monitoring's and researches of the international and regional organizations are also considered. The main shortcomings are defined and the possible directions of improvement of modern information support are proved.

Key words: information support, monitoring, supervision, secondary education, statistical studying.

Надійшла до редколегії: 20.03.2014 р.

Науковий керівник: Парфенцева Н.О., професор, д.е.н.

УДК 311:001.8:339.9

**PECULIARITIES OF STATISTICAL METHODOLOGY
OF INTERNATIONAL COMPARISONS ON MAKROLEVEL**

*O. Kushchenko,
Ph.D. (Economic Sciences – statistics)
V.N. Karazin Kharkiv National University*

The article reveals the main principles and the essence of cross-country comparison of statistical indicators. It considers the necessity of multilateral comparisons in connection with the requirements of States, as well as statistical estimation of their competitive abilities in different spheres. Methodology of the given indexes makes the informational base necessary for taking correct managerial decisions.

Key words: bilateral cross-country comparisons of statistical indicators, multilateral comparisons, International Comparison Program (ICP), parities of currencies buying (PCBP), “transitive key” system.

The problem to be considered. As a science, statistics deals with objective regularities and patterns of social phenomena development, and, therefore statistical methodology is used actually in all areas of social life featured by mass nature of the phenomena and. Almost in all cases of comparison of published data from different countries and in the analysis of methodological explanations to same we can see similarities and differences in the concept of statistical units, methods of primary data collection and processing, in changes of the territory or region and population size, in periods or times of statistical observation as in units of measurement, in price-level, purchasing power of currencies and in other features affecting the value of cost and physical parameters under comparison. That’s why the use of unified statistical methodology is very actual today.

The analysis of the latest researches and publications. A number of the Ukrainian economists study and describe cross-country comparisons in their works: Danchenok L.A., Golovach A.V., Grynenko V.V., Honcharenko N.I., Kovalevskiy G.V., Parfinenko A.J., Rozhdestvenskaya L.G., Sidorov V.I., Schelkunova M.S., Vishnevskaya O.O., Vishnevetskaya L.I., Zachozhaj V.B. et al. They refer cross-country comparisons of indicators to territorial comparisons. Such comparisons are most widely used in connection with the varied development requirements of foreign trade and other economical and cultural ties the Ukrainian conclusion of cross-country agreements, etc. [1; 2; 4].

The main subject of the article is to reveal the peculiarities of statistical methodology of multilateral comparisons on macrolevel.

The basic part. In order to resolve these emerging problems and to be actually able to compare parameters the “transitive key” system is used [3]. When comparing parameters of production volumes in physical units of the Ukrainian and foreign countries, the parameters of other countries are converted into metric units and made subject to some corrections in case there is difference in quality of compared goods and services. Besides, not only general values are compared but values per capita as well which actually better achieve the comparability of social and economic phenomena.

Special indices of real buying power of currencies are applied to other economic indicators for their comparisons in the recent 30-40 years, considering the price ratios of the home markets in each country. Therewith the researchers proceed from the assumption that all cost indicators consist

of the following key elements: price (P) and quantity of goods or service (Q). Owing to such factors the elementary comparison requires to obtain the following ratios:

$$\frac{P_1 Q_1}{P_2 Q_2}, \text{ when } \frac{P_1 Q_2}{P_2 Q_1} \text{ and } \frac{P_2 Q_{21}}{P_1 Q_2}.$$

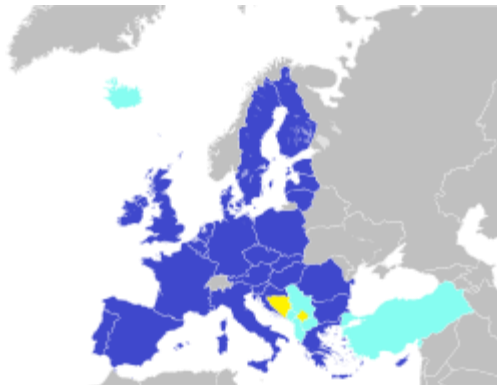
Thereby, the obtained ratios determine the values of the currency buying power indices of a country in relation to the buying power of currency of another country. Calculations of the values of such indices are performed with the of representative goods, proceeding from the structure of the elements in the compared indicators.

Bilateral cross-country comparisons are performed most often for identifying ratios of the scale of social and economic development of the Ukrainian vis its partners under the existing or to be concluded cross-country agreements, which have become substantially important for the recent decade.

Statistics has designed special methods for resolving the problems arising in connection with achieving the comparability of the required parameters: identifying similarities and distinctions, “transitive keys”, recalculation of the cost of parameters into monetary units of the compared countries under special “parities of buying power” (PBP), and a number of other methods applicable alongside with the traditional methods of statistics [3].

Multilateral comparisons of indicators, both natural and cost indicators, are often used by statistical bodies of countries for identifying the levels and regularities in development of certain phenomena in the Ukrainian with such development appropriate levels indentified in a group of other countries, for example, in EU states. In such instances the composition of indicators of those countries should be brought to comparability with the indicators in the Ukrainian or on the contrary, with the composition of EU states. The efficiency of economic development of the EU countries can be defined by integral indicator of economic development (IED) [4, p. 75-81].

The European Union has its goal in integration of European countries. The countries, members of the EU, have common economic market, one common currency and no passport-visa control. Any country which corresponds to Kopenhagen criteria can become a member of EU. In 2014 28 European states had the status of EU members.

■ Countries-members ■ States, candidates to EU are the following: Island, Makedoniya, Serbiya, Turkey and Chernogoriya ■ Albania sent its claim to join EU ■ Bosnia, Hertzogovina and Kosovo are regarded as potencial EU state-members

Pic. 1. Countries-members and candidates of the European Union [8]

Once comparability of values in compared indicators of a group of countries is achieved, the methods of correlation analysis become particularly important, especially for analysis of aggregated economic indicators [1, p. 125-148].

As to the natural indicators, no special complexities arise in comparisons, except for conversion of data of such foreign countries into metrical units of measurement or into other standard international measurement units. In particular, comparisons of indicators of living standards of population, consumption of the key food products and nonfood items, and also housing supply of the population, etc. have become highly relevant.

Since 1968, under the aegis of the United Nations Organization, the ICP – International Comparison Program was established for calculation of the values of “parities of currencies buying” (PCBP) for various countries [5, p. 46]. It’s one of most complicated international statistical projects, which realizes the harmony of national methodologies, concepts and terms as to the choice of commodities-representatives and price comparison.

Beginning from the year of 1996 the results of this Program of international comparison (ICP) are being published once in 3 years. The program acquired global character: in 2005 the number of states-participants achieved 146 (while in 2002 there were only 42). For the first time ever the ICP defined the volume of global GNP and the major indicators for the world economy. National indicators are being compared not only with the USA level, as earlier, but also with the average value of the world as a whole. Data, published regularly by the ICP, enable to compare GNP of different countries as a whole or its separate components [7].

The key task of PIC is to obtain PCBP values for gross national product values, both for its total amount, and for its components, and also other parameters, so that indicators of various countries could be recalculated into a common currency, which is USD, and to achieve the direct comparability of such indicators for direct mutual measurements.

The methodology of PCBP is as follows:

- first, the values of the parity of currencies buying power is to be calculate for homogeneous “primary groups” (PG) according to their representative goods countries-partners. Within the frames of Global round ICP picked out 155 primary groups, CIS – 183, OECD – 202, Eurostat – 224 primary groups. It should be noted that the number of primary groups became smaller, earlier 280 were picked out. The reason for reduction lies in the growth of geterogennostj of the countries’ development and their statistical potentialities [7];

- .then PCBP values are calculated to obtain the aggregated parameters of GNP indicators as average weight values obtainable from PCBP primary groups, which are included into a specific aggregated value.

The representative goods are selected in each particular instance in such a way that they meet specified requirements:

- comparability, i.e., they should be identical in all countries;
- representation ability, i.e., they should be specific for each RG in each country and should have a significant weight in the structure of an indicator.

When aggregated, the results of calculated PCBP and comparisons should meet the following requirements of analytical nature:

- invariance, i.e., results of PCBP calculations should not depend on the selected base of comparison (the base country, specific weights of components of its GNP etc.);

- transitivity, i.e., when direct pair comparisons of PCBP should produce the same results as the indirect comparisons made through the third countries. The demands of tranzitivnostj can be written down the following way:

$$I_{A/B} = I_{A/D} / I_{B/D},$$

where $I_{A/B}$ – indicator of direct comparison of indexes of A and B countries,

$I_{A/D}$ – indicator of direct comparison of indexes of A and D countries,

$I_{B/D}$ – indicators of direct comparison of indexes of B and D countries;

- additivity, i. e., addition of the results of pair comparisons should yield the same results as the indirect comparisons made through the third countries;

- all results should possess typicalness of the system of weights for structures of GNP values and GNP structures of all participating countries [7].

Conclusions. Multilateral comparisons of statistics substantially expand analytical possibilities for identifying common trends in social-economic development of both groups of countries and the global community. Results of such comparisons help to identify the levels and regularities in development of various countries through comparisons of the systems of comparable parameters.

Multilateral comparisons performed on a comparable basis create the initial basis for expansion and improvement of economic analysis, which is important for resolving many existing many existing problems of the market-driven economy and entering the global economic relationships.

Macromarketing becomes especially important today, when marketing of the country and its society makes its primary goal the utmost satisfaction of its people's needs and demands [2, p. 312]. Multilateral comparisons on macrolevel enable to make branding of territory, that is purposeful formation of image of a given country, city, region in the minds of citizens and world public opinion [2, p. 339]. Global connections and local roots acquire special importance in modern world.

References:

1. Головач А.В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика : [навч. посібник] / Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А. – К. : КНЕУ, 2005. – 333 с.
2. Данченко Л.А. Маркетинг. Учебник и практикум : [учебник для бакалавров] / Л.А. Данченко. – М. : Издательство Юрайт, 2014. – 486 с. – Серия: Бакалавр. Базовый курс.
3. Dianov D.V. Applied statistics : [textbook] / under the editorship of D.V. Dianov. – М. : Elit, 2006. – 768 pp.
4. Kovalevskiy G.V. The New Economics of Man : [monograph] / G.V. Kovalevskiy, V.V. Grynenko. – Kharkov : Fort, 2013. – 196 pp.
5. Кущенко О.І. Статистика туризму: [навч.-метод. посібник] / О.І. Кущенко. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. – 74 с.
6. Everitt B.S. The Cambridge Dictionary of Statistics / B.S. Everitt [Науч. ред. перевода И.И. Елисеева]. – Ed.3. – М. : Проспект, 2012. – 736 с.
7. Программа международных сопоставлений – Общие сведения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : icr.cisstat.com
8. Список государств – членов Европейского союза – Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : ru.wikipedia.org

ОСОБЕННОСТИ СТАТИСТИЧЕСКОЙ МЕТОДОЛОГИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СОПОСТАВЛЕНИЙ НА МАКРОУРОВНЕ

Кущенко Е.И., к. э. н., доцент

Харьковский национальный университет имени В.Н.Каразина

В статье раскрыты основополагающие принципы и сущность международных сопоставлений статистических показателей. Детально рассмотрена необходимость таких территориальных сравнений в связи с самыми различными потребностями государств, а также для статистической оценки их конкурентоспособности на различных уровнях. Методология представленных показателей является фундаментом информационной базы, необходимой для принятия управленческих решений.

Ключевые слова: двухсторонние международные сопоставления статистических показателей, многосторонние сопоставления, Программа международных сопоставлений (ПМС), паритет покупательной способности, система «переходных ключей».

ОСОБЛИВОСТІ СТАТИСТИЧНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ
СПІВСТАВЛЕНЬ НА МАКРОРІВНІ

Кущенко О.І., к. е. н., доцент

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

У статті розкрито основоположні принципи та сутність міжнародних співвідношень статистичних показників. Детально розглянуто необхідність таких територіальних зрівнянь у зв'язку з самими різними потребами держав, а також для статистичної оцінки їх конкурентоспроможності на різних рівнях. Методологія представлених показників є фундаментом інформаційної бази, яка необхідна щодо прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: двохсторонні міжнародні співставлення статистичних показників, багатосторонні співставлення, Програма міжнародних співставлень (ПМС), паритет купівельної спроможності, система «перехідних ключів».

Надійшла до редакції 01.08.2014 р.

РОЗДІЛ 6. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

УДК 336.275.3

EUROPEAN DEBT CRISIS : ANALYSIS AND PROBLEMS OF THE EXTERNAL DEBT OF THE EU COUNTRIES

Shuba O., Ph.D.,

V.N. Karazin Kharkiv National University

T. Topal , student

V.N. Karazin Kharkiv National University

The article examines the importance of studying the situation, which is the result of the EU debt crisis, considers the debt structure of the countries which faced the worst crisis consequences, determines certain causes of rapid deterioration of the debt obligations in the EU countries.

Keywords: European debt crisis, external debt , PIIGS countries, EU.

Significance of the study. External public debt is a set of debt liabilities, that are the result of number of state loans borrowed from the international market. The most acute problem of external debt is among developing countries, and now has developed into a debt crisis problem. Thus, the problem of external debt is of current interest in the present financial crisis conditions.

The purpose of the study is to examine the situation, which EU countries and the Eurozone have faced in the result of the debt crisis, and the causes of rapid deterioration of their external debt.

For more than seventy years integration processes are taking place in Europe. One of the largest international entities in Europe is the European Union that counts twenty-eight member states today. Under the influence of the global financial crisis, substantial debt crisis occurred in most EU countries. The reason for this was that countries failed to service debt without new borrowings. The critical situation that has developed is the result of accumulation and subsequent growth of the public debt of countries which tried to create the illusion of a high level of well-being of their societies. As a result, governments resort to borrowing on international capital markets.

At the current stage of the world's economic development, the external debt problem has become global. In general, more than 140 countries are considered to be debtors today. All countries in the world, as well as European, pursue economic reforms resort to external sources of financing. The lack of a coherent government policy to attract and use foreign financial resources leads to the formation of the external debt, which is a serious reason for carrying through economic reforms [1].

The problem of servicing of the public debt is one of the key factors of macroeconomic stability in the country. The way of how the debt problem is to be resolved, depends on fiscal capacity of the countries, on the status of their foreign exchange reserves, and thus the stability of the currency, interest rates, investment climate, the behavior of financial market segments.

Among those countries that flagged debt crisis problems during financial economic recession are mostly Western European countries, the so-called "pig-countries" (PIGS - Portugal, Italy, Greece and Spain). Some economists also add Ireland and the abbreviation becomes PIIGS.

The problems of European PIIGS countries attracted the attention of many specialists recently. According to some experts' opinions, these problems threaten the existence of the single

European currency, lead to a risk of collapse of the EU and destabilize the entire global economy [3].

In European debt countries, a decline through all macroeconomic indicators is taking place, that pays heed to unresolved problems of external debt. European Union faces the most acute crisis lately, including Portugal, Ireland , Italy, Greece and Spain (the «PIIGS countries»-Portugal, Ireland, Italy, Greece, Spain) (Table 1).

Table 1

Dynamics of external public debt growth in PIIGS countries

Country	GDP growth, %	Unemployment rate, %	Budget deficit as a % of GDP
2011			
Ireland	1,4	14,7	-13,4
Spain	0,4	21,7	-9,4
Greece	-7,1	17,7	-9,4
Portugal	-1,6	12,9	-4,4
Italy	0,4	8,4	-3,9
2012			
Ireland	0,7	14,8	-7,7
Spain	1,4	25,0	-10,2
Greece	-6,4	24,7	-6,6
Portugal	-3,2	15,7	-5,0
Italy	-2,2	10,6	-2,9
2013			
Ireland	1,1	14,6	-7,3
Spain	1,4	26,9	-6,7
Greece	-4,4	27,0	-4,6
Portugal	-1,9	17,3	-4,9
Italy	-1,0	11,6	-2,1
2014 (forecast)			
Ireland	2,2	14,1	-4,2
Spain	0,8	26,6	-7,2
Greece	0,6	25,7	-3,5
Portugal	0,8	16,8	-2,9
Italy	0,8	12,0	-2,1

Reference [1]

From the table above we see that since 2011 the problem got worse, but some positive trends also take place. It is obvious that countries were able to overcome the deficit in general, and obviously, not without help of EU member states and the IMF, as in 2011, in Ireland it was 13.4 % of GDP , and in 2013 was at -7, 3 % of GDP, only in Italy, it remained at the lowest level and decreased from -3.9 % of GDP in 2011 to -2.1 % of GDP in 2013.

Regarding unemployment, the situation is more complicated and mostly felt in Greece and Spain, where it was at the rate of 26,9% and 27 % respectively in 2013. GDP growth is insignificant, but positive dynamics is expected in 2014 in all PIIGS countries.

The order of events that have resulted in long-term loss of competitiveness in all PIIGS countries, was implemented via the following scenario [5]:

1. The introduction of euro was accompanied by a decrease of interest rates and rising of public confidence that institutions and average income per capita in PIIGS countries would be on the same level with those of major economic powers of the EU.

2. Domestic demand skyrocketed. This has led to accelerated growth of prices for goods that are not subject to international trade, and growth of salaries in relation to productivity.

3. The acceleration of economic growth was dictated by the internal dynamics of the service sector, implementation and enlargement of the role of the government. At the same time, the share of exports in GDP volume remained the same, while imports and current account deficits, by contrast, have increased dramatically, taking to account the availability of foreign investment.

4. The result was the growth of state debt, as well as debt liabilities of private entities [4].

The euro area currently faces a steady deterioration in key economic indicators. In particular, the unemployment, which grows steadily and is currently at its historic high of 12.2 %.

The reason for the rapid deterioration of public debt in the EU is additional costs for European governments to support their economies. Due to high public expenses, EU states violate the Stability and Growth Pact, whereby the level of the budget deficit can not exceed 3% of GDP.

The current slowdown of the global economy has forced major central banks to balance between the need to combat inflation and keeping the economy afloat.

Global financial markets faced increased pressure caused by worried investors about possible default of peripheral Eurozone countries' crisis and threats of debt.

The development of the European debt crisis happened because of simultaneous effects of number of factors, which include:

- globalization of financial markets ;
- ease of access to credits in 2002 - 2008, which led to great number of loans with high risks;
- the global financial crisis of 2007 - 2012;
- deficit of the balance of trade in some countries, stagnant real estate markets;
- low economic growth rate from 2008 to the present;
- the measures of fiscal policies failed to control the government revenues and expenditures;
- widely - spread practice of urgent financial help provided by the government to the banking industry and private bondholders, debt redemption or transfer of private sector losses on taxpayers [5].

Table 2

The dynamics of external debt in PIIGS countries (2013)

Country	External debt, EUR BN	External debt in % to GDP	Debt per capita, EUR
Greece	0,4	170	38,073
Italy	2	120,1	32,875
Spain	1,9	126,1	41,366
Portugal	0,4	117,5	38,081
Ireland	1,7	111,5	390,969

Reference [2]

European governments affected by the crisis, attracted and used borrowed funds in different ways and with different creditors. Typically, donor countries are those, that have established themselves in the EU first. In Ireland, for example, a large number of bank loans received by real estate developers, increased bankruptcies in the market. When it collapsed, the Irish government (taxpayers in fact) assumed benefit obligations. In Greece, the government used the borrowed funds

to pay public sector workers extremely high wages and high pensions. In Iceland, the influx of international investment has led to erratic growth of the banking sector, whose indebtedness to foreign investors exceeded the country's GDP several times [6].

Unsolved problems of European countries have their negative impact on the condition and prospects of the world economy. Along with the bankruptcy of brokerage MF Global (which holds government securities of troubled Eurozone economies amounting to 6.3 billion dollars), the downgrade of S&P reliability rating of the largest banks in the Eurozone, and a negative forecast for situation development in trouble countries by Fitch [6], which generally contributes to panic on commodity and financial markets, and causes investment reduction from large companies in the Eurozone countries, capital outflows from commercial banks of these countries by international banks in order to reduce financial risks.

Close interplay of countries in the global financial system leads to the fact that if one country does not fulfill obligations on payments, or if economic recession begins and private sector of the country is unable to service the external debt, it results in losses of the banking system of the debtee country [3].

Also, we think it is necessary to consider possible risks for euro area against considering recent developments and possible ways to overcome the crisis.

Possible risks for the Euro area [2]:

1. One or more countries can leave the Eurozone ;
2. Eurozone collapse, refuse of the euro;
3. Decrease of Germany and France ratings;
4. Increase of political tensions;
5. Difficulties with the recapitalization of banks.

The implementation of anti-crisis measures aimed at reducing the budget deficit and structural reforms (particularly in the labor market and in social obligations of the state), requires total review of fundamentals of economic policy by the Eurozone countries.

We also would like to consider a set of recommendations of leading experts and economists to overcome the crisis in the euro area:

1. To conduct monetary policy with an emphasis towards growth stimulation;
2. To focus on low euro exchange rate;
3. To claim member countries to cede some sovereign rights in the area of fiscal policy.

Provide countries belonging to the euro area, the powers to analyze each others' annual budgets and key economic indicators, such as GDP growth, productivity increase and balance of payments condition.

4. To allow Governments of EU countries (not just the European Commission and the IMF) to discuss and monitor the actions of PIIGS countries, contribute appropriate recommendations, and, if necessary, coordinate sanctions.

5. Strengthen criteria for countries wishing to join the Eurozone. Require candidates to provide significant budget surplus to offset the increase in demand that they will face joining the euro area. However, stereotypical approach should be avoided: we must consider both structural and cyclical indicators.

Literature:

1. Eichengreen B. Implications of the Euro's Crisis for International Monetary Reform. [Electronic resource] / B. Eichengreen // Session «A New International Monetary Order at the Allied Social Science Associated Meetings, Chicago. – 2012. – January 6. – Access mode: http://7emlab.berkeley.edu/~eichengr/Implications_Euro_JrnPolModel_2012.pdf.

2. Global Business Cycle, showing economic confidence & activity [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://nowandfutures.com/forecast.html#vix_vxo.

3. Krugman P. European Crisis Realities. The opinion Pages / P. Krugman // The New-York Times. – 2012. – February, 25. – Access mode: <http://www.nytimes.com/2012/07/02/opinion/krugman-europes-great-illusion.html>.
4. Schafer H.-B. The Sovereign Debt Crisis in Europe, Save Banks Not States [Electronic resource] / H.-B. Schafer // Social Science Research Network – Working paper. – 2012. – May 1. – Access mode: <http://ssrn.com/abstract=2049299>.
5. Барановський О. Європейські банки: під тиском боргової кризи [Електронний ресурс] / О. Барановський. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vnbu/2011_12/2011_12_9.pdf.
6. Огромный денежный фонд, Национальное государственное радио США (англ.) // Thisamericanlife.org. – Режим доступу: <http://www.thisamericanlife.org/radio-archives/episode/355/the-giant-pool-of-money>.

EUROPEAN DEBT CRISIS : ANALYSIS AND PROBLEMS OF THE EXTERNAL DEBT OF THE EU COUNTRIES

Shuba O., Ph.D.,

V.N. Karazin Kharkiv National University

T. Topal , student

V.N. Karazin Kharkiv National University

The article examines the importance of studying the situation, which is the result of the EU debt crisis, considers the debt structure of the countries which faced the worst crisis consequences, determines certain causes of rapid deterioration of the debt obligations in the EU countries.

Keywords: European debt crisis, external debt , PIGS countries, EU.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБІВ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ ЗОВНІШНЬОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОЗОНИ, ЗОКРЕМА У КРАЇНАХ PIGS

Шуба О.А., к.г.н.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

доц., Топал Т.М., студентка

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, м. Харків

У статті досліджені основні причини виникнення кризи зовнішньої заборгованості та шляхи її подолання у країнах PIGS.

Ключові слова: зовнішній борг, країни Єврозони, країни PIGS.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИЧИН ВОЗНИКНОВЕНИЯ И СПОСОБОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ КРИЗИСА ВНЕШНЕЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ В СТРАНАХ ЭВРОЗОНЫ, В ЧАСТНОСТИ В СТРАНАХ PIGS

Шуба Е.А., к.г.н.

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Топал Т.М., студентка

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье рассмотрены основные причины возникновения кризиса внешней задолженности и пути ее преодоления в странах PIGS.

Ключевые слова: внешний долг, страны Еврозоны страны PIGS.

Статья поступила в редколлегию 26.07.2014 г.

УДК: 339.1-027.543:[338.46:004]

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ІТ-ПОСЛУГ

Кошкарьова Є.Л., старший викладач

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Розглянуто сучасні тенденції та проведено аналіз сучасного стану ринку інформаційних послуг. Наведено основні експортери та імпортери ІКТ. Визначені основні напрямки розвитку світового ринку інформаційних послуг.

Ключові слова: ринок послуг, інформаційні послуги, аутсорсинг, інформаційно-комп'ютерні технології.

Тема світового ринку ІТ-послуг набуває в останні десятиріччя все більшої актуальності. Це пов'язано з тим що галузь ІТ-послуг є відносно молодою та стрімко зростаючою в порівнянні з іншими галузями економіки. В роботах вітчизняних та зарубіжних науковців висвітлено різні аспекти дослідження ринку інформаційних послуг. Так серед вчених, що займаються проблемами сучасного стану та процесів спеціалізації та кооперації інформаційного ринку, можна виділити Іванова В.В., Войтко С.В., Сакалоша Т.В.; питанням аналізу, динаміці та перспектив розвитку світового та вітчизняного ринку ІТ-послуг присвячені праці Божко С.В., Сівачова О., Анікіна Б.А., Йордона Е., Спарроу Е., Хейвуда Д.Б. та інш.

Метою статті є визначення сучасних тенденцій на світовому інформаційному ринку та дослідження факторів, які впливають на зростання попиту ІТ-послуг в світі.

Становлення сектора інформаційно-технологічних послуг (ІТ - послуг) почалося одночасно з формуванням галузей матеріального виробництва, що спеціалізуються на виробництві ЕОМ, електронної техніки, випуску їх комплектуючих. До числа ключових факторів, що стимулюють розширення попиту на ІТ-послуги, відносяться стрімкі організаційні перетворення як в конкретній галузі, так і економіці в цілому, а також динамічність ринків, що набувають все більш глобального характеру. Ускладнення інформаційних систем, проникнення мережевої технології в усі компоненти сучасної економіки супроводжувалися різким підйомом попиту на послуги, що необхідні для адаптації ІТ-технології до потреб споживачів.

Помітною тенденцією ринку на даний час стає поступове зрощування функцій постачальників ІТ-послуг і компаній, що надають послуги управлінського консалтингу. З одного боку, консультанти починають розширювати пакети своїх послуг за рахунок ІТ-складової, з іншого боку, ІТ-компанії все активніше взаємодіють з неінформаційним консалтингом.

Друга домінуюча на ринку тенденція пов'язана з поступовим злиттям постачальників ІТ-сервісів і виробників обладнання та програмного забезпечення. Надання таких послуг у сфері ІТ, як розробка ІТ-стратегій, оптимізація інформаційних та бізнес систем та інших, має на увазі довгострокову співпрацю, причому, враховуючи сучасні темпи оновлення інформаційних систем і обладнання, можна очікувати постійний попит на ІТ-послуги.

Динамізм сектора ІТ-послуг в значній мірі пов'язаний з активною участю суб'єктів господарювання у вирішенні найширшого спектра сервісних завдань. Про це свідчать

численні та успішні розробки, наприклад, в сфері різних систем захисту баз даних або програм фінансових розрахунків. В останні роки більш швидкому зростанню ІТ-послуг також сприяла поява нової «хмарної» технології, яка задає «моду» на користання Інтернетом, і зберігання файлів в мережі. Саме за «хмарною» працюють тепер Facebook, Amazon, Twitter і ті «двигуни», на яких засновані сервіси типу Google Docs та Gmail. Зростання витрат на ІТ залежить як від загальносвітових економічних факторів, так і від регіональних. Крім того, одним із факторів зростання витрат як на ІТ-послуги та ІТ-технології в цілому, є зростання кількості користувачів Інтернетом (табл.1). Їхня кількість зросла в світі приблизно на 65% в період з 2008 по 2012 рік [6], причому на середину 2012 року Інтернетом користувалося лише 34,3% всього населення, що свідчить про потенційне зростання попиту на ІТ-технології та ІТ-послуги зокрема. Досить цікавим виглядає азіатський регіон, з огляду на зростання головних економік цього регіону – Китаю (7,8% в 2012 р.) [10] та Індії (6,5% в 2012 р.) [10], та на кількість населення у ньому.

Таблиця 1

Кількість користувачів мережі Інтернет в світі

	2008, млн.чол.	2012, млн. чол.	Частина населення, %	Приріст, %
<i>Азія</i>	579	1100	27.5	90%
<i>Європа</i>	385	519	63.2	35%
<i>Північна Америка</i>	248	274	78.6	10%
<i>Латинська Америка/Кариби</i>	139	255	42.5	83%
<i>Африка</i>	51	167	15.6	227%
<i>Близький схід</i>	42	90	40.2	114%
<i>Океанія/Австралія</i>	20	24	67.7	22%
<i>Весь світ</i>	1464	2400	34.3	64%

Джерело: [4]

Клімат на ІТ-ринку серйозним чином залежить від економічної ситуації в регіоні. Наприклад, у ряді країн, що зазнають економічних труднощів, таких як Греція, Італія, Португалія, бізнес і організації більшою мірою сфокусовані на короткостроковому скороченні ІТ-витрат. Тоді як в інших регіонах, наприклад, Австралії, США і країнах БРІК, вони більш націлені на збільшення виручки і ефективності, що нерідко призводить до створення нових ІТ-концепцій. Ринок ІТ-послуг є невід'ємною частиною загального загального ринку інформаційних технологій, та так чи інакше залежить від тенденцій його розвитку чи падіння відповідно. В таблиці 2 наведені дані по секторах за витратами на Інформаційні технології у світі.

Таблиця 2

Витрати на Інформаційні технології в світі за секторами

	2011	Питома вага, %	2012	Питома вага, %	Зростання, %
Пристрої	610	17,3	665	18,4	9
Дата-центри	138	3,9	141	3,9	1,9
Корпоративне ПЗ	270	7,6	279	7,7	3,5
ІТ-послуги	865	24,4	878	24,3	1,5
Телеком-послуги	1661	46,8	1655	45,7	-0,4
Всього	3544	100	3618	100	2,1

Джерело: [9]

Бачимо, що питома вага ІТ-послуг у структурі витрат сягає близько 24 відсотків, та близько 45% без урахування телекомунікаційних послуг (рис. 1).

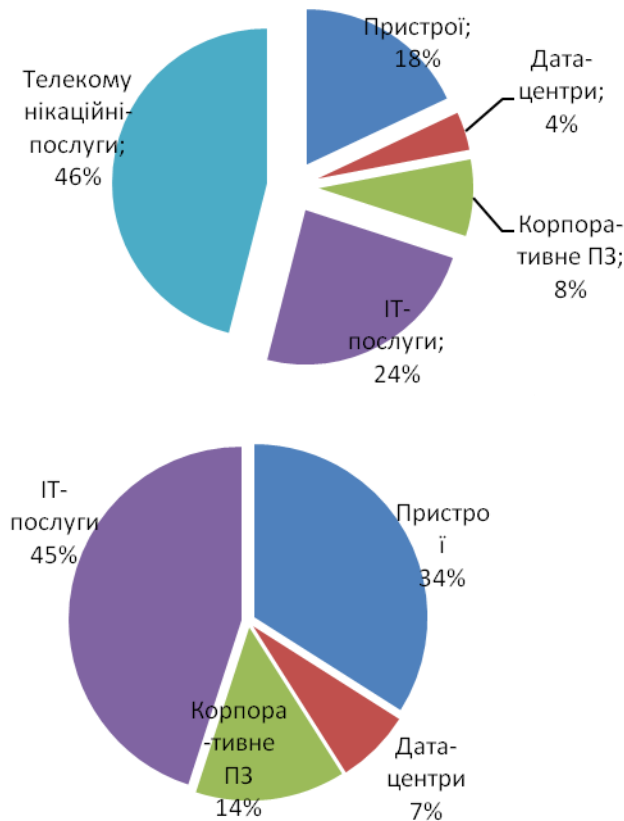

Рисунок 1. Питома вага ІТ-послуг в загальних витратах ІТ в світі з урахуванням та без урахування телекомунікаційних послуг [2].

На світовому ринку ІТ-послуг визначають цінову політику і загальні тенденції надання сервісів ряд найбільших транснаціональних корпорацій (табл. 3) [5]. Зараз дані компанії дають більшу частину обсягів продажів ІТ-послуг, однак, тенденції останніх років вказують на зростання частки середнього та малого бізнесу на регіональних ринках.

Таблиця 3

Найбільші світові компанії з надання ІТ-послуг

Місце	Назва компанії	Прибуток, \$ млрд.	Країна походження
1	IBM	42	USA
2	HP	34.9	USA
3	Fujitsu	28.64	Japan
4	Accenture	21	Ireland
5	CSC	15.877	USA
6	Hitachi Ltd.	12.96	Japan
7	Ericsson	12.81	Sweden
8	Capgemini	11.92	France
9	NTT DATA	11.76	Japan
10	Atos Origin	10,88	France

Джерело: [5]

Компанії, що діють на ринку ІТ-послуг, в залежності від значення цього напрямку для бізнесу компанії, а також видів і обсягів послуг, що надаються, можна розділити на кілька категорій.

До першої категорії належать компанії, для яких надання послуг в сфері інформаційних технологій не є основним видом діяльності. Ці компанії, послідовно розширюючи спектр послуг у відповідності зі сформованими тенденціями розвитку виробництва та управління, від консультаційних послуг з юридичних питань перейшли до надання допомоги при налагодженні ефективного управління, фінансового та бухгалтерського забезпечення систем управління. Закономірно, що незабаром в сферу їх інтересів потрапили і інформаційні системи та технології. Сьогодні це великі транснаціональні консалтингові корпорації, в пакет послуг яких входить також ІТ-аутсорсинг [6]. До цих компаній відносяться: Price water house Coopers, Andersen Worldwide, Ernst & Young, KPMG, Deloitte Touch та інші.

До другої категорії можна віднести організації, що спеціалізуються виключно на наданні послуг в сфері інформаційних технологій. Цей напрямок діяльності є для них пріоритетним і основним джерелом прибутку. Компанії цієї категорії значно молодші за організації, що не спеціалізуються виключно на ІТ-послугах. Якщо компанія KPMG відзначила в 1997 р. свій столітній ювілей, то найстаріша спеціалізована на наданні ІТ-послуг компанія Electronic Data Systems (EDS) приблизно в два рази молодша [1]. Найбільш великими компаніями на світовому ринку ІТ-сервісів, що надають найбільш різноманітний спектр послуг, є компанії IBM Global Services, EDS, Fujitsu Service Limited, Hewlett-Packard Technology Solutions, група Accenture, Computer Sciences Corporation і деякі інші компанії.

На світовому ринку ІТ-послуг лідерами є американські вендори (постачальники). На їх частку припадає до 60% всіх наданих послуг на ринку, при цьому, на північну Америку доводиться тільки 43% споживаних ІТ-послуг [3]. Це, безумовно, виражається в значній активності американських компаній на інших регіональних ринках. Філії та дочірні підприємства американських компаній, що надають ІТ-послуги, розташовані по всьому світу, починаючи від розвинених ринків Західної Європи, закінчуючи ринками, що розвиваються.

Витрати на комп'ютерне програмне забезпечення та послуги (виключаючи витрати на програмне забезпечення вбудоване в пристрої) склали приблизно \$ 1,2 трлн. в 2011 році, або майже третину від глобальних витрат ІКТ в тому ж році [8]. Ця частка залишалася відносно стабільною з 2005 року. Аналогічним чином, частка комп'ютерного програмного забезпечення і послуг в цілому в витрати ІКТ коливалася в районі 30 відсотків.

На розвинені країни перепадає переважна частка витрат в розробці ПЗ та ІКТ-послуг. Північна Америка і Європа згенерували майже чотири п'ятих від загальної кількості попиту в 2011 році (рис. 2).

Рисунок 2. Розподіл витрат на ПЗ та ІТ-послуги по регіонам [9].

Найменша частка витрат в основному доводиться на Східну, Південну і Південно-Східну Азію, в той час як витрати на регіони, що розвиваються, такі як Африка, Латинської Америка і Близький Схід припадає лише 4 відсотки. Сукупний попит цих країн складає лише 10%. Але це обумовлює значне зростання попиту на програмне забезпечення та ІТ-послуги в цих країнах в майбутньому. На даний час темпи зростання попиту в цих країнах є дуже великими. Наприклад, в період з 2008 по 2012 роки ринки ПЗ та ІТ-послуг зросли на 40% або більше в таких країнах як Китай, Індія, Російська Федерація, країни Латинської Америки і країнах Карибського басейну, в той час як еквівалентні темпи зростання в Північній Америці і в Європі було близько 15 відсотків [9].

Самий великий та передовий ринок програмного забезпечення та ІТ-послуг у світі мають Сполучені Штати Америки.

Прибутки в цьому сегменті ринку в 2011 році склали \$606 млрд., [3] В цілому, витрати на дослідження і розробки в сфері ІКТ в США дорівнюють близько \$126,3 млрд. На США припадає більше 55 відсотків глобальних витрат на дослідження і розробки в області ІКТ. В країні працює більш ніж 100 000 компаній в сфері розробки програмного забезпечення та ІТ-послуг, та з них більше 99 відсотків малих і середніх фірм (тобто до 500 співробітників). Галузь формується високоосвіченою та кваліфікованою робочою силою майже двох мільйонів чоловік, кількість яких продовжує зростати протягом останнього десятиліття.

Згідно з дослідженнями консалтингової компанії International Data Corporation (IDC), попит на програмне забезпечення в США зріс більш ніж на 7 відсотків до \$163,9 млрд. в 2012 році, а попит на ІТ-послуги зріс на 4,2 відсотка до \$235,6 млрд. у відповідності до 2011 року. Опитування IDC показують, що інфраструктурні проекти є основними пріоритетами американських компаній, також зростає інтерес до інструментів спільної праці, зелених інформаційних технологій, "хмарних" обчислень і мобільних додатків. Також IDC очікує, що світовий дохід від "хмарних" комп'ютерних послуг зростатиме в чотири рази швидше, ніж витрати на інформаційні технології в цілому, збільшуючись на 27,6 відсотки щорічно з \$21 млрд. в 2010 році до більш ніж \$76 млрд. в 2015 році. Ринок США в даний час складає близько половини цього попиту, а американські компанії зазвичай домінують у щорічних рейтингах "хмарних" постачальників послуг. Крім того, розробники програмного забезпечення отримують вигоду від цього розширення, розміщуючи програмні продукти на хостингах, заснованих на "хмарних" технологіях.

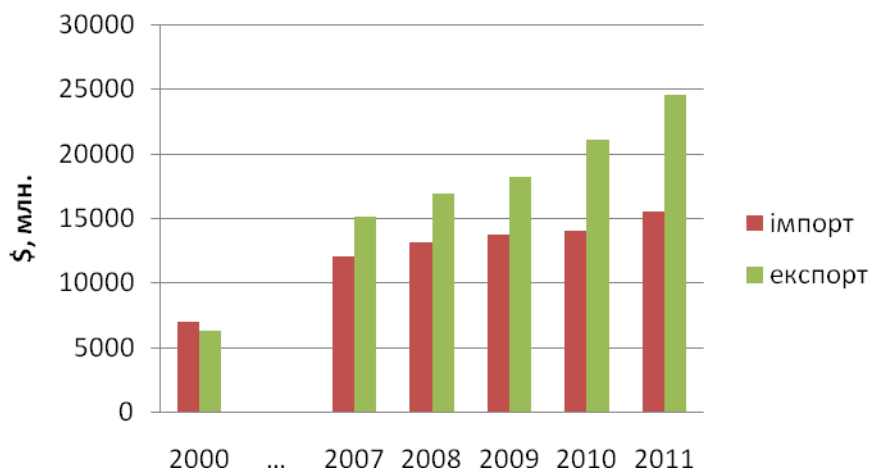

Рисунок 3. Експорт та імпорт комп'ютерних та інформаційних послуг США [7]

Більше того, дуже великими зростає імпорт ІКТ-послуг в країну. Зростання обсягів імпорту даного виду послуг в США в значній мірі пов'язаний із зростанням обсягів і числа контрактів на виконання робіт за моделлю аутсорсингу, які заключаються американськими компаніями з контрагентами з Канади, Індії, Ірландії, Ізраїлю та Китаю.

Європа в цілому є другим ринком в світі по витратах на програмне забезпечення та інформаційні послуги. Зокрема, сектор інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) є одним з таких, що найбільш динамічно розвивається в Європейському Союзі. В цій сфері зайнято приблизно 7 млн. людей у країнах ЄС, з них 4,7 млн. зайняті в сфері ІТ-послуг. Кількість нових робочих місць в сфері ІКТ продовжує збільшуватись, але темпи росту поступово зменшуються, що пов'язано з міжнародним поділом праці та зростанням продуктивності. Послуги у сфері ІКТ, в основному, забезпечуються за допомогою тисяч малих та середніх підприємств, в основному конкуруючих на національному та місцевому рівні. Розмір ІТ-компаній по розробці програмного забезпечення наприклад, в багатьох випадках набагато менші ніж американські, чи навіть японські конкуренти. Це означає, що наприклад технологій надання “хмарних” послуг розробляються разом з неєвропейськими компаніями [12].

Найбільш крупними ринками ІКТ є Німеччина, Великобританія та Франція, які традиційно є лідерами і в інших галузях європейської економіки (рис. 4).

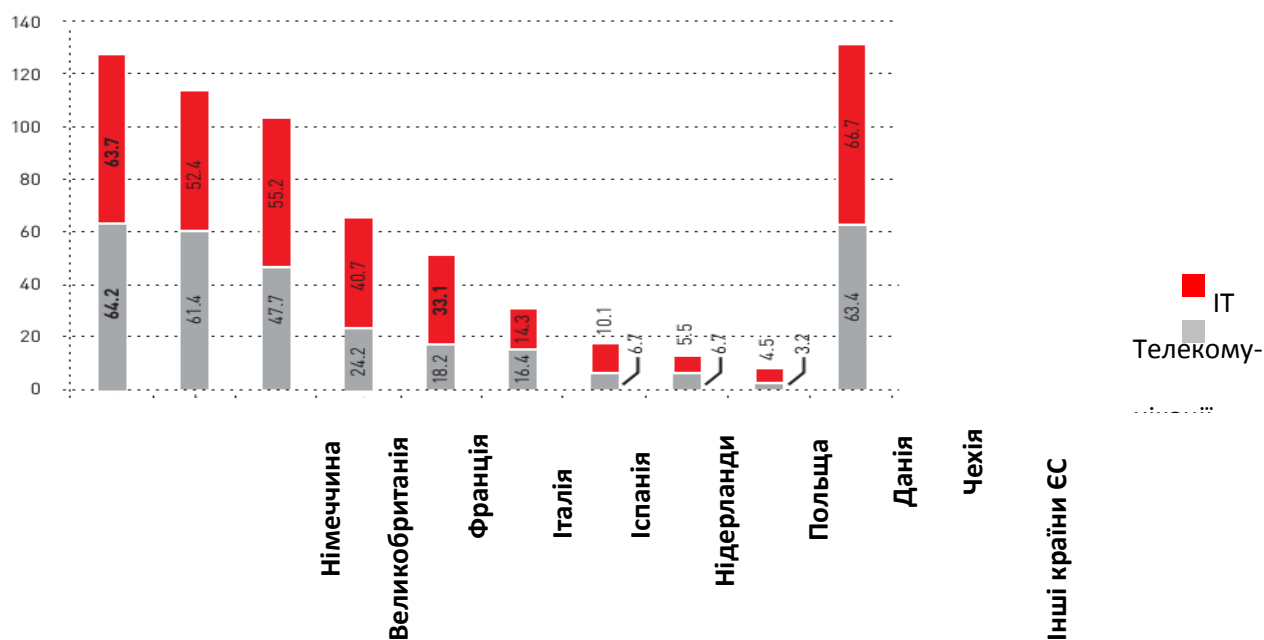

Рисунок 4. Витрати країн ЄС на інформаційно-комунікаційні технології [3].

Крім того, Німеччина та Великобританія є одними з провідних постачальників комп'ютерних та інформаційних послуг в світі (рис. 5). Причому обсяги експорту продовжують збільшуватись в останні роки.

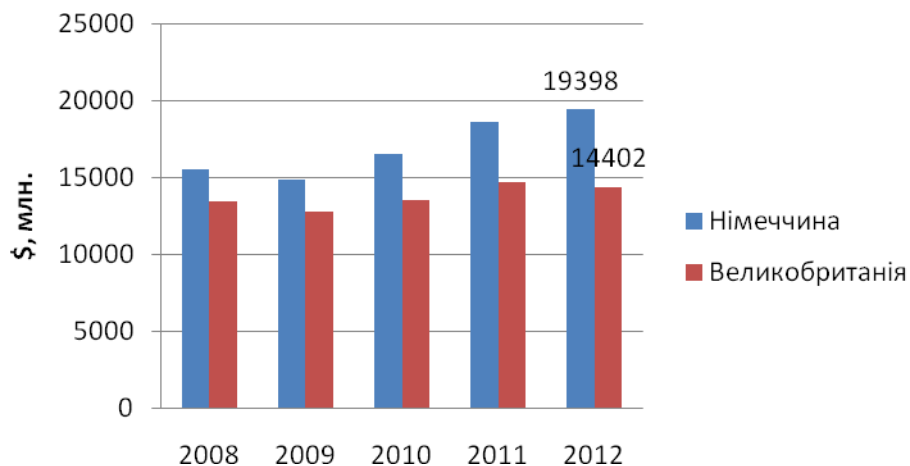

Рисунок 5. Експорт комп'ютерних та інформаційних послуг Німеччини та Великобританії [7].

Останні декілька років зростає кількість витрат західних ІТ-компаній на аутсорсинг. Основними факторами для витрат на аутсорсинг є скорочення собівартості, доступ до кваліфікованих кадрів та підвищення кваліфікації.

Одним із напрямків для аутсорсингу, крім Індії та Китаю, є країни Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). Так в 2012 році країни ЦСЄ експортували комп'ютерних та інформаційних послуг на \$12 млрд. [7]. На відміну від азіатських держав - далеких і привабливих для офшорингу, які в останній час розвиваються за рахунок збільшення внутрішніх ринків, так і поки ще недорогої робочої сили - країни ЦСЄ цікавлять бізнес в основному в якості «офшорингу по сусідству» (nearshoring). Як і класичний офшоринг, nearshoring допомагає економити на витратах. Але на відміну від офшоринга nearshoring не ставить компанію в умови роботи в різних часових поясах і далеко від центрального офісу, контролюючого проекти, а також від основних ринків збуту.

На сьогодні Індія є одним з найбільших експортерів комп'ютерних та інформаційних послуг в світі. Її частка в світовому експорті ІКТ-послуг складає майже 18% (таблиця 4) [7].

Таблиця 4

Експорт та імпорт комп'ютерних та інформаційних послуг Індії

Джерело: [7].

<i>Роки</i>	<i>Експорт (млн.дол.)</i>	<i>Щорічне зростання</i>	<i>Імпорт (млн.дол.)</i>	<i>Щорічне зростання</i>
2006	21362		1956	
2007	27475	29%	3583	83%
2008	35867	30,5%	3786	6%
2009	32332	- 9,8%	2267	-40%
2010	40235	24,4%	2531	12%
2011	43634	8,4	1856	-27%

Як можна побачити із таблиці, темпи зростання в період з 2006 по 2011 роки (включаючи 2009 рік), були досить високими, та досягали 30%.

Основною перевагою Індії є відносно низька заробітна плата в секторі в порівнянні з США і Європейськими країнами. Другою перевагою Індії як виробника програмного забезпечення є значна чисельність кваліфікованих кадрів. Безумовно, важливою конкурентною перевагою індійської галузі програмного забезпечення, особливо при роботі за замовленням американських компаній, є практично загальне (серед людей, що отримали спеціальну освіту) знання англійської мови, яка є державною мовою Індії.

Китай є одним з найбільших по розмірах ринком в галузі ІКТ в світі. В 2013 році його розміри сягнули близько \$179 млрд. [9]. Це пов'язано із зростанням економіки, підвищеним попитом на ІКТ продукцію, зростанням кількості населення, підключеного до Інтернету та кількості користувачів Інтернет-трафіку на мобільних пристроях. Тому галузь програмного забезпечення та ІТ-послуг в основному орієнтована на задоволення внутрішнього попиту. Але, не дивлячись на це, Китай є не меншим експортером комп'ютерних та інформаційних послуг в світі (рис. 6).

Китайський експорт збільшився в 4 рази в 2011 році в порівнянні з 2006 роком. Та вражають темпи зростання китайського експорту ІТ-послуг. В період з 2006 по 2011 роки (крім 2009, внаслідок всесвітньої економічної кризи) темпи зростання становили від 30% до приблизно 45%. Це дозволило Китаю стати одним із найбільших експортерів ІКТ-послуг в світі.

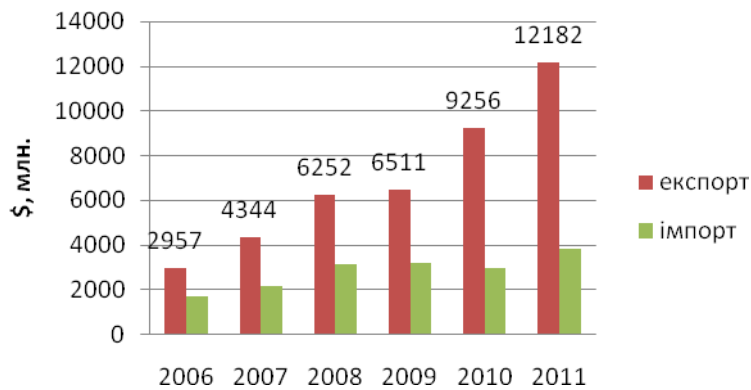

Рисунок 6. Експорт та імпорт комп'ютерних та інформаційних послуг Китаю [7].

Згідно дослідження компанії Gartner, Китай знаходиться на 7-му місці серед країн для найкращого розташування аутсорсингу.

Якщо казати про перспективи розвитку ІТ-послуг в цілому, то можна сказати що на це впливають декілька факторів. По-перше, поступово зростають загальні витрати на ІКТ в світі (табл. 5) [9], але доволі стримано.

За підрахунками консалтингової компанії IDC, яка спеціалізується на вивченні світових та національних ІТ-ринків, зростання ІТ-галузі в світі складе приблизно 5% (буз урахування ринку мобільних телефонів) (рис. 6)[11].

Таблиця 5

Прогнози по витратам на інформаційні технології

	2013	Питома вага, %	Зростання, %	2014*	Питома вага, %	Зростання, %
Пристрої	718	19	7,9	758	19,3	5,7
Дата-центри	146	4	3,7	152	4	4
Корпоративне ПЗ	297	8	6,4	316	8	6,7
ІТ-послуги	918	24	4,5	963	24,5	4,9
Телеком-послуги	1688	45	2	1728	44,2	2,4
Всього	3766	100	4,1	3917	100	4

Джерело: [9].

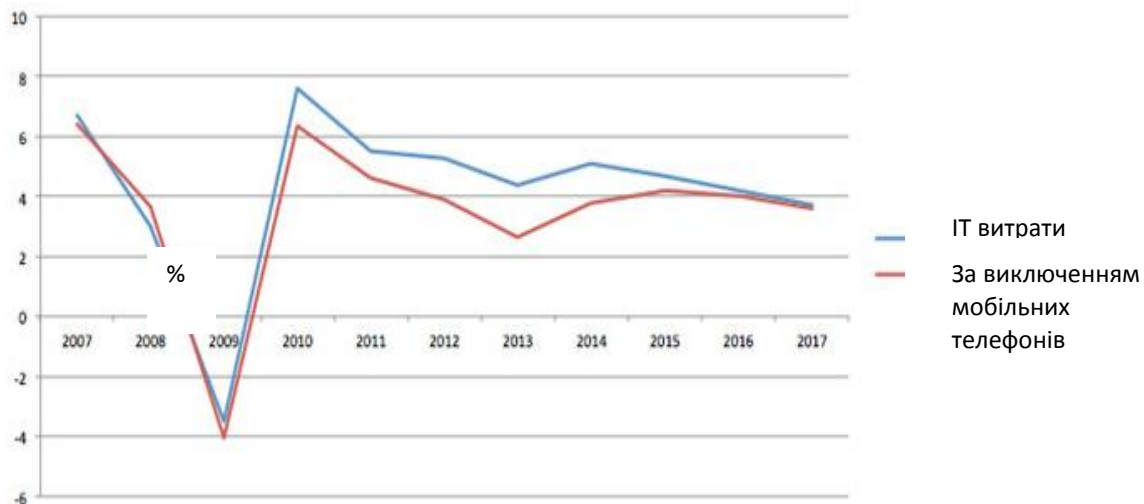

Рис. 6. Темпи зростання світових витрат на інформаційно-комунікаційні технології [11]

Згідно цих досліджень, витрати на ІТ будуть зростати у майбутньому але темпи зростання поступово будуть падати.

Поступово зростають зокрема і витрати на ІТ-послуги. Беручи до уваги попередні темпи зростання ІТ-послуг, можна спрогнозувати, що в наступні роки витрати на ІТ-послуги будуть також зростати, та в 2016 році вони повинні досягнути приблизно \$1,1 млрд.

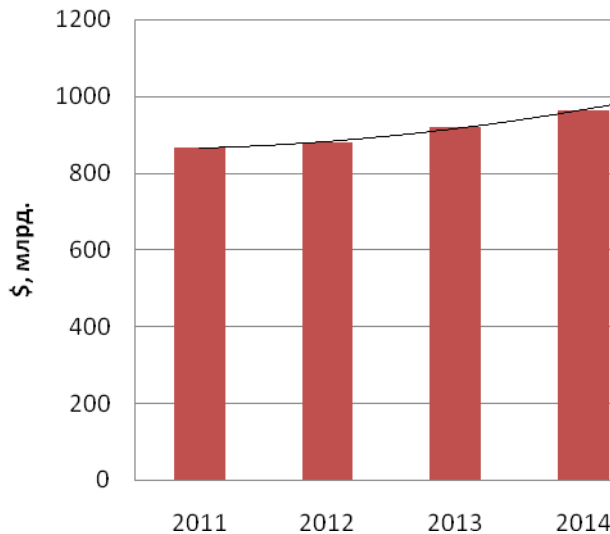

Рисунок 7. Зростання світових витрат на інформаційні послуги [9].

Якщо оцінювати світовий аутсорсинг, то основними факторами, які впливають на ринок світового аутсорсингу є розвиток нових моделей ІТ-послуг, економічні, політичні та трудові відносини, та стан фінансових ринків [9].

У Північній Америці прогнозується зростання попиту на сторонній ІТ-аутсорсинг, що обумовлюється жорсткою економією та бажанням знизити витрати. Тому в майбутньому, це призведе до подальшого зростання імпорту комп'ютерних та інформаційних ресурсів в США

В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці та Китаї ринок ІТ-аутсорсингу буде рости швидше всього: на 13% в 2014 році. Зростання ринку тут обумовлений бурхливим розвитком місцевої економіки, появою нових замовників, а також експансією транснаціональних компаній [11].

Основними драйверами зростання китайського ринку будуть мобільні сервіси, “хмарні” технології, ІТ - послуги для корпоративного сектора і ERP- системи.

Основними технологіями, які будуть відігравати особливу роль у подальшому зростанні китайського ІТ-ринку, крім великих даних, SaaS, PaaS і хмар, такі напрямки як розвиток розумних міст (розумні міста) і серверів з екстремально низьким енергоспоживанням.

Підводячи підсумки відзначимо декілька факторів, які впливають на зростання попиту ІТ-послуг в світі.

Збільшення кількості мобільних користувачів. Так в 2012 році в світі їх кількість склала 5 млрд [12]. Це величезний потенціал для попиту на програмне забезпечення та різних додатків з боку мобільних користувачів. Крім великої бази власників мобільних в світі, попит на мобільне програмне забезпечення і додатки стимулюється двома іншими факторами: розширенням мобільного широкопasmового зв'язку мережі та появою смартфонів і планшетних пристроїв.

Глобальне розповсюдження соціальних мереж. Більш ніж чотириох з п'яти веб-користувачів, що представляють близько 1,2 млрд. користувачів по всьому світу, є користувачами соціальних мереж [4]. Це надає можливості для розвитку додатків до них, включаючи ігри, музику. Наприклад, програмна платформа Facebook дозволяє легко додавати в інтерфейс додатки, які створюються сторонніми розробниками. Понад 2,5

мільйонів сайтів були пов'язані з Facebook, та було встановлено близько 20 мільйонів додатків кожен день його користувачами.

Відбувається зростання сервісів заснованих на “хмарних” технологіях, таких як SaaS (software as a service). Простіше кажучи, “хмарні” обчислення надають комп'ютерну обробку та зберігання по мережі в якості альтернативи купівлі пакета віку або спеціалізованого програмного забезпечення.

Зростання місцевого контенту стає більш помітним розділом в Інтернеті. Частка неангломовних користувачів в Інтернеті швидко зростає. У 2010 році згідно досліджень ринку, тільки 25% (536 мільйонів) майже від двох мільярдів користувачів Інтернету були носіями англійської мови (Bruegge, 2011). Таким чином, є зростаючий попит на програмістів для підтримки і розвитку місцевого контенту і додатків, таких як онлайн, національні засоби масової інформації та веб-хостинги.

Література:

1. Аутсорсинг: создание высокоэффективных и конкурентоспособных организаций: учеб. пособие / Под. Ред. Проф. Б. А. Акинина. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 187 с.
2. INFORMATION ECONOMY REPORT 2012. United Nations Report [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.undp.org.ua/files/ua_39662APR_2012MGSDP_ENG.pdf
3. IT Services Worldwide 2006-2010 // Gartner 2006 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.sitronics.com/upload/iblor/079/Sitronics%20Annual%20Report%202006.pdf>
4. Кількість користувачів Інтернетом [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://royal.pingdom.com/2013/01/16/internet>
5. Кращі компанії з надання ІТ-послуг в світі [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mbaskool.com/fan-corner/top-brand-lists/5578-top-10-it-companies-world-2012.html?start=9>
6. Міжнародний аутсорсинг як виклик для світової торгової системи [Електронний ресурс] / О. Сівачова, К. Карпова // Режим доступу до журн.: http://lib.nmu.org.ua/catalog/site/view.html?dog_id=285023
7. Офіційний сайт World Trade Organization (Всесвітня торгова організація) [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.wto.org
8. Офіційний сайт Всемирного Альянса Информационных Технологий и Услуг (WITSA) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://witsa.org/witsa-wp-site/>
9. Офіційний сайт дослідницької компанії Gartner Dataquest [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.gartner.com>
10. Офіційний сайт служби розвідки Сполучених Штатів Америки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.cia.gov/>
11. Перспективи зростання світового ринку інформаційних технологій [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prUS24251913>
12. Світовий ринок інформаційних послуг [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.globalpost.com/dispatch/news/afp/130227/china-overtakes-japan-it-spending-german-trade-body>

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МИРОВОГО РЫНКА ИТ-УСЛУГ

*Кошкарёва Е.Л., старший преподаватель
Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина*

Рассмотрены современные тенденции и проведен анализ современного состояния рынка информационных услуг. Обозначены основные экспортёры и импортёры ИКТ. Определены основные направления развития мирового рынка информационных услуг.

Ключевые слова: рынок услуг, информационные услуги, аутсорсинг, информационно-компьютерные технологии.

CURRENT TRENDS AND PROSPECTS OF THE GLOBAL IT-SERVICES MARKET DEVELOPMENT

*Koshkareva E., senior lecturer
V.N. Karazin Kharkov National University*

The modern trends of information services market have been considered as well as an analysis of its current state has been carried out. The main exporters and importers of ICT have been defined. The main directions of development of the global information services market have been determined.

Key words: services market, information services, outsourcing, information and computer technology.

Надійшла до редколегії 04.09.2014 р.

УДК 337.614.8

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КІЛЬКІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Шабалтас А.О., здобувач,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В статті розглянуто основні підходи до кількісного оцінювання міжнародних економічних відносин. Узагальнено найбільш ефективні та доступні методи, серед яких: множинні лінійні регресії, кореляція, гравітаційні моделі. Особливого значення надано перевірці моделей на адекватність та працездатність. Розглянуто можливості використання моделей в сучасних дослідженнях з світового господарства і міжнародних економічних відносин з урахуванням макроекономічних особливостей пострадянського простору.

Ключові слова: методологія економічної науки, філософія науки, дослідницькі підходи, регресія, залежність змінних.

Актуальність теми. Особливістю нинішнього етапу розвитку вітчизняної науки і практики в економічній діяльності є підвищення інтересу дослідників до наукового вирішення проблем з використанням економіко-математичних методів та моделей через використання інформаційних технологій. Економетричні методи дають фундаментальну основу вирішення аналітичних задач в різних сферах діяльності сучасних підприємств і роблять управлінські рішення науково обґрунтованими.

Побудова математичних моделей в економіці в багатьох випадках пов'язано прямо із аналізом статистичних даних, отримання та обробка яких неможливо ефективно організувати без застосування сучасних інформаційних технологій. Тому рішення задач поставлених в дипломних та дисертаційних роботах вимагає від авторів не тільки знань в області конкретних економічних проблем, але умінь застосування методів економіко-математичного моделювання та інформаційних технологій при вирішенні конкретних економічних завдань, особливо за спеціальністю «світове господарство і міжнародні економічні відносини», де традиційно застосується міждисциплінарний підхід.

Ступінь наукової обробки теми. У сучасній економічній літературі цілком, а зокрема в роботах західних економістів, використовується багатоаспектний інструментарій економіко-математичного моделювання. Такий підхід дозволяє отримувати коректні обґрунтовані результати.

Серед робіт українських вчених-економістів в галузі світового господарства варто виділити наступних авторів А. Голіков, П. Іващенко, В. Сідоров, В. Христиановський, В. Шевчук, С. Якубовський та інші.

Велика кількість наукових досліджень зумовлює актуальність обраної теми, разом з тим критичної необхідності набувають подальша імплементація сучасних економетричних методів в сфері світового господарства і міжнародних економічних відносин.

Мета статті. Узагальнити сучасні підходи до імплементації економетричних методів в сучасних дослідженнях з світового господарства і міжнародних економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. Економічна теорія і дослідницька практика використовують кілька методологічних підходів для оцінки міжнародних економічних відносин.

При виборі методологічного підходу, враховуються такі об'єктивні чинники і обставини:

- придатність методики для аналізу конкретної ситуації. Можливість змістовно інтерпретувати одержувані за допомогою методики результати;
- надійність одержуваних результатів, мала ймовірність серйозних помилок;
- прогностичні можливості методики, в тому числі можливість враховувати передбачувані структурні зрушення та якісні зміни в економіці;
- наявність у експерта модельного інструментарію, який дозволяє застосовувати ту чи іншу аналітичну методику. Рівень володіння цим інструментарієм та / або аналітичної методикою;
- трудомісткість методики і витрати часу, необхідні на виконання аналітичних робіт [6].

У реальному житті на експертні оцінки можуть впливати не тільки об'єктивні, а й суб'єктивні фактори. Серед останніх можна згадати силу звички, коли експерт використовує конкретну методику розрахунків не тому, що вона дає найбільш якісні результати, а тому, що привик застосовувати саме її. Не менш шкідливим може виявитися вплив політичної або ідеологічної заангажованості, комерційної зацікавленості експерта в конкретних результатах.

Саме тому завдання вибору методики для оцінки впливу факторів в міжнародних економічних відносинах.

Безліч методів, застосовуваних при дослідженні процесів і явищ, що протікають на економічних об'єктах і системах, може бути згруповано за кількома ознаками:

- науковому підходу;
- характером взаємозв'язку між показниками;
- по об'єктах дослідження (методи мікро-і макроекономіки);
- оптимізації.

Науковий підхід дозволяє виділити три групи методів: загальноекономічні; статистичні; математичні [1].

До загальноекономічних методів аналізу світового господарства відносяться: порівняння, графічний, балансовий, арифметичних різниць, логарифмічний, інтегральний та ін.

Статистичні методи можна розділити на дві групи: 1) традиційні (середніх і відносних величин, індексний, обробки рядів динаміки); 2) математико-статистичні (дисперсійно-кореляційний аналіз, регресійний аналіз, кластерний аналіз).

Регресійний аналіз є основним статистичним методом побудови математичних моделей, об'єктів чи явищ по експериментальним даним[2].

Основним завданням регресійного аналізу є отримання оцінок параметрів регресії $(\hat{\beta}_1, \dots, \hat{\beta}_m)$, які були б оптимальними в певному сенсі. Отримані оцінки, які будемо представляти у вигляді компонентів вектора $\hat{\beta} = [\hat{\beta}_1, \dots, \hat{\beta}_m]^T$, дозволяють вирішувати задачу оцінки (відновлення) регресії і її прогнозу. Для застосування узагальненого методу найменших квадратів (УМНК) необхідно знати ковариаційну матрицю вектора збурень Ω , що зустрічається вкрай рідко на практиці. Якщо ж вважати всі $n \cdot \frac{(n+1)}{2}$ елементів симетричної ковариаційної матриці Ω , невідомими параметрами узагальненої моделі (в доповнення до $(m+1)$ параметрам β_i), то загальне число параметрів значно перевищить число спостережень n , що зробить оцінку цих параметрів задачею, яка не виконується. Встановлено, що при застосуванні кореляційної матриці узагальненого методу найменших квадратів, середня квадратична похибка одиниці ваги зменшилась у шість раз. Проведена оцінка параметрів регресійної моделі «зваженим» методом найменших квадратів, що приводить в кінцевому рахунку до ефективних оцінок параметрів моделі. Для узагальненої регресійної моделі, на відміну від класичної, коефіцієнт детермінації не являється задовільною мірою якості моделі.

В загальному випадку R^2 може виходити навіть за межі інтервалу $[0;1]$, а додавання(видалення) пояснюючої змінної не обов'язково приводить до його збільшення (зменшення) [2].

Особливу увагу дослідники в галузі міжнародних економічних відносин протягом тривалого періоду часу приділяли гравітаційним моделям.

Гравітаційні моделі являють собою один із способів визначення і оцінки ключових факторів, що впливають на розвиток міжнародної торгівлі. Розвиток гравітаційних моделей почалося з робіт Тінбергена і Андерсона [3].

Як правило, чинниками в гравітаційній моделі виступають величини ВВП торгуючих країн, географічна відстань між ними, а також додаткові фактори, що діють на рівні однієї країни або на рівні декількох країн [5].

До додаткових факторів належать: співвідношення цін всередині країн; наявність або відсутність культурно-історичних відмінностей між різними країнами (наприклад, може враховуватися фактор спільної мови); схожість / відмінність / взаємодоповнюваність країн за наявними факторам

виробництва, структурі випуску та витрат; наявність тарифних і нетарифних торговельних обмежень; рівень розвитку інфраструктури; наявність корупції та ін. Багато факторів, віднесених до групи інших, формалізуються за допомогою побудови штучних (інструментальних) змінних.

У найбільш загальному вигляді гравітаційна модель для країн i та j має форму, представлену у рівнянні:

$$\ln x = \alpha \cdot \ln(Y_i \cdot Y_j) + \beta \cdot \ln d + \gamma \cdot \ln t + \varepsilon$$

де

$ij x$ - експорт i в j ;

$ij Y_i Y_j$ - ВВП країни i та j ;

$ij d$ - відстань між i та j ;

$ij t$ - витрати на здійснення двосторонньої торгівлі, які можуть включати як постійні такі змінюються в часі складові.

Параметри гравітаційної моделі оцінюються на основі історичних даних за допомогою економетричних методів. Гравітаційна модель, навіть з урахуванням її розширення за рахунок блоку, що описує поведінку економічних агентів, не є замкнутою системою рівнянь [5].

Основна відмінність між регресійною і гравітаційною моделлю полягає в тому, що оцінюється рівняння, яке має пояснювати не розвиток двосторонньої торгівлі, а динаміку ВВП [4]. Відповідно, форма функціональної залежності в даному випадку близька до виробничої функції (в різних її модифікаціях). Тобто, в якості змінних пояснюють динаміку ВВП використовуються показники задіяних факторів виробництва суспільного продукту (капітал, праця, науково-технічний прогрес) і штучно сконструйовані змінні, що відображають процес економічної інтеграції.

Після оцінки подібного рівняння на історичному періоді проводиться альтернативний розрахунок, в якому змінна економічної інтеграції залишається незмінною в часі. Різниця між фактичними значеннями ВВП і значеннями, розрахованими при незмінній економічній інтеграції, є показником впливу інтеграційних процесів на динаміку ВВП.

Особливу увагу при застосуванні вищезазначених моделей слід надати умовам ведення міжнародних економічних відносин в пострадянських країнах.

На нашу думку такої інструментарій в даному випадку повинен відповідати кільком ключовим вимогам.

1. Модельний комплекс повинен дозволяти здійснювати прогнози розрахунки на середньо-і довгострокову перспективу;

2. Він повинен мати міжгалузевий характер, тобто забезпечувати моделювання не тільки економічної динаміки, але і структурних змін в економіці. При цьому, бажаючи

оцінити ефекти від кооперації в рамках пострадянського простору, необхідно як мінімум розробляти міжгалузеві моделі для провідних країн в єдиній методології;

3. Зовнішня торгівля в такому комплексі моделей повинна бути дезагредована за видами економічної діяльності та по країнам (окремо країни СЕП, Україна і решта світу). Статистика зовнішньої торгівлі повинна бути доповнена даними щодо обмінних курсів національних валют, цін, митних тарифів;

4. Екзогенними параметрами моделі повинні бути параметри економічної політики. Крім того, для кожної з модельованих країн, по суті, повинен бути розрахований макроекономічний сценарій, що включає параметри розвитку світової економіки;

5. Весь модельний комплекс повинен бути замкнутим, тобто повинно бути забезпечено взаємний вплив показників всередині моделей окремих країн і між модельованими країнами;

6. У модельному комплексі повинна бути реалізована можливість моделювання технологічних змін і отримання оцінок їх впливу на стан економіки та зовнішню торгівлю.

На нашу думку, формування прогнозно-аналітичного комплексу, задовольняє наведеним вище критеріям, дозволить отримувати якісні та надійні оцінки результатів, що виникають при реалізації можливих сценаріїв інтеграції на пострадянському просторі.

Висновки. Сучасні дослідження з світового господарства в Україні містять результати найбільш поширених економіко-математичних моделей.

Застосування методу економіко-математичного аналізу включає в себе кілька послідовних процедур: 1) системний аналіз об'єкта дослідження; 2) визначення системи показників, що описують предмет дослідження; 3) встановлення співвідпорядкованості показників; 4) виділення груп супідрядних факторів; 5) виділення в групі торів основних і другорядних; 6) встановлення форми взаємозв'язків між показниками; 7) вибір прийомів і способів для вивчення взаємозв'язків.

Сукупність прийомів і способів, які застосовуються при дослідженні економічних процесів, складає методику економіко-математичного аналізу.

Слід враховувати, що економічна динаміка кожної з країн пострадянського простору залежить від цілого ряду значущих чинників: швидкості розвитку світової економіки, цін на ключові види ресурсів, обмежень по праці і капіталу. У зв'язку з цим задача оцінювання зовнішньоторговельних ефектів неможлива без глибокого занурення в загальний макроекономічний контекст для кожній з модельованих країн.

Література:

1. Боровиков В.П. Прогнозирование в системе STATISTICA в среде Windows. Основы теории и интенсивная практика на компьютере [Текст]: учеб. пособие / В.П. Боровиков, Г.И. Ивченко. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 384 с.
2. Голіков А.П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів [Текст]: навчальний посібник для ВНЗ / А.П. Голіков. – 3-тє вид., переробл. і допов. - К.: Знання, 2009. - 222с.
3. Іващенко П.О. Економетричне моделювання транзиційних процесів [Текст]: монографія – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2002. – 188 с..
4. Математическое моделирование макроэкономических процессов [Текст]: сб. науч. тр. - Мн.: НИЭИ Мин-ва экономики Респ. Беларусь, 2005. – 228 с.
5. Шайтанова Н.А. Гравитационные модели и возможности их применения при прогнозировании внешней торговли Российской Федерации и Республики Беларусь [Текст] / Н.А. Шайтанова, В.Я. Асанович // Информационные технологии управления в экономике – 2006 – 96 с.

6. Экономико-математические методы и модели: практика применения в курсовых и дипломных работах: учебное пособие / В.В. Христиановский, Т.В. Нескорородева, Ю.Н. Полшков; под ред. В.В. Христиановского – Донецк: ДонНУ, 2012. – 324 с.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К КОЛИЧЕСТВЕННОМУ ОЦЕНИВАНИЮ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Шабалтас А.А., соискатель

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье рассмотрены основные подходы к количественной оценке международных экономических отношений. Обобщенно наиболее эффективные и доступные методы, среди которых: множественные линейные регрессии, корреляция, гравитационные модели. Особое значение придано проверке моделей на адекватность и работоспособность. Рассмотрены возможности использования моделей в современных исследованиях по мировому хозяйству и международным экономическим отношениям с учетом макроэкономических особенностей постсоветского пространства.

Ключевые слова: методология экономической науки, философия науки, исследовательские подходы, регрессия, зависимость переменных.

NEW APPROACHES TO QUANTITATIVE EVALUATION OF INTERNATIONAL
ECONOMIC RELATIONS

Anna O. Shabaltas, graduate student

V.N. Karazin Kharkiv National University

The paper considers the main approaches to the quantitative assessment of international economic relations. Overview and most effective methods available, including: multiple linear regression, correlation, gravity model. Of particular importance given model checking on the adequacy and efficiency. The possibilities of the use of models in contemporary research on the world economy and international economic relations based on macroeconomic features of the post-Soviet space.

Key words: methodology of economics, philosophy of science, research approaches, regression, dependent variable.

Поступила в редколлегию 15.08. 2014 г.

Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

НАШІ РЕЦЕНЗІЇ

ПРО МОНОГРАФІЮ МЕДВІДЯ М. М. "МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ"

У комплексі проблем, безпосередньо пов'язаних із розбудовою соціально орієнтованої ринкової економіки та соціальної держави, важливе значення має обґрунтування дієвих підходів до розвитку соціально-трудої сфери, які повинні відповідати інтересам населення країни й узгоджуватися з реаліями сьогодення. Серед таких проблем непересічне місце відводиться укомплектованості військових посад військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення. Тому дослідження зазначених напрямів на основі урахування практичного досвіду проведення недавніх воєнних (антитерористичних) операцій, безперечно, складає надзвичайну актуальність.

В актив слід віднести ряд чинників. Зокрема, непересічне значення має демографічний аспект. Значне скорочення чисельності чоловічого населення призовного віку породжує спричиняє потребу реформування військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення. У першому розділі розкрито виявлену ним залежність між зменшенням значення показника "чисельність чоловічого населення за віковою групою 15–19 років" та прийняттям урядом країни рішення про відмову від загального призову на військову службу.

Заслуговує на увагу новий підхід до військової служби, як специфічної праці, яка давно вже стала об'єктом купівлі-продажу на відповідному ринку. Вислів, який приписується Наполеону I Бонапарту, "Народ, який не бажає годувати свою армію, найближчим часом буде змушений годувати чужу", як ніколи раніше актуальним для України сьогодні. Для розв'язання окресленої проблеми виявлено компоненти ціни цієї специфічної праці, залежності між ними й укомплектованістю військових посад. Також аргументовано достатні умови гарантованого комплектування військових посад, що є основою механізму регулювання зайнятості у військових формуваннях та правоохоронних органах спеціального призначення. Зазначені аспекти цього складника відображені у третьому розділі поданої наукової праці.

Останні глобальні виклики породжують завдання нового порядку, а саме забезпечення якісно нової динаміки та загального балансу соціального розвитку. І йдеться вже не про реалізацію окремих соціальних програм або проектів, а – розбудову нової парадигми соціальних трансформацій та розвитку соціально-трудої сфери. Адже нагальною є потреба серйозних структурних реформ, глибоких інституціональних перетворень у соціально-трудої сфері, у тому числі у секторі воєнної безпеки. Вирішення цього здійснено на підставі урахування міжнародного досвіду та вітчизняних особливостей, що дало можливість розробити заходи щодо активізації зайнятості у військових формуваннях та правоохоронних органах спеціального призначення з відображенням специфіки взаємодії центрів зайнятості з вербувальними підрозділами.

Наукові дослідження у царині економіки праці та соціально-трудої відносин часто пропагують підходи, рецепти, рекомендації щодо розв'язання завдань соціально-трудої й управлінського характеру, що вже не спрацьовують в економіці, які дедалі більше ґрунтуються на знаннях, інформації, інтелекті та інноваціях. Саме тому доречним у

монографії є окремий розділ, присвячений стимулюванню зайнятості найманих працівників через систему професійної орієнтації, освіти та підготовки.

Дещо незвичним, проте маючою право на існування, є пропозиція щодо викладання офіцерами військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення предмета "Захист Вітчизни" у середніх школах та вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Для задоволення потреб суспільства, викликаних загостренням глобалізаційних процесів, значна увага у книзі приділяється саме формуванню готовності військовослужбовців до антитерористичної та миротворчої діяльності. За відсутності достатніх умов гарантованого комплектування військових посад автором обґрунтовано заходи, що максимізують корисність роботодавця (держави) та найманого працівника від ресурсів держави, які виділяються на завершення зміни способу комплектування військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення на контрактний.

Усе це дає можливість високо оцінити проведені дослідження.

Водночас рецензована праця не позбавлена ряду недоліків. До них слід віднести:

- редакційні похибки (вказано посторінково), які вимагають виправлення;
- не зовсім коректні назви параграфів і підпараграфів на кшталт 3.3.1, 3.4, 4.2.2 і 5.2;
- описовий, декларований стиль, цитування положень ряду авторів без критичного підходу й власного ставлення (с. 23, 25, 28, 35, 38-40, 44, 47-51, 201 і т. д.), що потребує серйозного осмислення, групування поглядів й аргументації їх вірності та практичної придатності;
- вживання політично не толерантних ("негри" або суржикових (русизмів) "іспаноязичних" (с. 91) термінів);
- наявність застарілих даних (додатки);
- не вдало сформульовані висновки, які часто складають опис здійсненого аналізу або містять амбітні й редакційно не вивірені положення ("уперше одержано", "уперше одержано існування зв'язку" (с. 56), напрочуд часте вживання дієслова "одержано" (с. 57, 193) або "уперше одержано" (с. 56, 146-147, 239-240)); висновки до розділу 6 такими не є і налічують лише три положення на 12 рядках. Крім того, представлені висновки більше стосуються дисертаційного дослідження, але аж ніяк не монографії.

Резюмуючи, можна відзначити, що загалом поставлені завдання вирішено. Пропозиції автора мають переконливий характер. Монографія є актуальним дослідженням, яке буде корисним для науковців, економістів-практиків, викладачів, аспірантів, працівників органів державної влади та студентів економічних напрямів підготовки. З урахуванням висловлених і посторінкових зауважень рукопис монографії Медвідя М. М. "Механізм регулювання зайнятості у військових формуваннях та правоохоронних органах спеціального призначення" рекомендується до друку.

*Гаврилюк О.В., д. е. н., професор
Науково-дослідний фінансовий інститут
Державної навчально-наукової установи
"Академія фінансового управління"
м. Київ*

Поступила в редколегію 02.09.2014 р.

З М І С Т

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Задорожный Г.В. ОТ СОЦИАЛЬНОГО ПРОЕКТИРОВАНИЮ К ПРОМЫСЛИВАНИЮ ОЧЕЛОВЕЧИВАЮЩЕГО ИНАЧЕ ВОЗМОЖНОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА (<i>о методологических основаниях стратегии духовно-ноосферно-устойчивого развития</i>)	3
---	---

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Задорожный Г.В., Олефир В.Н. ТРЕНДОВЫЕ МАРКЕРЫ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ УКРАИНЫ: СВОБОДА-ОТВЕТСТВЕННОСТЬ, СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО И ЦЕННОСТНАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ	16
Кривуц Ю. Н. Н. Г. ЧЕРНЫШЕВСКИЙ О НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ПРИНЦИПА "LAISSEZ FAIRE..."	24
Кравчук О.І. НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ	29
Kuchyn S.P., Harpko M.I. INCREASING LABOR MOBILITY AS FACTOR REDUCE THE LEVEL OF YOUTH UNEMPLOYMENT	36

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВ

Белевская О.А. КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ БАЗОВЫХ ОТРАСЛЕЙ УКРАИНЫ И ПУТИ ЗАЩИТЫ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ В ВТО	41
Булаенко Л.И. ПРОБЛЕМА ИЗМЕРЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АВАНСИРОВАННОГО КАПИТАЛА В ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ	49
Забуга С.И., Гадецкий В.В. ИГРОФИКАЦИЯ, КАК ИННОВАЦИОННЫЙ МЕТОД В МЕНЕДЖМЕНТЕ БИЗНЕСА	58
Корепанов Г.С., Лазебник Ю.О., Пономарьова Т.В. ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ГРУПУВАННЯ РЕГІОНІВ ЗА РІВНЕМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ	63

РОЗДІЛ 3. ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ

Гулая А.С. ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КРЕДИТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ	71
Мороз К.В. РЕГІОНАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ У РОЗПОДІЛІ ГРОШОВИХ ДОХОДІВ	76
Хмельков А.В. ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ПУБЛИЧНЫХ ФИНАНСОВ: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ	84

РОЗДІЛ 4. МАРКЕТИНГ

Мозгова Г.В., Петросян Т.А. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГУ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	91
---	----

РОЗДІЛ 5. СТАТИСТИКА

Ганюкова А.Ю. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	98
Kushchenko O. PECULIARITIES OF STATISTICAL METHODOLOGY OF INTERNATIONAL COMPARISONS ON MAKROLEVEL	108

РОЗДІЛ 6. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Shuba O., Topal T. EUROPEAN DEBT CRISIS : ANALYSIS AND PROBLEMS OF THE EXTERNAL DEBT OF THE EU COUNTRIES	113
Кошкарьова Є.Л. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ІТ-ПОСЛУГ	118
Шабалтас А.О. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КІЛЬКІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	129

НАШІ РЕЦЕНЗІЇ

Гаврилюк О.В. ПРО МОНОГРАФІЮ МЕДВІДЯ М. М. "МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ"	134
---	-----